

Ami Ronkainen

OSAKEYHTIÖN YHTEISKUNTAVASTUU

Pro gradu -tutkielma
Yhtiöoikeus
Lapin yliopisto
Kevät 2019
Ohjaaja: Manne Airaksinen

Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Osakeyhtiön yhteiskuntavastuu

Tekijä: Ami Ronkainen

Opetuskokonaisuus ja oppiaine: Yhtiöoikeus

Työn laji: Tutkielma X Laudaturtyö__ Lisensiaatintyö__ Kirjallinen työ__

Sivumäärä: 69

Vuosi: 2019

Tiivistelmä:

Tutkielman tarkoituksena on tutkia osakeyhtiöiden yhteiskuntavastuuta. Tutkin ensinnäkin sitä, mitä yhteiskuntavastuu on. Toiseksi tutkin sitä, onko osakeyhtiöillä yhteiskuntavastuuta erityisesti osakeyhtiölain näkökulmasta. Kolmanneksi tutkin sitä, tulisiko osakeyhtiöiden toimia vastuullisesti ja ottaa sidosryhmät päätöksenteossaan huomioon. Käytän sekä oikeusdogmaattista että oikeustaloustieteellistä tutkimusmenetelmää.

Yhteiskuntavastuu on määritelmältään ja merkityssisällöltään hajanainen. Sen yhteydessä puhutaan muun muassa kestävästä kehityksestä, hyvästä yrityskansalaisuudesta ja vastuullisesta liiketoiminnasta. Vaikka yhteiskuntavastuun määritelmästä ei olla saavutettu yksimielisyyttä, eri määritelmistä voidaan löytää yhteneväisiä elementtejä. Yhteiskuntavastuu voi tarkoittaa sitä, että yritys ottaa toimintansa taloudelliset, sosiaaliset ja ympäristölliset vaikutukset huomioon. Yhteiskuntavastuu voi tarkoittaa myös yritysten vapaaehtoista sitoutumista sosiaalisiin ja eettisiin normeihin, jotka ylittävät lain minimivaatimukset. Lisäksi yhteiskuntavastuulla voidaan viitata siihen, että yritys ottaa toiminnassaan yhtiön sidosryhmät huomioon.

Osakeyhtiön yhteiskuntavastuuta pohdittaessa huomio kiinnittyy osakeyhtiölain 1:5:n voiton tuottamistarkoitukseen ja 1:8:n johdon tehtäviin ja yhtiön edun käsitteeseen. Lainkohdista johtuu, että osakeyhtiön johdolla on lakiin perustuva velvollisuus tuottaa voittoa osakkeenomistajille sekä huolellisesti toimien edistää yhtiön etua. Osakeyhtiöllä ei sen sijaan ole yleistä yhtiöoikeudellista velvollisuutta toimia vastuullisesti tai ottaa päätöksenteossaan huomioon sidosryhmiä, kuten asiakkaita tai työntekijöitä. Näin ollen osakeyhtiöllä ei ole yleistä yhtiöoikeudellista velvollisuutta toteuttaa yhteiskuntavastuuta. Osakeyhtiöllä on kuitenkin oikeus toteuttaa yhteiskuntavastuuta, jos toimenpiteet eivät ole voiton tuottamistarkoituksen tai yhtiön edun vastaisia. Osakeyhtiöllä saattaa myös olla velvollisuus toimia vastuullisesti, jos nämä toimenpiteet ovat osakkeenomistajien ja yhtiön edun mukaisia. Pohdin myös kokonaistaloudellisen tehokkuuden näkökulmasta sitä, tulisiko osakeyhtiöiden toteuttaa yhteiskuntavastuuta. Tarkastelen kysymystä niin sanotun sopimusverkkoteorian tarjoaman viitekehyksen avulla. Kokonaistaloudellisen tehokkuuden näkökulmasta osakeyhtiön johdon lienee syytä ottaa tiettyjä sidosryhmiä huomioon päätöksenteossaan.

Avainsanat: Yhteiskuntavastuu, voitontuottamistarkoitus, yhtiön etu, osakeyhtiö

Suostun tutkielman luovuttamiseen Rovaniemen hovioikeuden käyttöön x.

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi x.

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi x.

(vain Lappia koskevat)

Sisällys

LÄHTEET	IV
LYHENTEET	XI
1. JOHDANTO	1
1.1 Taustaa	1
1.2 Tutkimuskysymykset ja aiheen rajausta	3
1.3 Tutkimusmetodi ja lähdeaineisto	4
1.4 Tutkimuksen rakenne	6
1.5 Osakeyhtiö toimijana yhteiskunnassa	7
2. YHTEISKUNTAVASTUUN	10
2.1 Johdannoksi	10
2.2 Yhteiskuntavastuun käsite ja merkityssisältö	11
2.3 Yhteiskuntavastuun osa-alueet	14
2.3.1 Taloudellinen vastuu	14
2.3.2 Sosiaalinen vastuu	15
2.3.3 Ympäristöllinen vastuu	17
2.4 Yhteiskuntavastuun taustalla vaikuttavat asiat	19
2.5 Sääntely	24
2.5.1 Keskeiset kansainväliset säädökset	24
2.5.2 YK:n Global Compact -aloite	26
2.5.3 YK:n yritystoiminnan ja ihmisoikeuksien johtavat periaatteet	27
2.5.4 Eurooppalaisia sääntelyratkaisuja	28
2.5.5 Suuria yrityksiä velvoittava vastuullisuusraportointi	30
2.6 Kokoavasti yhteiskuntavastuun merkityssisällöstä	31
3. SHAREHOLDER – STAKEHOLDER -KESKUSTELUSTA	33
3.1 Osakkeenomistajien etuja korostava malli	34
3.2 Sidosryhmälähtöinen malli	38
3.3 <i>Enlightened shareholder value</i> : valistunut arvonmaksimointi	40
4. OSAKEYHTIÖN TOIMINNAN TARKOITUS	42
4.1 Johdanto	42
4.1.1 Osakeyhtiölain keskeisten periaatteiden merkityksestä	42
4.2 Osakeyhtiölain mukainen voiton tuottamistarkoitus	44
4.3 Johdon rooli	47

4.3.1 Yleistä	47
4.3.2 Osakeyhtiön johto ja toimivallan jako.....	48
4.3.3 Johdon fidusiaariset velvollisuudet	48
4.3.4 Onko yhteiskuntavastuun toteuttaminen yhtiön edun mukaista?	49
4.4 Johdon vahingonkorvausvastuu	52
4.4.1 Business Judgement rule	53
4.5 Kokoavasti osakeyhtiölain ja yhteiskuntavastuun suhteesta	54
5. SOPIMUSVERKKOTEORIASTA.....	58
5.1 Taloustieteellinen viitekehys.....	58
5.2 Osakeyhtiö sopimuksenomaisten suhteiden verkkona	59
5.3 Sidosryhmien neuvottelukyky sopimusverkossa.....	60
6. YHTEENVETO	65

LÄHTEET

Aarnio, Aulis: Luentoja lainopillisen tutkimuksen teoriasta. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Helsinki 2011. (Aarnio, 2011)

Airaksinen, Manne – Jauhiainen, Jyrki: Osakeyhtiölaki. WSOY Helsinki, 1997. (Airaksinen – Jauhiainen, 1997)

Airaksinen, Manne – Pulkkinen, Pekka – Rasinaho, Vesa: Osakeyhtiölaki I. 3. uudistettu painos. Alma Talent Oy, Helsinki 2018. (Airaksinen et al., 2018a)

Airaksinen, Manne – Pulkkinen, Pekka – Rasinaho, Vesa: Osakeyhtiölaki II. 3. uudistettu painos. Alma Talent Oy, Helsinki 2018. (Airaksinen et al., 2018b)

Anttiroiko, Ari-Veikko: Yhteiskuntavastuu ja sen määrittelyprosessi. Teoksessa Järvinen, Raija. (toim.) Yhteiskuntavastuu - Näkökulmia yritysten ja julkisyhteisöjen yhteiskunnalliseen vastuuseen. Tampere University Press, Vammala 2004. (Anttiroiko, 2004)

Avi-Yonah, Reuven S.: Corporate Social Responsibility and Strategic Tax Behavior. University of Michigan Law School, 2006. (Avi-Yonah, 2006)

Bansal, Pratima – DesJardine, Mark R.: Business Sustainability – It is About Time. Strategic Organization 2014, Vol. 12(1) 70 – 78. (Bansal – DesJardine, 2014)

Bowen, Howard Rothman: Social Responsibilities of the Businessman. New York, Harper 1953. (Bowen, 1953)

Carroll, Archie, B.: A Three-Dimensional Conceptual Model of Corporate Social Performance. Academy of Management Review 4/1979, s. 497 – 505, 1979. (Carroll, 1979)

Carroll, Archie, B.: The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders. Business Horizons /July-August 1991. (Carroll, 1991)

Coase, Ronald H.: The Nature of the Firm. Economica, Volume 4, Issue 16, November 1937, Pages 386 – 405. (Coase, 1937)

Dahl, Richard: Greenwashing: Do You Know What You're Buying? Environmental Health Perspectives, 2010. (Dahl, 2010)

Dahlsrud, Alexander: How Corporate Social Responsibility is Defined: An Analysis of 37 Definitions. Corp. Soc. Responsib. Environ. Mgmt. 15, 1 – 13, 2008. Wiley InterScience. (Dahlsrud, 2008)

Crane, Andrew – Matten, Dirk: Business Ethics: Managing Corporate Citizenship and Sustainability in the Age of Globalization. Fourth edition. Oxford University Press 2016. (Crane – Matten, 2016)

Crane, Andrew – McWilliams, Abigail – Matten, Dirk – Moon, Jeremy – Siegel, Donald S.: The Oxford Handbook of Corporate Social Responsibility. Oxford University Press, 2008. (Crane et al., 2008)

Eisenberg, Melvin A.: The Conception That the Corporation Is a Nexus of Contracts, and the Dual Nature of the Firm. Berkeley Law. 1-1-1998. (Eisenberg, 1998)

Elkington, John: Cannibals with Forks. Capstone publishing limited, Oxford 1997. (Elkington, 1997)

F. Allen – D. Gale, Comparing Financial Systems, MIT Press, 2000. (Allen – Gale, 2000)

Freeman, R. Edward: Strategic Management: A Stakeholder Approach. Pitman, Boston 1984. (Freeman, 1984)

Friedman, Milton: The Social Responsibility of Business is to Increase its Profits. The New York Times Magazine September 13, 1970. (Friedman, 1970)

Hansmann, Henry – Kraakman, Reinier: End of History for Corporate Law. NELLCO Legal Scholarship Repository. Harvard Law School John M. Olin Center for Law, Economics and Business Discussion Paper Series. Discussion Paper No. 280 3/2000. (Hansmann – Kraakman, 2000)

Hirvonen, Ari: Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Yleisen oikeustieteen julkaisu 17, Helsinki 2011. (Hirvonen, 2011)

Husa, Jaakko – Mutanen, Anu – Pohjolainen, Teuvo: Kirjoitetaan juridiikkaa. 3. painos. Kariston Kirjapaino Oy, Hämeenlinna 2010. (Husa et al., 2010)

Jensen, Michael C. – Meckling, William H.: Theory of the Firm: Managerial Behavior, Agency Costs and Ownership Structure. Journal of Financial Economics, October, 1976, V. 3, No. 4, pp. 305-360. (Jensen – Meckling, 1976)

Jensen, Michael C.: Value Maximization, Stakeholder Theory, and the Corporate Objective Function. European Financial Management Review, 7/2001. (Jensen, 2001)

Jussila, Markku: Yhteiskuntavastuu. Nyt. Hansaprint Oy. Vantaa 2010. (Jussila, 2010)

Knuutinen, Reijo: Verotus ja yrityksen yhteiskuntavastuu. Hansaprint Oy, Vantaa 2014. (Knuutinen, 2014)

Knuutinen, Reijo: Yritysvastuuta koskevat vaatimukset ja sitova vero-oikeudellinen sääntely oikeudenmukaisen verotuksen edistäjänä. Liikejuridiikka 2019/1 s. 79, Referee-artikkeli. (Knuutinen, 2019)

Korkea-aho, Emilia: Pehmeä sääntely sääntelytutkimuksen ja oikeusjärjestyksen haasteena. Teoksessa: Lainsäädäntöä vai muuta oikeudellista ohjailua? Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 67. Helsinki 2005. (Korkea-aho, 2005)

Kultalahti, Anu – Vartiala, Sonja: YK:n yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia ohjaavien periaatteiden oikeudellinen toimeenpano – Ranskan ja Sveitsin esimerkkien arviointia. Liikejuridiikka 2019/1 s. 79, Referee-artikkeli. (Kultalahti – Vartiala, 2019)

Kyläkallio, Juhani – Irola, Olli – Kyläkallio, Kalle: Osakeyhtiö I. Edita Publishing Oy. Porvoo 2012. (Kyläkallio et al., 2012)

Lautjärvi, Kari: Välipääomarahoitusinstrumentit. Talentum Media Oy. Helsinki 2015. (Lautjärvi, 2015)

Lautjärvi, Kari: Yhteiskuntavastuun merkitys osakeyhtiön johdon päätöksenteossa, teoksessa ”Oikeuden ja talouden rajapinnassa – Juhlakirja Matti J. Sillanpää 60 vuotta”. Edita, 2016. (Lautjärvi, 2016)

Linna, Tuula: Sustainability ja prosessit – kestävä siviiliprosessioikeutta. Lakimies 6/2018 s. 651, Referee-artikkeli. (Linna, 2018)

Macey, Jonathan R.: A Close Read of an Excellent Commentary on Dodge v. Ford. Virginia Law & Business Review. Volume 3, Spring 2008, Number 1. (Macey, 2008)

Malmelin, Karoliina: Arvojen markkinat. Oikeuttavat arvomaailmat suomalaisten suuryritysten yritys vastuupuheessa. Akateeminen väitöskirja, Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta, Sosiaalitieteiden laitos. Helsinki 2011. (Malmelin, 2011)

Matten, Dirk – Crane, Andrew: Corporate Citizenship: Toward an Extended Theoretical Conceptualization. Academy of Management Review 2005, Vol. 30, No. 1, 166 – 179. (Matten – Crane, 2005)

Millon, David: Team Production Theory: A Critical Appreciation UCLA L. Rev. Discourse 79 2014. (Millon, 2014)

Millon, David: Corporate Social Responsibility and Environmental Sustainability. University of Oslo, Faculty of Law, Legal Studies Research Paper Series No. 2015-18. 2015. (Millon, 2015)

Mähönen, Jukka: Ei-taloudellinen informaatio ja corporate governance. Defensor Legis N:o 4/2013. (Mähönen, 2013)

Mähönen, Jukka – Villa, Seppo: Osakeyhtiö I. Yleiset opit. 3., uudistettu painos. Talentum Media Oy, Helsinki 2015. (Mähönen – Villa, 2015)

Mäntysaari, Petri (2013). Mitä etua yhtiön johdon on edistettävä? Defensor Legis N:o 4/2013. (Mäntysaari, 2013)

Mäntysaari, Petri: Osakeyhtiö toimijana. WSOY Lakitieto. Porvoo 2002. (Mäntysaari, 2012)

Määttä, Kalle: Oikeustaloustieteen perusteet. 2. uudistettu laitos. Keuruu 2016. Edita Publishing Oy. Edilex libri. (Määttä, 2016)

Niskala, Mikael – Pajunen, Tomi – Tarna-Mani, Kaisa: Yritysvastuu - Raportointi- ja laskentaperiaatteet. KHT-Media Oy. Porvoo 2013. (Niskala et al., 2013)

Nyström, Patrik: Corporate Governance -suositusten sitovuus: Pörssiyrityksen hallituksen jäsenen vastuu hallinnointikoodin toimeenpanosta. Pro gradu -tutkielma. 2010. Turun yliopisto. Julkaistu Edilexissä 10.12.2010. (Nyström, 2010)

Pearce, David – Markandya, Anil – Barbier, Edward B.: Blueprint for a Green Economy. A report by David Pearce, Anil Markandya and Edward B. Barbier of The London Environmental Economics Centre for The UK Department of the Environment. Earthscan Publications Ltd. London 1989. (Pearce et al., 1989)

Pellonpää, Matti – Gullans, Monica – Pölönen, Pasi – Tapanila, Antti: Euroopan ihmisoikeussopimus. Alma Talent. 6., uudistettu painos. Helsinki 2018. (Pellonpää et al., 2018)

Porter, Michael E. – Kramer, Mark R.: Strategy and Society. The Link Between Competitive Advantage and Corporate Social Responsibility. Harvard Business Review 2006, s. 78-92. (Porter – Kramer, 2006)

Pönkä, Ville: Yhdenvertaisuus osakeyhtiössä. Sanoma Pro Oy, 1. painos, Helsinki 2012. (Pönkä, 2012)

Richardson, Benjamin J.: Financial Markets and Socially Responsible Investing. University of Oslo Faculty of Law Legal Studies Research Paper Series No. 2015-18. 2015. (Richardson, 2015)

Ryhänen, Elina: Yhteiskuntavastuun velvoittavuusarviointi uuden varallisuus oikeuden mukaan. Pro gradu -tutkielma, Lapin yliopisto 2016. (Ryhänen, 2016)

Sillanpää, Matti J.: Julkisesta ostotarjouksesta. Arvopaperimarkkinaoikeudellinen tutkimus. Vammala 1994. (Sillanpää, 1994)

Sjåfjell, Beate – Johnston, Andrew – Anker-Sorensen, Linn – Millon, David: Shareholder Primacy: The Main Barrier to sustainable Companies. Teoksessa Sjåfjell, Beate – Richardson, Benjamin J.: Company Law and Sustainability. Cambridge University Press. 2015. (Sjåfjell et al., 2015)

Sjåfjell, Beate – Mähönen, Jukka: Upgrading the Nordic Corporate Governance Model for Sustainable Companies. University of Oslo Faculty of Law Legal Studies Research Paper Series No. 2014-18. (Sjåfjell – Mähönen, 2014).

Sjåfjell, Beate: Towards a Sustainable European Company Law: A Normative Analysis of the Objectives of EU Law, with Takeover Directive as a Test Case. Kluwer Law. 2009. (Sjåfjell, 2009)

Stout, Lynn A.: Bad and Not-so-Bad Arguments for Shareholder Primacy. Cornell Law Faculty Publications 7-1-2002. (Stout, 2002)

Toiviainen, Heikki: Osakeyhtiön toimitusjohtajan asema. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä 1992. (Toiviainen, 1992)

Toiviainen, Heikki: Yrityksen yhteiskuntavastuu ja corporate governance. Business Law Forum 2004, 389 – 435. Helsinki 2004. (Toiviainen, 2004)

Tsagas, Georgina: Section 172 of the Companies Act 2006: Desperate times call for soft law measures. Social Sciences Research Network (SSRN). 2017. (Tsagas, 2017)

Työ- ja elinkeinoministeriö: Vastuullisuuden tiennäyttäjät yrityksille. Kansainvälisten järjestöjen toimintaohjeet ja julistukset, 2009. (TEM, 2009)

Työ- ja elinkeinoministeriö: Yhteiskuntavastuu ja sääntely. Katsaus yritysten yhteiskuntavastuuseen liittyviin sääntelykehityskulkuihin eri puolilla maailmaa II. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Yritykset, 29/2016 (TEM, 2016)

Vahtera, Veikko: Osakeomistuksen riski ja sääntely. Kariston Kirjapaino Oy, Hämeenlinna 2011. (Vahtera, 2011)

Villa, Seppo – Airaksinen, Manne – Bärlund, Johan – Jauhiainen, Jyrki – Kaisanlahti, Timo – Knuts, Mårten – Kuoppamäki, Petri – Mähönen, Jukka – Pihlajarinne, Taina – Raitio, Juha – Rissanen, Kirsti – Viitanen, Klaus – Wilhelmsson, Thomas: Yritysoikeus. 3. painos, Helsinki 2014. (Villa et al., 2014)

Weber, Manuela: The Business Case for Corporate Social Responsibility: A Company-level Measurement Approach for CSR. European Management Journal (2008) 26, 247–261. (Weber, 2008)

Vehkaperä, Mari: Yrityksen yhteiskuntavastuu – vastuuta voittojen vuoksi? Jyväskylän yliopiston taloustieteellisen tiedekunnan julkaisuja 135/2003. Jyväskylä 2003. (Vehkaperä, 2003)

Zhao, J.: Promoting More Socially Responsible Corporations through a Corporate Law Regulatory Framework. University of Leeds. Legal Studies, 37 (1). pp. 103 – 136. 2016. (Zhao, 2016)

Oikeuskäytäntö:

Yhdysvallat:

Dodge v. Ford Motor Company Co. 170 NW 668, 1919. (170 NW 668, 1919)

Virallislähteet:

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2014/95/EU, annettu 22 päivänä lokakuuta 2014, neuvoston direktiivin 2013/34/EU muuttamisesta tietyiltä suurilta yrityksiltä ja konserneilta edellytettävien muiden kuin taloudellisten tietojen ja monimuotoisuutta koskevien tietojen julkistamisen osalta. (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2014/95/EU)

Euroopan yhteisöjen komissio: Vihreä kirja yritysten sosiaalisen vastuun eurooppalaisten puitteiden edistämisestä, KOM (2001) 366 lopullinen. (KOM (2001) 366)

Hallinnointikoodi 2015, Arvopaperimarkkinayhdistys ry. <https://cgfinland.fi/wp-content/uploads/sites/39/2015/10/hallinnointikoodi2015finweb1.pdf>

HE 109/2005: Hallituksen esitys Eduskunnalle uudeksi osakeyhtiölainsäädännöksi (HE 109/2005 vp)

HE 27/1977: Hallituksen esitys Eduskunnalle uudeksi osakeyhtiölainsäädännöksi (kumottu) (HE 27/1977)

Hollannin Corporate governance -koodi.

http://www.ecgi.org/codes/documents/cg_code_netherlands_dec2008_en.pdf

OECD:n Corporate governance -periaatteet.

<http://www.oecd.org/dataoecd/32/18/31557724.pdf>

OECD:n toimintaohjeet monikansallisille yrityksille:

<http://www.oecd.org/dataoecd/56/36/1922428.pdf>

Saksan Corporate governance -koodi: Deutscher Corporate Governance Kodex 2017.

Sveitsin parlamentin antama vastaehdotus Vastuullinen yritystoiminta - kansalaisaloitteelle: Anträge der Kommission für Rechtsfragen des Nationalrates (RK-N), Eidgenössische Volksinitiative 'Für verantwortungsvolle Unternehmen – zum Schutz von Mensch und Umwelt': Indirekter Gegenentwurf.

UN Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations "Protect, Respect and Remedy" Framework (YK-periaatteet): https://www.ohchr.org/Documents/Publications/GuidingPrinciplesBusinessHR_EN.pdf

World Commission on Environment and Development 1987.

http://mom.gov.af/Content/files/Brundtland_Report.pdf

YK:n Global Compact -julistus (UNGC). <https://www.unglobalcompact.org/>

YK:n peruskirja 1945. <https://www.unric.org/fi/perustietoa-yksta/13>

YK:n yleismaailmalliseen ihmisoikeuksien julistus 1948.

<https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=fin>

Internet-lähteet:

Arvopaperimarkkinayhdistys ry: <https://cgfinland.fi/corporate-governance/corporate-governance-mita-se-on/> (vierailtu 3.5.2019)

Euroopan komissio, Corporate Social Responsibility & Responsible Business Conduct: https://ec.europa.eu/growth/industry/corporate-social-responsibility_en (vierailtu 6.5.2019)

Global Reporting Initiative (GRI): <https://www.globalreporting.org/Pages/default.aspx> (vierailtu 3.5.2019)

ISO 26000 – Social Responsibility -yhteiskuntavastuustandardi: <https://www.iso.org/iso-26000-social-responsibility.html> (vierailtu 3.5.2019)

PRH: <https://www.prh.fi/fi/kaupparekisteri/yritystenlkm/lkm.html> (vierailtu 3.5.2019)

Saksan Sustainability Code: <https://www.deutscher-nachhaltigkeitskodex.de/en-GB/> (vierailtu 6.5.2019)

Suomen Standardisoimisliitto SFS ry: https://www.sfs.fi/julkaisut_ja_palvelut/tuotteet_valokeilassa/iso_14000_ymparistojohtaminen (vierailtu 3.5.2019)

Sustainable Development Goals: <https://sustainabledevelopment.un.org/?menu=1300> (vierailtu 6.5.2019)

UNESCO, Four Dimensions of Sustainable Development: <https://sustainabledevelopment.un.org/?menu=1300> (vierailtu 6.5.2019)

Uutinen koskien *Nestlé*:n liiketoimintaa: <https://www.maailma.net/uutiset/nestlelle-taas-kritiikkia-aidinmaidonkorvikkeista> (vierailtu 3.5.2019)

Äidinmaidonkorvikkeiden kansainvälinen markkinointikoodi: <https://www.ruokavirasto.fi/yritykset/elintarvikeala/valmistus/elintarvikeryhmat/erityisille-ryhmille-tarkoitettut-elintarvikkeet/aidinmaidonkorvikkeet-ja-veroitusvalmisteet/merkinnat/aidinmaidonkorvikkeiden-kansainvalinen-markkinointikoodi/> (vierailtu 3.5.2019)

LYHENTEET

CG	-	Corporate governance
CSR	-	corporate social responsibility
EU	-	Euroopan Unioni
ILO	-	International Labour Organization
OECD	-	Organisation for Economic Cooperation and Development
OYL	-	Osakeyhtiölaki (624/2006)
PRH	-	Patentti- ja rekisterihallitus
TEM	-	Työ- ja elinkeinoministeriö
VOYL	-	Osakeyhtiölaki (734/1978)
WHO	-	World Health Organization
YK	-	Yhdistyneet kansakunnat

1. JOHDANTO

1.1 Taustaa

Osakeyhtiölain (624/2006 muutoksineen, jäljempänä "OYL") sääntely kohdistuu sekä suurten että pienten yhtiöiden toimintaan. Osakeyhtiöiden toimiala, suuruus ja elinkaaren eri vaiheet määrittävät pitkälti yhtiön toiminnan luonteen. Kuitenkin osakeyhtiöiden toiminnan tarkoituksen oikeudellinen peruslähtökohta on kaikilla sama: voiton tuottaminen osakkeenomistajille.

Osakeyhtiöinstituution synnyn ja kehityksen taustalla on elinkeinoelämän tarpeet ja niiden tyydyttäminen. Osakeyhtiö organisaationa ja juridisena toimijana pyrkii minimoimaan liike-elämään liittyviä riskejä.¹ Osakeyhtiölaki palvelee siis osakeyhtiön toimintaan sidoksissa olevia tahoja. Näitä tahoja ovat ainakin yhtiöoikeudellisesti merkittävät osapuolet, kuten osakkeenomistajat, velkojat ja yhtiön johto.² Toisinaan kuitenkin osakeyhtiön toimintaan sidoksissa olevat tahot mielletään laajemmin. Esimerkiksi henkilöstö, asiakkaat, yhteiskunta ja jopa ympäristö ovat sidoksissa yhtiön toimintaan. Osakeyhtiö voi toimintansa ja liiketoimintapäätöstensä kautta vaikuttaa sidosryhmiinsä monella eri tapaa.

Osakeyhtiön toimintaa ja sen tarkoitusta on mahdollisista tarkastella kahdesta näkökulmasta: yhtiön sisäisestä ja yhtiön ulkoisesta näkökulmasta. Yhtiön sisäinen näkökulma kattaa osakeyhtiölain mukaisen voiton tuottamisen osakkeenomistajille. Ulkoinen näkökulma luo sillan lain ja ympäröivän yhteiskunnan välille, sillä se tarkastelee yhtiön toimintaa suhteessa sidosryhmiin ja yhteiskuntaan. Sidosryhmillä tarkoitetaan kaikkia niitä ihmisiä tai toimijoita, joihin yhtiön toiminnalla on vaikutus, esimerkiksi tuotantoketjun eri vaiheissa olevia työntekijöitä, ympäristöä, kuluttajia ja yhteiskuntaa. Osakeyhtiön toimintaa on vaikea tarkastella tyhjiössä; osakeyhtiö on sidoksissa yhteiskuntaan ja ulkomaailmaan. Sen toiminta vaikuttaa välttämättä erilaisiin sidosryhmiin.

---

¹ Toiviainen, 1992, s. 86.

² Pönkä, 2012, s. 18.

Osakeyhtiön laajempi yhteiskunnallinen rooli merkitsee sitä, että osakeyhtiön toiminnalla katsotaan olevan osakkeenomistajien voiton tuottamistarkoituksen lisäksi muitakin tehtäviä yhteiskunnassa, kuten kansalaisten työllistäminen, ympäristön suojeleminen ja muun muassa tuoteturvallisuudesta huolehtiminen. Puhutaan yritysten yhteiskuntavastuusta.

Yhteiskuntavastuu tarkoittaa yritystoimintaa, jossa yhtiö ottaa huomioon toimintansa taloudelliset, sosiaaliset ja ympäristölliset vaikutukset. Tällöin yritys ottaa toiminnassaan huomioon ne sidosryhmät, joihin yhtiön toiminnalla on vaikutus. Yhteiskuntavastuun käsitettä tai sen velvoittavuutta ei ole määritelty laissa, mikä tekee yhteiskuntavastuun oikeudellisesta asemasta häilyvän ja epäselvän. Voidaankin perustellusti kysyä, onko yhtiöillä ylipäättään yhteiskuntavastuuta. Yhteiskuntavastuun oikeudellisen aseman lisäksi keskustelua herättää se, missä laajuudessa yhteiskuntavastuuta tulisi harjoittaa vastuullisuutta ja mikä ylipäättään luokitellaan yhteiskuntavastuutoiminnaksi. Esimerkiksi eräs rajanveto-ongelma liittyy siihen, pitäisikö osakeyhtiön harjoittaa strategista vai eettistä yhteiskuntavastuuta. Strateginen yhteiskuntavastuu tarkoittaa liiketoimintaa, jossa yhtiö toimii yhteiskuntavastuullisesti sillä oletuksella, että vastuullisuus hyödyttää yhtiötä itseään. Eettinen yhteiskuntavastuu puolestaan tarkoittaa toimintaa, jossa yritys toimii vastuullisesti riippumatta siitä, hyötyykö yritys vastuullisesta toiminnasta taloudellisesti.³

Kestävän kehityksen periaate ja vastuullisuus ovat jo viime vuosituhanneelta lähtien olleet olennaisessa asemassa kansainvälisessä oikeudessa. Oikeudellisessa keskustelussa nouseekin aika ajoin esiin *sustainability* -teema, jolta myöskään yhtiöoikeus ei ole voinut välttyä. Digitalisaation myötä kuluttajien tietoisuus yhtiön toiminnan vaikutuksista ympäristöön on kasvanut. Tulevaisuudessa tietoisuus kasvaa todennäköisesti yhä enemmän esimerkiksi tuotantoketjun valvomisen mahdollistavan teknologian ja muun teknologisen kehityksen myötä. Vastuullisuus on noussut keskeiseksi ilmiöksi myös sijoittajien keskuudessa, mikä näkyy niin yhtiöitä rahoittavien institutionaalisten sijoittajien toiminnassa kuin tavallisten sijoittajien sijoituskohteissa. Puhutaan niin sanotusta ESG-sijoittamisesta (*Environmental, Social and Governance*) tai SRI-sijoittamisesta (*Socially Responsible Investing*).⁴

Yhtiöt ottavat toki markkinoiden vaatimuksen huomioon muuttuvassa maailmantilassa. Yhteiskuntavastuun näkökulmasta ongelma on kuitenkin siinä, että yhtiöt ottavat eettiset

---

³ Millon, 2015, s. 37.

⁴ Ks. SRI-sijoittamisesta tarkemmin esim. Richardson, 2015.

asiat huomioon vain siinä laajuudessa, kuin se hyödyttää yhtiötä itseään. Kyseessä on siis yhteiskunnallinen huoli siitä, että yritykset eivät harjoita vastuullisuutta tarpeeksi laajassa mittakaavassa.

1.2 Tutkimuskysymykset ja aiheen raja

Aiheen rajaamisessa olen pyrkinyt mahdollisimman selvärajaiseen ongelmaan ja asiakokonaisuuteen.⁵ Tarkoitukseni on tutkia osakeyhtiöiden yhteiskuntavastuuta *de lege lata*.

Tarkastelen tutkielmassa sitä, onko osakeyhtiöillä ylipäänsä muuta vastuuta, kuin voiton tuottaminen osakkeenomistajille. Tutkin siis sitä, onko osakeyhtiöillä yhteiskuntavastuuta osakeyhtiölain näkökulmasta ja mihin tämä mahdollinen vastuu perustuu. Tarkastelen kysymystä yhtiön toiminnan tarkoituksen näkökulmasta. Osakeyhtiölain 1:5:n mukaan osakeyhtiön toiminnan tarkoituksena on voiton tuottaminen osakkeenomistajille. Osakeyhtiölaki ja voitontuottamistarkoitus tarjoavat mielenkiintoisen sääntelykehikon, jonka avulla osakeyhtiöiden yhteiskuntavastuuta on mahdollista tutkia.

Kysymys osakeyhtiön yhteiskuntavastuusta liittyy läheisesti myös johdon fidusiaarisiin velvollisuuksiin ja yhtiön edun käsitteeseen. Kyse on siitä, että yhtiön johdon tulee osakeyhtiölain 1:8:n mukaan huolellisesti toimien edistää yhtiön etua. Tutkielmassa tarkastellaan sitä, onko osakeyhtiön yhteiskuntavastuu yhtiön edun mukaista toimintaa. Kysymys kiteytyy pohdintaan siitä, tuleeko johdon yhtiön edun nimissä ottaa toiminnassaan huomioon osakkeenomistajien lisäksi myös muut yhtiön sidosryhmät, kuten henkilöstö ja ympäristö.

Osakeyhtiöiden yhteiskuntavastuuta on mahdollista tarkastella erilaisten taloustieteellisten mallien avulla. Osakeyhtiölain tarjoaman viitekehyksen lisäksi tarkastelen osakeyhtiöiden yhteiskuntavastuuta myös niin sanotun sopimusverkkoteorian avulla. Sopimusverkkoteorian avulla pyrin vastaamaan kysymykseen siitä, tulisiko osakeyhtiöiden toteuttaa yhteiskuntavastuuta. Tarkastelen kysymystä muun muassa sidosryhmien neuvotteluaseman ja kokonaistaloudellisen tehokkuuden näkökulmasta.

Yhteiskuntavastuun punninnassa on otettava kantaa siihen, mitä yhteiskuntavastuulla tarkoitetaan. Käsitelmäärittelystä on lukuisia eri versioita, jotka vaihtelevat kirjoittajan päämäärän ja kulloisenkin asiayhteyden mukaan. Tarkoitukseni on systematisoida

---

⁵ Ks. Husa et al., 2010, s. 15, jossa painotetaan tutkimuskysymyksen rajaamisen olennaisuutta.

yhteiskuntavastuun käsitettä ja merkityssisältöä ja selventää, mitä yhteiskuntavastuu tarkoittaa erityisesti tämän tutkimuksen yhteydessä.

Tutkimuskysymykseni ovat siis seuraava:

- 1) Mitä yhteiskuntavastuu tarkoittaa?
- 2) Onko osakeyhtiöillä yhteiskuntavastuuta erityisesti osakeyhtiölain näkökulmasta?
- 3) Tulisiko osakeyhtiöiden toteuttaa yhteiskuntavastuuta?

Tarkastelen tutkielmassani nimenomaan osakeyhtiöitä. Osakeyhtiö on mielekäs vaihtoehto, koska se on yleisin yhtiömuoto ja suurin osa yhteiskunnallisesti merkittävistä yrityksistä on osakeyhtiöitä.⁶ Lisäksi osakeyhtiölaki ja erityisesti osakeyhtiölain 1:5:n toiminnan tarkoitus tarjoavat kiinnostavan sääntelykehikon, jonka avulla yhteiskuntavastuuta voidaan tarkastella. Osakeyhtiölaki koskee sekä yksityisiä että julkisia osakeyhtiöitä (OYL 1:1), mutta tarkasteluni kohteena ovat pääasiassa julkisesti noteeratut osakeyhtiöt, eli pörssiyhtiöt. Pörssiyhtiöillä tarkoitetaan osakeyhtiöitä, joiden osakkeilla käydään kauppaa pörssissä. Yhteiskuntavastuun kannalta pörssiyhtiöt ovat keskeisessä asemassa, koska suurimmat osakeyhtiöt maailmanlaajuisesti ovat pörssiyhtiöitä. Suurimmilla yhtiöillä on niiden laajuuden vuoksi taloudellisia ja henkilöstöresursseja yhteiskuntavastuun toteuttamiseen. Toisaalta myös pienet ja keski suuret osakeyhtiöt ovat yhteiskunnallisesti merkittävässä asemassa. Suurin osa osakeyhtiöistä on nimenomaan yksityisiä osakeyhtiöitä. Lisäksi niiden rooli työllisyyden ylläpitämisessä on merkittävä. Yhteiskuntavastuun osalta samat periaatteet soveltuvatkin myös julkisesti noteeraamattomiin ja yksityisiin osakeyhtiöihin koosta riippumatta.

Tutkielmani kohteena on nimenomaan osakeyhtiöt, joiden toiminnan tarkoitus on voiton tuottaminen. Osakeyhtiöt, joiden yhtiöjärjestykseen on otettu maininta toisenlaisesta toiminnan tarkoituksesta, jää tutkielmassani lähinnä maininnan tasolle.

1.3 Tutkimusmetodi ja lähdeaineisto

Tutkimusmetodeina käytän sekä oikeusdogmaattista että oikeustaloustieteellistä menetelmää. Oikeusdogmatiikka on tutkimusmenetelmä, jonka keskiössä on oikeusjärjestyksen sisältö. Oikeusdogmatiikan tehtävänä on tulkita ja systematisoida

---

⁶ Suomessa on 272 084 osakeyhtiötä. Toiseksi suosituin yhtiömuoto on yksityinen elinkeinoharjoittaja, joiden lukumäärä Suomessa on 208 599. PRH:n tilasto, 2.1.2019.

olemassa olevaa oikeutta. Keskeisenä tehtävänä on oikeussäännösten sisällön selvittäminen. Puhutaan lainopillisesta tiedonintressistä.⁷

Oikeustaloustieteen tutkimuskohteena on oikeusnormien taloudellinen tehokkuus ja oikeusjärjestyksen ja siihen sisältyvien normien vaikutus talouteen.⁸ Taloustieteen merkitys oikeustieteellisessä tutkimuksessa on saanut viime vuosikymmeninä yhä enemmän jalansijaa myös Suomessa.⁹ Kansallisen oikeustaloustieteellisen yhtiöoikeustutkimuksen alulle panijana pidetään Matti J. Sillanpää, joka esitti vuonna 1994 tutkimuksen arvopaperimarkkinaoikeudellisista julkisista ostotarjouksista.¹⁰ Myös muun muassa Jukka Mähönen ja Seppo Villa ovat tukeutuneet tuotannossaan vahvasti oikeustaloustieteeseen.¹¹ Suomalaisessa yhtiöoikeuden tarkastelussa hyödynnetään kansainvälisiä tutkimuksia, periaatteita ja oikeustapauksia. Esimerkiksi yhdysvaltaista oikeustapausanalyysiä esiintyy aika ajoin myös suomalaisessa taloustieteellisessä yhtiöoikeustutkimuksessa.¹² Myös tässä tutkimuksessa hyödynnetään erästä yhdysvaltalaisista oikeustapausta.

Oikeustieteestä ei voida puhua kapea-alaisena itseensä sulkeutuvana staattisena erityistieteenä. Kyseessä on dynaaminen ja monimuotoinen tieteenala, joka on aktiivisessa vuorovaikutuksessa muiden tieteenhaarojen kanssa.¹³ Oikeustieteen ja taloustieteen yhteensovittaminen onkin mielekästä erityisesti yhteiskuntavastuun kaltaisessa aihevalinnassa. Oikeustieteen ja taloustieteen aloja yhdistää muun muassa se, että kummankin kiinnostuksena on yksilöiden toiminta, valinnat ja valintojen taustalla vaikuttavat instituutiot.¹⁴ Yhteiskuntavastuun toteuttaminen on lopun viimein yhtiöissä päätöksiä tekevien yksilöiden harteilla. Kuitenkin näihin valintoihin vaikuttaa muun muassa lainsäädäntö sekä yhtiöoikeus- ja liiketoimintakulttuuri.

Taloustieteellinen näkökulman tuo lisäarvoa siinä tilanteessa, jos sen avulla voidaan nostaa tarkastelun kohteeksi niitä kysymyksiä ja ilmiöitä, jotka muuten jäisivät huomiotta. Taloustieteellinen analyysi palvelee muun muassa lainsäädännön kehittämistarpeiden arvioinnissa.¹⁵

---

⁷ Ks. Aarnio, 2011, s. 1.

⁸ Hirvonen, 2011, s. 29.

⁹ Mähönen – Villa, 2015, s. 48.

¹⁰ Sillanpää, 1994. Ks. Mähönen – Villa, 2015, s. 48.

¹¹ Ks. esimerkiksi Mähönen – Villa, 2015, johon tässäkin tutkimuksessa on useaan otteeseen viitattu.

¹² Mähönen – Villa, 2015, s. 60 – 61.

¹³ Hirvonen, 2011, s. 35.

¹⁴ Kaisanlahti, 1999, s. 12 ja siinä viitattut lähteet.

¹⁵ Kaisanlahti, 1999, s. 13.

Tutkimuksessani olen käyttänyt oikeuslähteinä niin kotimaista kuin ulkomaista kirjallisuutta. Lähteet painottuvat oikeustieteellisiin ja taloustieteellisiin teoksiin. Oikeuslähteinä olen käyttänyt muun muassa nykyisen osakeyhtiölain ja vuoden 1978 osakeyhtiölain esitöitä.¹⁶ Vaikka työ ei sisällä varsinaista oikeusvertailua, olen hyödyntänyt eri valtioiden osakeyhtiötä koskevia lakeja, kuten Ruotsin osakeyhtiölakia (*Aktiebolagslag*, 2005:551), Norjan osakeyhtiölakia (*Allmennaksjeloven*, 1997:45) ja Iso-Britannian osakeyhtiölakia (*UK Companies Act*, 2006). Lisäksi olen hyödyntänyt muun muassa Suomen, Saksan ja Hollannin *corporate governance* -ohjeistuksia. Yhteiskuntavastuusääntelyn osalta olen käyttänyt tutkimuksessani myös muun muassa EU:n muun kuin taloudellisen tiedon direktiiviä¹⁷, YK:n yritystoiminnan ja ihmisoikeuksien johtavia periaatteita¹⁸ sekä YK:n Global Compact -aloitteeseen sisältyviä periaatteita¹⁹.

1.4 Tutkimuksen rakenne

Työ koostuu kuudesta pääluvusta. Tämän pääluvun lopussa tarkastellaan osakeyhtiötä toimijana yhteiskunnassa. Luku toimii ikään kuin johdantona seuraavaan päälukuun, joka käsittelee yhteiskuntavastuuta. Se, minkälaisena toimijana näemme osakeyhtiön, vaikuttaa väistämättä siihen, mitä ajattelemme yhteiskuntavastuusta ja sen velvoittavuudesta.²⁰

Tutkielman toisessa luvussa tutkin yhteiskuntavastuun käsitettä ja merkityssisältöä. Tuon esille yhteiskuntavastuukäsitteen monitahoisuuden ja pirstaleisuuden, ja pyrin systematisoimaan jo käytyä keskustelua yritysten vastuullisuudesta. Käyn läpi myös kansainvälistä yhteiskuntavastuusääntelyä.

Yhteiskuntavastuukeskustelussa tulee väistämättä esiin vastakkainasettelu osakkeenomistajien etua korostavan ja muiden sidosryhmien intressejä korostavan ajattelutavan välillä. Käsittelen kolmannessa pääluvussa tätä niin sanottua *shareholder-stakeholder* -debattia. Pohdin kummankin ajattelumallin tarkoituksenmukaisuutta ja toisaalta niiden heikkouksia.

---

¹⁶ HE 109/2005 vp., HE 27/1977, kumottu.

¹⁷ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2014/95/EU.

¹⁸ UN Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations "Protect, Respect and Remedy" Framework. (YK-periaatteet)

Saatavilla: https://www.ohchr.org/Documents/Publications/GuidingPrinciplesBusinessHR_EN.pdf

¹⁹ Global Compact -periaatteet, (UNGC). Saatavilla: <https://www.unglobalcompact.org/>

²⁰ Avi-Jonah, 2011, s. 2.

Oikeustaloustieteellistä puolta oikeudellisissa konteksteissa valotetaan usein kysymällä: miksi oikeustila on sellainen kuin se on?²¹ Neljännessä pääluvussa tarkastelenkin voimassa olevaa osakeyhtiölakia ja sen mukaista toiminnan tarkoitusta. Vastaus osakeyhtiön toiminnan tarkoitukseen on olennaisen tärkeä, koska silloin otetaan kantaa siihen, ketä osakeyhtiön muodossa harjoitettavan yritystoiminnan tuloksen on viimekädessä tarkoitus hyödyttää. Tässä luvussa pyrin vastaamaan kysymykseen siitä, onko osakeyhtiöillä yhteiskuntavastuuta ja missä laajuudessa. Käsittelen osakeyhtiölain mukaista voiton tuottamistarkoitusta ja sen suhdetta yhteiskuntavastuuseen. Neljännessä pääluvussa keskitytään myös osakeyhtiön johdon rooliin yhteiskuntavastuun toteutuksessa. Pyrin selvittämään, onko yhteiskuntavastuu ja vastuullinen liiketoiminta yhtiön edun mukaista. Keskiöön nousee johdon fidusiaariset velvollisuudet ja yhtiön edun käsite.

Viidennessä pääluvussa tutkin sitä, tulisiko osakeyhtiöiden toteuttaa yhteiskuntavastuuta kokonaistaloudellisen tehokkuuden näkökulmasta. Tarkastelen kysymystä niin sanotun sopimusverkkoteorian tarjoaman viitekehyksen avulla. Tarkastelun kohteeksi nousee erityisesti luontoympäristön asema sidosryhmänä. Pohdin myös sitä, tulisiko yrityksen johdon tulisi ottaa esimerkiksi työntekijät sidosryhmänä huomioon päätöksenteossa.

Kuuden pääluku sisältää tutkielman yhteenvedon, jossa kokoan yhteen keskeisimmät pohdinnat osakeyhtiön yhteiskuntavastuusta.

1.5 Osakeyhtiö toimijana yhteiskunnassa

Suhtautumisemme yhteiskuntavastuuseen riippuu hyvin pitkälti siitä, miten suhtaudumme itse yhtiöön ja mitä ajattelemme yhtiön olevan.²² Siksi on tärkeää ensin tarkastella osayhtiötä toimijana yhteiskunnassamme. Tämän jälkeen on helpompi ymmärtää, mitä yhteiskuntavastuu oikeastaan on.

Osakeyhtiön toiminnan tarkoitus on voiton tuottaminen osakkeenomistajilleen (OYL 1:5). Tämä on osakeyhtiölain mukainen toiminnan tarkoitus. Puhutaan yhtiön sisäisestä toiminnan tarkoituksesta. Osakeyhtiötä toimijana voidaan kuitenkin tarkastella laajemmastakin näkökulmasta kuin pelkkänä voitontuottamisvälineenä. Esimerkiksi *Avi-Yonah* määrittelee yhtiön kolmesta eri näkökulmasta:

---

²¹ Määttä, 2016, s. 63.

²² Avi-Yonah, 2006, s. 2 – 3. Avi-Yonah, 2006, s. 2 ja siinä viitatuut lähteet.

Historically, three views of the corporation have emerged and rotated in cyclical fashion. The first view is that the corporation is primarily a creature of the state (the ‘artificial entity’ view). The second is that the corporation is an entity separate from both the state and from its shareholders (the ‘real entity’ view). The third is that the corporation is merely an aggregate of its individual members or shareholders (the ‘aggregate’ or ‘nexus of contracts’ view).²³

Yhtiötä voidaan siis tarkastella kolmella eri tavalla: 1) keinotekoisena lain luomuksena, 2) yhtiön erillisyyttä ja reaalisuutta korostavasta näkökulmasta tai 3) sen omistajien ja muiden sidosryhmien välisenä sopimusverkkona.²⁴

Osakeyhtiö lain luomuksena

Osakeyhtiötä voidaan ensinnäkin tarkastella oikeudellisesti abstraktina ilmiönä. Tämän näkökulman mukaan yhtiön olemassaolo perustuu valtion sille tarjoamiin edellytyksiin. Valtio mahdollistaa osakeyhtiön synnyn ja oikeushenkilöllisyyden. Osakeyhtiölain kautta yhtiölle myönnetään myös rajoitettu vastuu. Osakeyhtiön osakkaat eivät ole vastuussa yhtiön veloista tai muistakaan sitoumuksista (OYL 1:2). Laajemmin katsottuna valtio ja järjestäytynyt yhteiskunta takaavat yhtiölle muun muassa omaisuudensuojan, yleisen järjestyksenpidon ja kehittyneen infrastruktuurin. Voidaan ajatella, että yhtiö on näistä kaikista saamistaan eduista velkaa valtiolle ja yhteiskunnalle. Tämä on perimmäinen oikeutus yhteiskuntavastuuajattelulle.²⁵ Tämän näkökulman mukaan yhtiöllä ei ole oikeutta aiheuttaa taloudellisia ongelmia ja rasitteita taholle, jolle se on kiitollisuudenvelassa omasta olemassaolostaan.²⁶

Osakeyhtiö itsenäisenä ja reaalisenä toimijana

Osakeyhtiötä voidaan tarkastella myös itsenäisenä ja reaalisenä toimijana. Tällöin yhtiö rinnastetaan oikeuksineen ja velvolluuksineen luonnollisen henkilön kaltaiseen kansalaiseen.²⁷ Myös oikeudellisesti osakeyhtiöt ovat erillisiä ja itsenäisiä oikeushenkilöitä, joiden oikeudet ja velvollisuudet voidaan useassa tilanteessa rinnastaa

---

²³ Avi-Yonah, 2006, s. 2 – 3.

²⁴ Knuutinen, 2014, s. 64.

²⁵ Knuutinen, 2014, s. 64 – 65.

²⁶ Avi-Yonah, 2006, s. 14.

²⁷ Avi-Yonah, 2006, s. 16.

luonnollisiin henkilöihin.²⁸ Tästä esimerkkinä mainittakoon veronmaksuvelvollisuus ja yritysverotus.

Yhteiskuntavastuu on helppo liittää tähän yhtiön erillisyyttä ja itsenäisyyttä korostavaan näkökulmaan.²⁹ Luonnollisilla henkilöillä voidaan katsoa olevan yhteisvastuu sellaisista hyödykkeistä, joita kukaan ei omista, mutta joista kaikki hyötyvät (esimerkiksi ympäristö). Puhutaan yhteishyödykkeistä. Jos osakeyhtiö rinnastetaan luonnollisen henkilön asemaan oikeuksineen ja velvollisuuksineen, on loogista, että myös osakeyhtiö on vastuussa samoista asioista, kuin luonnollinen henkilö.

Osakeyhtiö sopimusverkkona

Contractual relations are the essence of the firm, not only with employees but with suppliers, customers, creditors, etc. [...] It is important to recognize that most organizations are simply legal fictions which serve as a nexus for a set of contracting relationships among individuals.³⁰

Osakeyhtiötä voidaan tarkastella myös sopimuksenomaisten suhteiden kokonaisuutena, joka yhdistää yrityksen sidosryhmiä sopimusverkkona.³¹ Tämän ajattelutavan mukaan yhteiskuntavastuuajattelulle ei ole oikeutusta, ellei se hyödytä sopimuksen osapuolia. Sopimuksen osapuoliksi katsotaan tämän katsantotavan mukaan ainakin yhtiön oman ja vieraan pääoman ehtoiset sijoittajat, yhtiön johto ja työntekijät.³² Laajemmin ajateltuna sopimusverkon osapuolia ovat myös muun muassa asiakkaat, yhteiskunta ja ympäristö.

Sellainen yhteiskuntavastuun toteuttaminen, joka selvästi hyödyttää pitemmällä aikavälillä osakkeenomistajia, on hyväksyttävä jokaisen kolmen eri teorian näkökulmasta. Esimerkkinä mainittakoon ympäristönsuojelun varatoimenpiteet, jotka vähentävän riskiä ympäristökatastrofien aiheutumisesta. Tämänkaltaiset toimet aivan varmasti maksavat lyhyellä aikavälillä, ja varatoimenpiteisiin käytetyt varat ovat pois osakkeenomistajilta. Kuitenkin pitkällä aikavälillä tämä on tai voi olla myös osakkeenomistajille hyödyksi.³³

---

²⁸ Knuutinen, 2014, s. 67.

²⁹ Näin myös Avi-Yonah, 2006, s. 11.

³⁰ Jensen – Meckling, 1976, s. 8.

³¹ Ks. sopimusverkkoteoriasta tarkemmin luku 5.

³² Knuutinen, 2014, s. 68 – 74.

³³ Knuutinen, 2014, s. 74.

2. YHTEISKUNTAVASTUU

2.1 Johdannoksi

Osakeyhtiö vaikuttaa toiminnallaan moneen yhteiskunnan osa-alueeseen. Jos tarkastelemme niin pienten kuin suurten yhtiöiden toimintojen ja päätöksien yhteisvaikutuksia, huomaamme, että laajassa mittakaavassa ne määrittävät muun muassa työllisyyttä, vaurautta ja hyvinvointia, taloudellista kasvua sekä tulojen jakautumista.³⁴ Osakeyhtiöiden toiminnalla on myös globaaleja vaikutuksia. Esimerkiksi ilmasto on valtioiden rajat ylittävä, kaikille yhteinen, elämän edellytykset turvaava asia, johon yritystoiminnalla on vaikutuksia. Yhteiskuntavastuuajattelun mukaan yritys on vastuussa niistä vaikutuksista, joita se aiheuttaa toimintaympäristöönsä.

Yhteiskuntavastuu on vaikeasti määriteltävissä oleva asia, jolle ei ole olemassa mitään tarkkaa, yleisesti hyväksyttyä määritelmää. Yhteiskuntavastuun määritelmä on riippuvainen muun muassa asiayhteydestä sekä kirjoittajan päämääristä.

Yhteiskuntavastuukeskustelua leimaa myös se, että sitä koskeva terminologia ei ole vakiintunutta. Tämä tekee keskustelusta hankalaa. Yhteiskuntavastuukeskustelussa käytetään laajasti eri termejä kuvaamaan jokseenkin samaa ilmiötä. Suomen kielessä puhutaan yhteiskuntavastuusta tai lyhyemmin yritysvastuusta. Usein käytetään myös englannin kielistä termiä *corporate social responsibility (CSR)*. Myös yrityskansalaisuuden käsitettä (*corporate citizenship*) käytetään kuvaamaan yrityksen vastuullisuutta.³⁵ Yrityskansalaisuudella tarkoitetaan yritysten tapaa määritellä itsensä kansalaisiksi luonnollisten henkilöiden joukossa. Yrityskansalaisena yrityksillä katsotaan olevan kansalaisen tavoin oikeuksia ja velvollisuuksia.³⁶

Joskus yhteiskuntavastuusta käytetään termiä kestävä kehitys. Yhteiskuntavastuu liittyykin vahvasti *sustainability* -teemaan, koska kestävä kehitys pidetään koko vastuullisuuskäsitteistön kattoterminä. Kestävyysnäkökulmasta yhteiskuntavastuu tarkoittaa toimintaa, jolla yhtiö soveltaa kestävä kehityksen periaatteita suoraan yritystoimintaan.³⁷ Muita kestävyys liittyviä käsitteitä ovat muun muassa englannin kieliset termit *corporate sustainability* ja *business sustainability*.

---

³⁴ Bowen 1953, s. 3 – 4.

³⁵ Ks. *corporate citizenship* -käsitteestä tarkemmin Matten – Crane, 2005.

³⁶ Malmelin, 2011, s. 24.

³⁷ Jussila, 2010, s. 12.

Yhteiskuntavastuun ydinajatuksena on, että osakeyhtiön toiminnalla katsotaan olevan osakkeenomistajien voiton tuottamistarkoituksen lisäksi muitakin tehtäviä yhteiskunnassa, kuten kansalaisten työllistäminen, ympäristön suojeleminen ja muun muassa tuoteturvallisuudesta huolehtiminen. Yhteiskuntavastuussa olennaista onkin yhtiön sidosryhmien huomioon ottaminen. R.E Freemanin vuonna 1984 kehittämä sidosryhmäteoria jakaa sidosryhmät yhtiön sisäisiin ja yhtiön ulkoisiin sidosryhmiin. Yhtiön sisäisiin sidosryhmiin kuuluvat osakkeenomistajat, yhtiön johto ja työntekijät. Ulkoisia sidosryhmiä ovat muun muassa asiakkaat, rahoittajat, media, kilpailijat, alihankkijat, julkinen sektori ja luontoympäristö.³⁸

Globalisoitumisen ja yritystoiminnan kansainvälistymisen vuoksi sidosryhmiä on alettu tarkastelemaan kokonaisvaltaisesti.³⁹ Muutenkin yhtiöiden vastuullisuutta tarkastellaan laaja-alaisesti. Yhtiöiden toiminnan vaikutuksia tarkasteltaessa huomioidaan myös muun kuin lopputuotteen tai -palvelun vaikutukset: tarkastelun kohteena on koko tuotantoketju ja sen eri vaiheiden vaikutukset muun muassa ympäristöön ja työntekijöiden työskentelyolosuhteisiin eri maissa.⁴⁰

2.2 Yhteiskuntavastuun käsite ja merkityssisältö

Suomalaisessa yritystoiminnassa käsitteet yhteiskuntavastuu ja eettinen liiketoiminta yleistyivät 1980-luvulla. Viime vuosituhaten lopulle saakka kyse oli lähinnä akateemisesta keskustelusta ja yksittäisten yritysten pyrkimyksistä julistautua vastuullisiksi toimijoiksi. 1990-luvun loppupuolella suomalaiset yritykset alkoivat kuitenkin toteuttaa yhteiskuntavastuuhjelmiaan. Siirryttiin kolmeosaiseen raportointiin, jossa eriteltiin yrityksen toiminta taloudellisen, sosiaalisen ja ympäristövastuun mukaan. Suomessa muun muassa Kesko toimi edelläkävijänä tässä yhteiskuntavastuuraportoinnissa.⁴¹

Yhteiskuntavastuusta on lukuisia eri määritelmiä, joista voidaan tässä yhteydessä mainita muutamia. Esimerkiksi Euroopan komission mukaan yhteiskuntavastuu tarkoittaa sitä, että yhtiöt ottavat vastuun toimintansa vaikutuksista yhteiskuntaan.⁴²

Archie B. Carroll määrittelee yhteiskuntavastuun seuraavalla tavalla:

---

³⁸ Freeman, 1984, s. 12.

³⁹ Ks. esim. Knuutinen, 2014, s. 84.

⁴⁰ Jussila, 2010, s. 78.

⁴¹ Vehkaperä, 2003, s. 19.

⁴² KOM, Corporate Social Responsibility & Responsible Business Conduct: https://ec.europa.eu/growth/industry/corporate-social-responsibility_en.

The social responsibility of business encompasses the economic, legal, ethical, and discretionary expectations that society has of organizations at a given point of time.⁴³

Myöhemmin Carroll kehitti yhteiskuntavastuujäsentelyn havainnollistamiseksi pyramidimallin, joka koostuu taloudellisesta, lakiin perustavasta, eettisestä ja filantrooppisuuteen⁴⁴ perustuvasta osasta.⁴⁵ Taloudelliseen vastuuseen kuuluu osakkeenomistajien voiton tuottaminen, yhtiön sitoutuminen tuottavuuteen ja tuottavuuden jatkuvuus, vahvan kilpailullisen aseman ylläpitäminen sekä toiminnan tehokkuus. Lakiin perustuvan vastuun mukana on tärkeää suoriutua lain vaatimuksista, noudattaa paikallista sääntelyä, olla lakia noudattava yrityskansalainen sekä tarjota tuotteita ja palveluita, jotka täyttävät lain minimivaatimukset.⁴⁶

Carrollin mallin mukainen eettinen vastuu kattaa sosiaalisten ja eettisten normien mukaisen yritystoiminnan sekä uusien ja kehittyvien eettisten ja moraalisten normien tunnistamisen. Mallin mukaan myös tärkeää välttää tilanteita, joissa voiton tuottamistarkoituksen nimissä jätetään noudattamasta eettisiä normeja. Carrollin mukaan yhtiön vastuullisuus ja eettinen toiminta on jotakin enemmän, kuin pelkästään lain minimivaatimusten noudattamista. Filantrooppisen vastuun mukaan yrityksen tulee toimia ihmisystävällisesti ja yhteiskunnan hyväntekeväisyyteen perustuvat odotukset huomioon ottaen. Mallin mukaan on tärkeää tukea vapaaehtoisesti niitä toimintamalleja yhteisössä, jotka parantavat yhteistä hyvinvointia ja elämänlaatua.⁴⁷

⁴³ Carroll, 1979, s. 500.

⁴⁴ Filantrooppinen tarkoittaa ihmisystävällistä ja hyväntekeväisyyteen perustuvaa toimintaa.

⁴⁵ Carroll, 1991, s. 40 – 41.

⁴⁶ Carroll, 1991, s. 40 – 41.

⁴⁷ Carroll, 1991, s. 40 – 41.

Pyramidin avulla kuvattuna yhteiskuntavastuun toteuttaminen kuulostaa hyvinkin yksinkertaiselta. Taloudellinen vastuu on perusta, johon kaikki muut vastuun osa-alueet nojaavat. Yhteiskuntavastuun muiden osa-alueiden huomioon ottaminen yritystoiminnassa edellyttää siis sitä, että yritys on taloudellisesti tuottava. Tiivistäen yhteiskuntavastuullisesti toimiva yhtiö on tuottava, lakeja noudattava, eettinen ja hyvä yrityskansalainen.⁴⁸

Niin sanotusta *triple bottom line* -menetelmästä tunnettu John Elkington tarkastelee yhteiskuntavastuuta yrityksen taloudellisen, sosiaalisen ja ekologisen tuloksellisuuden kannalta. Elkingtonin mukaan nämä kolme tekijää on otettava yhtiön toiminnassa huomioon. Elkingtonin kehittämän kolmoistilinpäätökseksi kutsutun menetelmän mukaan yhtiö toiminnassa on otettava huomioon ihmiset, maapallo ja tuotto (*“People, Planet, Profit”*).⁴⁹

Monissa eri yhteiskuntavastuun määritelmissä korostuu vastuun vapaaehtoisuus. Esimerkiksi Euroopan komission vihreässä kirjan mukaan yhteiskuntavastuun taustalla on idea, että yritykset sitoutuvat noudattamaan eettisiä ja sosiaalisia normeja vapaaehtoisesti.⁵⁰ Vapaaehtoisuus merkitsee sitä, että yhteiskuntavastuullisuuden katsotaan tarkoittavan toimintaa, joka ylittää lakien pakottavat minimivaatimukset. Euroopan komission määritelmän mukaan yhteiskuntavastuu on siis lainsäädännön vaatimukset ylittävää toimintaa.⁵¹

Ari-Veikko Anttiroiko korostaa, että yhteiskuntavastuu eroaa sopimusoikeudellisesta vastuusta. Yhteiskuntavastuu on yleisen tason vastuuta, jonka taustalla on yhteiskunnan yhteisöelämän määrittämät arvot ja käytännöt.⁵² Kuitenkin useissa yhteiskuntavastuun määritelmissä oikeudellisten normien noudattaminen nähdään osana vastuullista toimintaa.⁵³ Lain noudattamisen voidaan nähdä olevan yhteiskuntavastuun noudattamisen esiaste.⁵⁴

Vaikka nykyään yhteiskuntavastuun olemassaolo tunnustetaan melko yleisesti, se on ilmiönä ollut suurenkin kritiikin kohteena. Uusliberalismin isänä pidetty Milton Friedman on esittänyt vahvaa kritiikkiä yhteiskuntavastuutoimia kohtaan vuonna 1970 julkaistussa

---

⁴⁸ Carroll, 1991, s. 42 – 24.

⁴⁹ Elkington, 1997.

⁵⁰ KOM (2001) 366, s. 3.

⁵¹ KOM (2001) 366, s. 7.

⁵² Anttiroiko, 2004, s. 23.

⁵³ Carroll, 1991, s. 40; Lautjärvi, 2016, s. 118.

⁵⁴ Ryhänen, 2016, s. 34.

tunnetussa artikkelissaan *The Social Responsibility of Business is to Increase Its' Profits*. Friedman korostaa yritysjohdon moraalista velvollisuutta toteuttaa voiton tuottamistarkoitusta ja pitäytyä kaikista toimista, joissa yhtiön varoja käytetään jonkin yhteiskunnallisen agendan toteuttamiseen, kuten päästöjen vähentämiseen yli lain vaatimusten. Friedman toteaa, että yritysjohdo ei voi olla sosiaalisten normien nimissä velvollinen ottamaan huomioon muuta päämäärää kuin voiton tuottamisen, koska muun kaltainen vastuun toteuttaminen tarkoittaa osakkeenomistajien näkökulmasta lähinnä kustannuksia ja pienempää voittoa.⁵⁵

Friedmanin käsitys yhteiskuntavastuusta ei kuitenkaan välttämättä ole niin jyrkkä, kuin mitä perinteisesti on esitetty. Friedman nimittäin antaa artikkelissaan ymmärtää, että vastuullisuuden toteuttaminen voi olla hyväksyttävää, jos se on samalla yhtiön edun mukaista.⁵⁶ Vastuullisen yritystoiminnan katsotaankin lisäävän kuluttajien ja sijoittajien kiinnostusta yhtiötä kohtaan, mikä edesauttaa yritysten mahdollisuuksia markkinoilla.⁵⁷ Yritys voi nimittäin omalla vastuullisella toiminnallaan vaikuttaa positiivisesti maineeseensa ja ulkoiseen kuvaan ja sitä kautta tavoitella suurempaa voittoa. Vastaavasti yrityksen voitto saattaa olla pienempi tai osakkeen arvo laskea, jos yritys kärsii negatiivisista mainekustannuksista.

2.3 Yhteiskuntavastuun osa-alueet

2.3.1 Taloudellinen vastuu

Taloudellisella vastuulla tarkoitetaan kahta kokonaisuutta. Suppeassa merkityksessä taloudellinen vastuu tarkoittaa yritystoimintaa, joka turvaa yhtiön omat toimintaedellytykset pitkällä aikavälillä. Sen sijaan laajassa merkityksessä taloudellinen vastuu tarkoittaa toimintaa, joka turvaa markkinoiden toiminnan suuremmassa mittakaavassa (esimerkiksi veronkierrosta pidättäytyminen).⁵⁸ Yhtiön toimintaa suhteessa yhtiöön itseensä ja toisaalta suhteessa talouteen ja markkinaympäristöön kuvaa onnistuneesti myös termit *yhtiön sisäinen* ja *yhtiön ulkoinen taloudellinen vastuu*.

Taloudellisen vastuun, kuten minkä tahansa muun yhteiskuntavastuualueen yhteydessä voidaan puhua vastuun sijasta tai sen rinnalla kestävydestä. Kuten myöhemmin luvusta

---

⁵⁵ Friedman, 1970, s. 2.

⁵⁶ Friedman, 1970, s. 5.

⁵⁷ KOM (2001) 366, s. 8.

⁵⁸ Linna, 2018, s. 653 – 654.

2.4 käy ilmi, yhteiskuntavastuun käsitteen ja ilmiön taustalla vaikuttavat kestävän kehityksen periaatteet ja kestävyysvaatimukset.⁵⁹

Pratima Bansal ja Mark R. DesJardine hyödyntävät artikkelissaan niin sanottua Brundtland-komission⁶⁰ kestävyysmääritelmää kuvatessaan yhtiön sisäistä taloudellista kestävyyttä (*business sustainability*):

Business sustainability can be defined as the ability of firms to respond to their short-term financial needs without compromising their (or others') ability to meet their future needs.⁶¹

Taloudellisessa vastuussa näkökulma on siis yrityksen taloudellisessa vakavaraisuudessa sekä riskienhallinnassa, jolla pyritään varmistamaan yrityksen mahdollisimman eheä ja pitkä elinkaari. Tavoitteena on toisin sanoen mahdollistaa yrityksen toiminnan kannattavuus myös tulevaisuudessa.⁶²

Yhtiön taloudellisella vastuulla pyritään siis varmistamaan yhtiön oma toiminta sekä laajemmin ajateltuna turvaamaan taloudellista kestävyyttä yhteiskunnan tasolla. Yhtiön sisäisen kestävyys ja eheän elinkaaren voidaan nähdä vaikuttavan positiivisesti yhteiskuntaan ja talouteen, koska menestyvä ja vakavarainen yritys on kykeneväinen muun muassa työllistämään ihmisiä ja maksamaan veroja yhteiskunnalle. Tämän puolestaan voidaan nähdä edesauttavan yhteiskunnan resurssien kohdistamista kulloinkin merkittäviin yhteiskunnallisiin ongelmakohtiin, esimerkiksi ympäristöongelmiin.

2.3.2 Sosiaalinen vastuu

Yhteiskuntavastuun sosiaalisen osa-alueen soveltamiskenttä on laaja. Siihen voidaan katsoa kuuluvan niin yhtiön henkilöstön ja työntekijöiden hyvinvointi, alihankkijaketjun ja alkutuotannon työolot, kuluttajien tyytyväisyys ja kuluttajansuoja. Euroopan komission mukaan yritysten sosiaalinen vastuullisuus merkitsee esimerkiksi sitä, että yritys kohdistaa resursseja esimerkiksi henkilöstön hyvinvointiin yli lain minimivaatimusten. Edelleen Euroopan komissio toteaa, että yritysten sosiaalinen

---

⁵⁹ Jussila, 2010, s. 12.

⁶⁰ Keskustelu kestävästä kehityksestä alkoi vuonna 1987 niin kutsutun Brundtland -komission raportin myötä, jossa kestävyys määriteltiin seuraavalla tavalla: *Sustainable development is development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs.* Ks. World Commission on Environment and Development 1987, s. 41. Ks. tarkemmin luku 2.4.

⁶¹ Bansal – DesJardine, 2014, s. 71.

⁶² Jussila, 2010, s. 60.

vastuullisuus merkitsee muutakin kuin kaikkien lainsäädännöllisten velvoitteiden täyttämistä.⁶³

Globaalissa maailmassa sosiaalinen vastuu on riippuvainen maasta, valtiosta ja kulttuurista. Suomessa voimme puhua henkilöstön hyvinvoinnista ja virkistyspäivistä, kun taas kehitysmaissa ongelmia voivat olla muun muassaa lapsityövoima ja terveydelle tai hengelle vaaralliset työolosuhteet.⁶⁴

Yhteiskuntavastuun sosiaaliseen aspektiin liittyy tiiviisti ihmisoikeusriskit ja -rikkomukset. Kysymys yhteiskuntavastuun sosiaalisesta puolesta on tärkeä etenkin alkutuotannon aloilla toimivissa kansainvälisissä osakeyhtiöissä, erityisesti öljy-, kaasu- ja kaivosyhtiöissä. Ihmisoikeusriskit kohdistuvat erityisesti ihmisoikeusloukkauksiin, johon kuuluvat myös terveyteen liittyvät loukkaukset. Huomionarvoista on, että nämä loukkaukset vaikuttavat väistämättä myös yhtiön maineeseen ja uhkaavat sitä kautta yhtiöitä ja näiden osakkeiden arvoa.⁶⁵

Vaatimuksen kohdistuvat pääasiassa alkutuotantoon, koska alkutuotantoaloilla tuotantoa siirretään paljon kehittyneistä maista kehittyviin maihin. Riskinä on törmäykset alkuperäiskansoihin sekä levottomat olosuhteet ja niistä seuraavat turvallisuushenkilökunnan lisääntynyt tarve ja konfliktit paikallisväestön kanssa.⁶⁶

Toisaalta tuotannon siirtäminen kehittyviin maihin saattaa kasvattaa maiden taloutta, lisätä ammattitaitoa sekä parantaa työllisyyttä. Esimerkiksi David Millon nostaa esille yhtiöitä, jotka ovat investoineet yhtiön sidosryhmien intresseihin. Esimerkiksi sveitsiläinen ruoka- ja juomayhtiö *Nestlé* kehitti maidontuotantoa Intian köyhällä alueella. Yhtiö investoi huomattavasti esimerkiksi kaivonporaus- ja lietejärjestelmien asennustöihin, keinokastelu- ja kylmentämisjärjestelmiin, eläinlääketieteeseen ja karjatalouden kehittämiseen ja kouluttamiseen. Paikallisen väestön elintaso kasvoi sekä tuotteiden laatu parantui.⁶⁷

Toisaalta *Nestlé* on myös useaan otteeseen kärsinyt mainetappiota vastuuttomasta liiketoiminnastaan. *Nestlé* joutui jo 1970-luvulla boikottien kohteeksi, kun se kauppasi äidinmaidonkorviketta kehittyvissä maissa. Lisäksi *Nestlé* on jakanut ilmaisnäytteitä äidinmaidonkorvikkeista ja markkinoinut tuotteitaan epäeettisin menetelmin. Muun

---

⁶³ KOM (2001) 366, s. 7.

⁶⁴ Knuutinen, 2014, s. 99.

⁶⁵ Mähönen – Villa, 2015, s. 334.

⁶⁶ Mähönen – Villa, 2015, s. 334 – 335.

⁶⁷ Millon, 2015, s. 66 – 67.

muassa Maailman terveysjärjestö WHO:n mukaan rintaruokinnasta siirtyminen korvikkeisiin lisää ripulikuolemia kehittyvissä maissa muun muassa likaisen veden ja puutteellisen hygienian takia.⁶⁸

WHO hyväksyi vuonna 1981 äidinmaidonkorvikkeiden kansainvälisen markkinointikoodin, jonka mukaan kaikkien Maailman terveysjärjestöön kuuluvien jäsenvaltion tulee ryhtyä toimenpiteisiin, joilla koodin mukaisesti edistetään rintaruokintaa ja valvotaan äidinmaidonkorvikkeiden markkinointia.⁶⁹ Suuresta sosiaalisesta painostuksesta huolimatta *Nestlé* on edelleen jatkanut WHO:n ohjeiden vastaista toimintaa.⁷⁰

Yhteiskuntavastuun sosiaalinen aspekti on monitahoinen. Toisaalta yritykset voivat parantaa alkutuotantomaa sosiaalisia oloja muun muassa työllisyyden, talouden ja tietotaidon osalta. Ongelmia aiheutuu kuitenkin siitä, että usein kehittyvissä maissa on erilainen lainsäädäntö kuin länsimaissa. Alkutuotannon maissa ei välttämättä säännellä yhtä tiukasti esimerkiksi ympäristön suojelemisesta tai työehdoista kuin yrityksen kotimaassa. Näin ollen kehittyvien maiden puutteellinen lainsäädäntö saattaa mahdollistaa yritysten vastuuttoman toiminnan.

2.3.3 Ympäristöllinen vastuu

Ympäristövastuussa tarkastelun kohteena on osakeyhtiön toiminnan vaikutukset ympäristöön. Vaikutusten tarkastelu on laajaa, ja siihen liittyy yhtiön oman toiminnan lisäksi yhteistyökumppanien toiminta, tuotteiden elinkaari, tuotteiden käyttö ja tuotteiden käytön vaikutukset asiakkaan toiminnan ympäristövaikutuksiin.⁷¹ Ympäristövastuuseen katsotaan kuuluvan muun muassa materiaallisen, energian ja veden säästeliäs käyttö sekä ilmastonmuutoksen torjuminen. Ympäristövastuun piiriin kuuluu muun muassa ympäristön suojeleminen, ympäristöhaittojen minimoiminen ja luonnonvarojen säästäväinen käyttö.⁷²

---

⁶⁸ Ks. esimerkiksi Crane et al., 2008, s. 240 – 241. Ks. <https://www.maailma.net/uutiset/nestlelle-taas-kritiikkia-aidinmaidonkorvikkeista>.

⁶⁹ Saatavilla: <https://www.ruokavirasto.fi/yritykset/elintarvikeala/valmistus/elintarvikeryhmat/erityisille-ryhmille-tarkeitut-elintarvikkeet/aidinmaidonkorvikkeet-ja-vieroitusvalmisteet/merkinnat/aidinmaidonkorvikkeiden-kansainvalinen-markkinointikoodi/>

⁷⁰ Ks. esimerkiksi Crane et al., 2008, s. 240 – 241. Ks. <https://www.maailma.net/uutiset/nestlelle-taas-kritiikkia-aidinmaidonkorvikkeista>.

⁷¹ Jussila, 2010, s. 78.

⁷² Knuutinen, 2014, s. 98.

Yritysten ympäristövastuuseen on alettu kiinnittää huomiota 1970-luvulta lähtien. Ympäristöhaittojen minimointiin pyrittiin muun muassa verotuksen ja lainsäädännön keinoin. Myös kuluttajien tietoisuus tuotteiden ekologisuudesta on jatkuvasti kasvanut, mikä omalta osaltaan vaikuttaa siihen, että yritysten on kannattavaa ottaa enenevässä määrin ympäristövaikutukset huomioon liiketoiminnassaan. Asiakkaat ovat myös valmiita maksamaan tuotteiden ympäristöystävällisyydestä enemmän. Yritykset tarkastelevatkin ympäristöystävällisyyttä usein kilpailukeinona, mikä on lisännyt investointeja ekologisiin tuotteisiin tai tuotantomenetelmiin.⁷³ Toisaalta ympäristöystävällisyys kilpailukeinona saattaa aiheuttaa niin sanotun *green washing* -ilmiön (viherpesu), jossa yritys antaa itsestään vastuullisemman kuvan, kuin mitä se todellisuudessa on. Viherpesun takia asiakkaiden saattaa olla vaikea arvioida yritysten todellista panostusta vastuullisuuteen.⁷⁴

Yhtiön toiminnan omat ympäristövaikutukset ovat niitä yrityksen toiminnalla aiheuttamia seurauksia, jotka syntyvät, kun yritys tuottaa tuotteitaan tai palvelujaan ja ylläpitää toimintaansa. Tähän kuuluu esimerkiksi yrityksen käyttämien rakennusten, tuotantolaitosten, koneiden ja laitteiden ympäristövaikutukset sekä henkilöstön työskentelyn ympäristövaikutukset. Nämä ovat yrityksen toiminnasta aiheutuvat välittömät ympäristövaikutukset. Tällöin ympäristövaikutusten mittauksessa otetaan huomioon muun muassa yrityksen oma energiakulutus, materiaalien ja raaka-aineiden kulutus, syntyvät jätteet ja päästöt. Osakeyhtiön yhteistyökumppanien ympäristövaikutusten tarkastelu kattaa edellä mainitut vaikutukset. Yhtiön oma toiminta ja yhteistyökumppanien toiminta muodostavat kokonaisuuden, jonka puitteissa välittömiä ympäristövaikutuksia on syytä tarkastella.⁷⁵

Yhtiön oman toiminnan ja tuotantoketjun ympäristövaikutusten lisäksi vaikutusten arvioinnissa otetaan huomioon myös epäsuorat ympäristövaikutukset. Niillä viitataan ympäristövaikutuksiin, jotka eivät suoraan aiheudu yrityksestä itsestään, mutta realisoituvat yrityksen tuotteiden ja palvelujen kautta. Esimerkiksi auton valmistuksen ympäristövaikutuksia laskettaessa huomioidaan myös se, kuinka paljon auto kuluttaa polttoainetta, tuottaa päästöjä tai muuten rasittaa ympäristöä sen koko elinkaaren ajan.⁷⁶

---

⁷³ Knuutinen, 2014, s. 98.

⁷⁴ Ks. viherpesusta tarkemmin luku 2.4.

⁷⁵ Jussila, 2010, s. 79 – 80.

⁷⁶ Jussila, 2010, s. 81.

Beate Sjöfjell ja Jukka Mähönen puhuvat tuotteen elinkaarianalyysistä, joka alkaa jo liikeidean ympäristöystävällisyyden arvioinnista ja päättyy tuotteen hävittämiseen.⁷⁷

Yhtiön ympäristövastuun toteuttamisessa voidaan käyttää apuna erilaisia johtamisstandardeja. Tunnetuin ympäristövaikutusten hallinnoimisen ja kehittämisen apuväline on ISO 14000 -standardi, jonka keskeisin osa on ISO 14001 -ympäristöjärjestelmä.⁷⁸ ISO 14001 -järjestelmä muun muassa edellyttää, että ympäristöasiat sisällytetään osaksi organisaation strategisen suunnittelun prosesseja.

2.4 Yhteiskuntavastuun taustalla vaikuttavat asiat

Yhteiskuntavastuu on nykyään eräänlainen muoti-ilmiö yritysmailmassa. Monet yritykset kokevat tärkeäksi osallistua yhteisen hyvän toteuttamiseen. Toki yritysten motiivit yhteiskuntavastuun toteuttamiseen vaihtelevat: kaikki yritykset eivät toimi altruistisesti tai pyri vastuullisuuteen tinkimällä voitosta. Taustalla saattaa vaikuttaa monenlaisia erilaisia tekijöitä, kuten kestävä kehitys, moraalinen velvoittavuus, vastavuoroisuus ja yrityksen maineeseen vaikuttavat seikat.⁷⁹

Kestävä kehitys

Monet yritykset ottavat yhä enenevässä määrin kestävän kehityksen huomioon omassa yritystoiminnassa. Yhteiskuntavastuun yhteydessä kestävä kehitys on muutenkin olennainen ilmiö, koska se on yhteiskuntavastuun yläkäsite. Kestävyyden näkökulmasta yhteiskuntavastuu tarkoittaa niitä toimia, joilla yritys toteuttaa kestävän kehityksen periaatteita.⁸⁰

Keskustelu kestävästä kehityksestä alkoi vuonna 1987 niin kutsutun Brundtland -komission raportin myötä. Siinä kestävyys määriteltiin seuraavalla tavalla:

Sustainable development is development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs.⁸¹

---

⁷⁷ Sjöfjell – Mähönen, 2014, s. 61.

⁷⁸ https://www.sfs.fi/julkaisut_ja_palvelut/tuotteet_valokeilassa/iso_14000_ymparistojohtaminen.

⁷⁹ Porter – Kramer, 2006 s. 81.

⁸⁰ Jussila, 2010, s. 12.

⁸¹ World Commission on Environment and Development 1987, s. 41.

Kestävyyden käsitteessä olennaista on aika: alkuperäisen määritelmänsä mukaan kestävyys kattaa tämän hetken vaatimukset vaarantamatta samoja tarpeita tulevaisuudessa.⁸² Tavoitteena on luoda sukupolvet ylittävä kestävä kehitys.⁸³

Sekä yhteiskuntavastuuseen että kestävyYTEEN on nähty kuuluvan kolme ulottuvuutta: taloudellinen, sosiaalinen ja ympäristöllinen.⁸⁴ Riippumatta kestävyYDEN tarkasta määritelmästä perimmäisellä tasollaan kestävyys tarkoittaa järjestelmän säilyvyyttä (*system maintenance*).⁸⁵ Tämä tarkoittaa sitä, että toiminnalla ei saisi olla järjestelmäämme vaarantavaa tai tuhoavaa vaikutusta pitkälläkään tähtäimellä. Tuhoavasta vaikutuksesta esimerkkinä mainittakoon ilmakehää tai maaperää tuhoava toiminta.

Termi *sustainability* voidaan jakaa sanoihin *sustain* ja *ability*, mikä havainnollistaa onnistuneesti käsitteen merkityssisältöä. Kestävyys tarkoittaa siis *kykyä säilyttää* jotakin. Eri mieltä ollaan kuitenkin usein siitä, mitä pitäisi olla kykeneväinen säilyttämään⁸⁶ - taloudellisia resursseja, yhtiön työntekijöiden terveyttä ja hyvinvointia, maaperää vai ilmakehää. Lähtökohtaisesti kaikkea, jolla on arvoa tai joka voi tuottaa arvoa, pitäisi pyrkiä säilyttämään.⁸⁷

Kestävä kehitys ja näin ollen myös yhteiskuntavastuu ovat moraalisesti ja ideologisesti sävyttyneitä ilmiöitä, mikä tekee keskustelusta vaikeampaa niin paikallisella kuin globaalilla tasolla. Moraali elää ja muovaantuu ajan ja paikan mukaan. Valtiotasollakaan ei aina ole konsensusta siitä, mitä pitäisi pyrkiä suojelemaan, säilyttämään tai miten resurssit tulisi allokoida.

Vastavuoroisuus

Toinen yhteiskuntavastuun taustalla vaikuttava tekijä on vastavuoroisuus. Ajatus vastavuoroisuudesta perustuu siihen oletamaan, että valtio on luonut yritykselle edellytykset toimia järjestäytyneessä yhteiskunnassa. Voidaan katsoa, että yritys on perinyt kaiken tarvittavan olemassa olevalta yhteiskunnalta: lait, järjestyksen,

---

⁸² Ks. Bansal – DesJardine, 2014, joiden mukaan kestävyys edellyttää pitkän aikavälin uhrauksia liiketoiminnassa. Bansalin ja DesJardinen mukaan aika on nimenomainen tekijä, joka erottaa kestävyYDEN muista samankaltaisista käsitteistä.

⁸³ Ks. Crane – Matten, 2016, s. 31, jotka käyttävät termiä *intergenerational needs*.

⁸⁴ Vrt. esimerkiksi UNESCO:n määritelmä, joka kattaa taloudellisen, sosiaalisen ja ympäristöllisen pilarin lisäksi myös poliittisen pilarin. Toisaalta poliittisen aspektin voidaan nähdä sisältyvän kestävyYDEN sosiaaliseen osa-alueeseen. UNESCO, Four Dimensions of Sustainable Development. Saatavilla: http://www.unesco.org/education/tlsf/mods/theme_a/popups/mod04t01s03.html,

⁸⁵ Crane – Matten, 2016, s. 31.

⁸⁶ Stumpf et al., 2015, s. 7443

⁸⁷ Stumpf et al., 2015, s. 7443. Ks. myös Linna 2018, s. 654.

infrastruktuurin ja asemansa markkinataloudessa. Lisäksi yritys saa käyttöönsä koulutettua työvoimaa ja erilaisia yhteiskunnallisia palveluita. Osakeyhtiö voi myös luottaa siihen, että viimekädessä oikeuslaitos huolehtii siitä, että sopimuksista pidetään kiinni.⁸⁸

Toki osakeyhtiöt toimivatkin jo organisaation luonteen vuoksi vastavuoroisesti. Ne luovat työpaikkoja, maksavat veroja ja tuottavat hyödykkeitä ja palveluita. Kyseessä on siis kaksisuuntainen tie: osakeyhtiöt tarvitsevat yhteiskuntaa ja julkinen talous tarvitsee puolestaan osakeyhtiötä.⁸⁹

Kansallisen järjestelmän puitteissa vastavuoroisuus ja vastuullisuus voisi tarkoittaa sitä, että lain kirjaimen ohella otetaan huomioon myös niin sanotusti lain henki. Tietysti valtiossa toimiminen edellyttää, että yritys huomioi kyseisen valtion moraalisen arvoperustan ja toimii sen mukaisesti.⁹⁰

Moraalinen velvoittavuus

Kolmas yhteiskuntavastuun taustalla vaikuttava tekijä on moraalinen velvoittavuus. Yrityksille tulee ulkopuolelta painetta olla hyvä yrityskansalainen ja toimia moraalisesti oikein.⁹¹

Yhteiskuntavastuuta onkin kritisoitu sillä perusteella, että yritys ei voi harjoittaa jotain mikä on puhtaasti moraalisidonnaista, koska yrityksellä itsellään ei ole moraalialta tai moraalikäsitteitä. Reijo Knuutinen toteaa, että yhtiön toiminnan moraaliset puitteet muodostuvat omistajien, hallituksen jäsenten, johdon ja työntekijöiden moraalikäsitteiden perusteella. Näiden moraalikäsitteiden yhteistuloksena yrityksessä voi vallita tietynkaltainen yrityskulttuuri ja kollektiivinen käsitys oikeasta ja väärästä.⁹²

Osakeyhtiössä luonnolliset henkilöt tekevät päätökset, ensisijaisesti hallituksen jäsenet (OYL 6:2) ja toimitusjohtaja (OYL 6:17), joilla lähtökohtaisesti on kyky moraaliseen ajatteluun ja eettisesti järkevään päättelyyn. Sen sijaan yhtiöt eivät ole moraalisesti itsenäistä entiteettejä.

Luonnollisten henkilöiden tekemille päätöksille on kuitenkin olemassa suuntaviivat ja ohjeet. Voimassa oleva soveltuva lainsäädäntö asettaa raamit osakeyhtiöiden hallituksen

---

⁸⁸ Knuutinen, 2014, s. 80.

⁸⁹ Knuutinen, 2014, s. 80.

⁹⁰ Knuutinen, 2014, s. 81.

⁹¹ Porter – Kramer, 2006, s. 81.

⁹² Knuutinen, 2014, s. 77.

ja toimitusjohtajan päätöksenteolle. Osakeyhtiöiden toimintaa ja päätöksentekoa ohjaa pakottavan lainsäädännön lisäksi myös itsesääntelynormistot, kuten kansainvälisten järjestöjen ohjeistukset ja suositukset, joita yhtiö voi sitoutua noudattamaan. Lisäksi päätöksentekoon vaikuttavat itsesääntelyn muodossa *corporate governance* -ohjeet, joilla tarkoitetaan järjestelmää, jonka avulla yritystoimintaa johdetaan ja kontrolloidaan. Kyse on elinkeinoelämän itsesääntelystä, jonka tarkoituksena on täydentää lainsäädäntöä. *Corporate governancelle* tarkoitetaan yleensä sellaista yhtiön hallinnointi- ja ohjausjärjestelmää, jonka määrittelee yritysjohto, eli hallituksen ja palkattujen johtajien roolin, velvollisuudet ja heidän suhteensa osakkeenomistajiin.

Suomessa Arvopaperimarkkinayhdistys ry on antanut Suomen listatuille yhtiöille hyvää hallintotapaa koskevan hallinnointikoodin. Tavoitteena on itsesääntelyä tehostamalla varmistaa yhtiöiden yhdenmukaiset ja läpinäkyvät toimintatavat.⁹³ Hyvän hallinnointitavan mukaan hallituksen tehtävänä on huolehtia siitä, että yhtiö vahvistaa toiminnassaan noudatettavat arvot.⁹⁴

Hallinnointioodi on laadittu noudatettavaksi niin sanotun *comply-or-explain* -periaatteen (noudata tai selitä -periaate) mukaisesti siten, että yhtiön tulee noudattaa koodin kaikkia suosituksia. Yhtiö voi kuitenkin tarvittaessa poiketa yksittäisestä suosituksesta. Tällöin sen on selostettava poikkeaminen ja sen perustelut. Hallinnointikoodin noudattamista on siis syytä, että yhtiö poikkeaa yksittäisistä suosituksista edellyttäen, että poikkeamat selostetaan ja perustellaan. *Comply-or-explain* -periaate antaa yhtiöille joustovaraa koodin soveltamisessa.⁹⁵

Joidenkin maiden *corporate governance* -ohjeissa määritellään johdon toimintaohjeita myös muiden sidosryhmien kuin osakkeenomistajien huomioon ottamiseen.⁹⁶ Huomionarvoista on kuitenkin se, että *corporate governance* -ohjeet perustuvat lopun viimein itsesääntelyyn. Itsesääntely tarkoittaa pohjimmiltaan sitä, ettei sääntelyä noudateta minkään ulkoisen tehosteen pakottamana.⁹⁷ Sanktioiden puute tekee itsesääntelystä ongelmallisen erityisesti sellaisissa tilanteissa, joissa vastuullisesti toimiminen ei hyödyttäisi yhtiötä itseään taloudellisessa mielessä. Yhteiskuntavastuu kattaa monia sellaisia toimia ja tekoja, jotka ei välttämättä hyödytä yhtiötä itseään

---

⁹³ <https://cgfinland.fi/corporate-governance/corporate-governance-mita-se-on/>

⁹⁴ Suomen listayhtiöiden hallinnointikoodi (2015), s. 20.

⁹⁵ Suomen listayhtiöiden hallinnointikoodi (2015), s. 8.

⁹⁶ Ks. esimerkiksi Saksan *corporate governance* -koodi: *Deutscher Corporate Governance Kodex 2017*, 4.1.1.

⁹⁷ Nyström, 2010, s. 31.

suoranaisesti. Näistä esimerkkeinä ovat ympäristöystävällisempien tuotantomenetelmien käyttäminen. Voidaan perustellusti kysyä, mikä on yhtiön motivaatio vastuullisten toimien tekemiseen, jos toimet eivät hyödytä yhtiötä itseään. Eräs kanadalainen poliitikko kysyikin osuvasti seuraavaa: ”Where are the lollipops in sustainable development?”.⁹⁸

Yhtiöiden kyky vastata markkinoiden ja asiakkaiden vaatimuksiin määrittää kuitenkin pitkälti yhtiön taloudellista menestymistä.⁹⁹ Tästä näkökulmasta katsottuna vastuullisen liiketoiminnan porkkana on mainetekijät. Toisaalta mainetekijät toimivat myös keppinä: yritys, joka ei toimi vastuullisesti, kärsii mainekustannuksia.

Yrityksen maineeseen vaikuttavat seikat

Osakeyhtiölain hallituksen esityksessä todetaan, että yhtiön osakkeen arvon kasvattaminen edellyttää usein yhteiskunnallisesti hyväksyttävien menettelytapojen noudattamista sellaisissakin tilanteissa, joissa lainsäädäntö ei siihen pakota.¹⁰⁰ Yritys voi omalla vastuullisella toiminnallaan vaikuttaa positiivisesti maineeseensa. Tällöin yritys usein tietää markkinoiden ja asiakkaiden odotukset ja vaatimukset vastuullisuudesta ja pyrkii toimimaan odotusten mukaan.

Yritys voi toiminnallaan vaikuttaa maineeseen kahdella tavalla: ensinnäkin toimilla ja laiminlyönneillä, joilla on negatiivinen vaikutus sekä toisekseen toimilla, joilla on positiivinen vaikutus yrityksen kuvaan ulospäin. Klassinen esimerkki on *Niken* käyttämä lapsityövoima tuotantoketjussaan. Kun lapsityövoimaongelma tuli päivänvaloon, vähittäismyynti romahti. Tämä johti lopulta siihen, että *Niken* oli pakko sitoutua alihankkijoita ja tavarantoimittajia koskeviin toimintaohjeisiin.¹⁰¹

Yrityksen maine vaikuttaa myös rekrytointitilanteissa. Otetaan esimerkiksi yritys, joka panostaa henkilöstönsä työhyvinvointiin ja viihtyvyyteen. Yksinkertaisuudessaan hyvämaineinen yritys houkuttelee enemmän työntekijöitä kuin huonomainen yritys ja hyvämaineisella yrityksellä on varaa valita parhaimmat työntekijät. Hyvämaineisilla yrityksillä on siis suuri kilpailuvaltti rekrytointitilanteissa verrattuna huonomaineisiin yrityksiin.¹⁰²

Mainekustannusten pelko yrityksille näyttää olevan hyvä motivaattori yhteiskuntavastuun kantamiseen. Yrityksen ulkoinen kuva on vahva argumentti sen

---

⁹⁸ Sitaatti lainattu teoksesta *Blueprint for a Green Economy*, Pearce et al., 1989.

⁹⁹ HE 109/2005 vp, s. 36.

¹⁰⁰ HE 109/2005 vp, s. 39.

¹⁰¹ Millon, 2015, s. 74.

¹⁰² Knuutinen, 2014, s. 84 ja siinä viitatus lähteet.

puolesta, että yhtiön tulisi tai oikeastaan kannattaisi toimia vastuullisesti. Riippumatta siitä, miten yhteiskuntavastuuseen tai sen velvoittavuuteen suhtaudutaan, mainetekijöiden perusajatusta on vaikea kieltää.¹⁰³

Usein yrityksiä kuitenkin kritisoidaan siitä, että ne mainostavat hyvää yrityskansalaisuuttaan. Kritiikin taustalla on niin sanottu *green washing* -ilmiö, eli viherpesu. Se tarkoittaa, että yritys antaa itsestään ja toiminnastaan vihreämmän ja vastuullisemman kuvan, kuin mitä se todellisuudessa on. Kyseessä on tilanne, jossa yritys markkinoi itseään eettisenä yritystoimijana ja antaa virheellisesti sellaisen kuva, että yrityksen tuotteet, tuotantoprosessit ja käytännöt olisivat ympäristöystävällisiä ja vastuullisia. Tällöin yritys käyttää enemmän resursseja vihreän imagonsa luomiseen ja markkinointiin, kuin vastuullisten toimien tekemiseen. Yritysten viherpesu ilmiönä saattaa aiheuttaa kuluttajissa skeptisyyttä ja epäilyä siitä, ovatko ne yritykset todella vastuullisia liiketoiminnan harjoittajia, jotka mainostavat omaa vihreyttään. Tämä voi puolestaan aiheuttaa tilanteen, jossa tosiasiassa vastuullisesti toimivat yritykset eivät hyödy taloudellisesti siitä, että he toimivat vihreästi tai vastuullisesti. Vaarana on ajautua tilanteeseen, jossa vastuullisuuden perustuva liiketoiminta on kannattamatonta.¹⁰⁴

2.5 Sääntely

2.5.1 Keskeiset kansainväliset säädökset

Osakeyhtiön yhteiskuntavastuu perustuu pitkälti vapaaehtoisuuteen ja itsesääntelyyn, mutta osin myös pakottavaan sääntelyyn. Yhteiskuntavastuuseen kuuluu kansallinen lainsäädäntö, EU-lainsäädäntö ja muu ulkomainen lainsäädäntö. Lisäksi yhteiskuntavastuusääntelykehikkoon kuuluu kansainväliset sopimukset ja soft law -tyyppinen sitomaton sääntely, johon kuuluu esimerkiksi erilaiset toimintasuosituksukset ja elinkeinoelämän itsesääntely.¹⁰⁵

Sektorikohtainen lainsäädäntö asettaa yhtiön toiminnalle reunaehdot.¹⁰⁶ Yritys, joka jättää lain säännökset huomiotta, ei voi olla vastuullinen yritys. Toisaalta se, että yritys noudattaa työlainsäädäntöä ja maksaa veronsa lakien mukaan, ei sinänsä ole vielä mitään

---

¹⁰³ Knuutinen, 2014, s. 81.

¹⁰⁴ Ks. Dahl, 2010.

¹⁰⁵ Ks. soft law -sääntelystä ja sen haasteista tarkemmin esimerkiksi Korkea-aho, 2005.

¹⁰⁶ HE 109/2005 vp. s. 36.

erityistä vastuullisuutta.¹⁰⁷ Pakottavien lakien noudattamista tarkastellaan kuitenkin yhteiskuntavastuun toteutuksen esiasteena.¹⁰⁸

Ensisijaisesti yhtiön johto on velvollinen huolehtimaan, että yhtiön toiminnassa noudatetaan lakia ja muuta yhtiön toimintaa sääntelevää normistoa. Olennainen normisto yhteiskuntavastuun kannalta perustuu lähinnä tasa-arvo-, työ-, ympäristö-, kilpailu-, kuluttaja-, rikos- ja verolainsäädäntöön sekä perus- ja ihmisoikeuksiin.¹⁰⁹

Nykyinen ihmisoikeusjärjestelmä perustuu YK:n peruskirjan¹¹⁰ (1945) ja YK:n yleismaailmalliseen ihmisoikeuksien julistukseen¹¹¹ (1948). Niihin kuuluvia periaatteita on myöhemmin täydennetty lukuisilla kansainvälisillä ja alueellisilla ihmisoikeussopimuksilla. Kansainvälisen ihmisoikeusnormiston alueeseen kuuluu olennaisena osana myös Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (1966) sekä Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (1966). Mainitsemisen arvoisia ovat myös kansainvälisen työjärjestön ILO:n yleissopimukset.

Ihmisoikeudet kuuluvat kansainvälisen oikeuden piiriin ja niistä säädetään kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa.¹¹² Ihmisoikeussopimukset ovat valtioiden välisiä sopimuksia, kun taas perusoikeudet ovat valtion sisäisiä perustuslain takaamia oikeuksia.

Sen sijaan soft law tarkoittaa sitomatonta oikeutta, jota voivat olla esimerkiksi EU:n ja YK:n julistukset, toimintaohjelmat ja ohjesäännöt. Kansainväliseen sääntelyyn kuuluu suositusten muodossa muun muassa vuonna 2000 julkaistu YK:n Global Compact -aloite (täydennetty vuonna 2004)¹¹³ ja YK:n yritystoiminnan ja ihmisoikeuksien johtavat periaatteet¹¹⁴ (YK:n periaatteet), joita käsitellään tarkemmin seuraavissa alaluvuissa. Vapaaehtoiseen sääntelyyn kuuluu myös muun muassa taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestön OECD:n (*Organization for Economic Cooperation and Development*) kehittämät toimintaohjeet monikansallisille yrityksille (*Guidelines for Multinational Enterprises*)¹¹⁵ sekä OECD:n

---

¹⁰⁷ Knuutinen, 2019, s. 60.

¹⁰⁸ Ryhänen, 2016, s. 34.

¹⁰⁹ Lautjärvi, 2016, s. 118.

¹¹⁰ Saatavilla: <https://www.unric.org/fi/perustietoa-yksta/13>

¹¹¹ Saatavilla: <https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=fin>

¹¹² Ks. ihmisoikeuksista tarkemmin esimerkiksi Pellonpää et al., 2018.

¹¹³ UNGC. Saatavilla: <https://www.unglobalcompact.org/>.

¹¹⁴ YK-periaatteet.

Saatavilla: https://www.ohchr.org/Documents/Publications/GuidingPrinciplesBusinessHR_EN.pdf

¹¹⁵ OECD Guidelines for Multinational Enterprises, <http://www.oecd.org/dataoecd/56/36/1922428.pdf>.

corporate governance -periaatteet¹¹⁶. Tämän lisäksi mainitsemisen arvoisia ovat itsesääntelystandardit kuten ISO 26000 – Social Responsibility -yhteiskuntavastuustandardi¹¹⁷ ja Global Reporting Initiative (GRI) -viitekehys¹¹⁸. Yhteiskuntavastuuseen ja kestävään kehitykseen sitoutumista EU-tasolla kuvaa hyvin SDG-tavoitteet (Sustainable Development Goals) sekä UN 2030 Agenda, jotka tulivat voimaan vuonna 2015.¹¹⁹

Yllä mainitut ohjeistukset perustuvat vapaaehtoisuuteen. Kansainväliset yritykset voivat hyödyntää niitä sellaisissa valtioissa, joiden lainsäädäntö ei ole yhtä kattavaa kuin Suomessa. Toimintaohjeiden hyödynnettävyys perustuu siihen, että ne auttavat yhtiöitä määrittelemään, mitä ulkomaisilta yhteistyökumppaneilta voi kansainvälisten suositusten perusteella vaatia. Toisaalta toimintaohjeista voi hyötyä myös yritykset, jotka eivät toimi kansainvälisesti. Nämä yritykset voivat hyödyntää toimintaohjeiden periaatteista ne, jotka eivät sisälly kotimaiseen lainsäädäntöön.¹²⁰

2.5.2 YK:n Global Compact -aloite

Yhteiskuntavastuun kansainväliseen sääntelyyn kuuluu suositusten muodossa vuonna 2000 julkaistu Global Compact -aloite (täydennetty vuonna 2004)¹²¹. Se on maailman laajin vapaaehtoinen yritysvastuuhanke. Global Compact on YK:n vastuullisuusaloite, jolla kehitetään yritysten vastuullisuutta ja riskienhallintaa kansainvälisillä markkinoilla. Global Compact -aloite perustuu kymmeneen yleismaailmalliseen periaatteeseen, jotka kokevat ihmisoikeuksia, työelämää, ympäristöä ja korruption vastaisuutta.

Global Compactin kymmenen periaatteen mukaan yritysten tulee:

1. tukea ja kunnioittaa yleismaailmallisia ihmisoikeuksia omassa vaikutuspiirissään;
2. huolehtia, että ne eivät ole osallisina ihmisoikeuksien loukkauksiin;
3. vaalia yhdistymisvapautta sekä kollektiivisen neuvotteluoikeuden tehokasta tunnustamista;
4. tukea kaikenlaisen pakkotyön poistamista;
5. tukea lapsityövoiman käytön tehokasta poistamista;

¹¹⁶ OECD Principles of Corporate Governance: <http://www.oecd.org/dataoecd/32/18/31557724.pdf>

¹¹⁷ <https://www.iso.org/iso-26000-social-responsibility.html>

¹¹⁸ <https://www.globalreporting.org/Pages/default.aspx>

¹¹⁹ <https://sustainabledevelopment.un.org/?menu=1300>

¹²⁰ TEM, 2009, s. 7.

¹²¹ UNGC.

6. tukea työmarkkinoilla ja ammatinharjoittamisen yhteydessä tapahtuvan syrjinnän poistamista;
7. tukea varovaisuusperiaatetta ympäristöasioissa;
8. tehdä aloitteita, jotka edistävät vastuullisuutta ympäristöasioissa;
9. kannustaa ympäristöystävällisten teknologioiden kehittämistä ja levittämistä sekä
10. toimia kaikkia korruption muotoja vastaan, mukaan lukien kiristys ja lahjonta.¹²²

Global Compact -periaatteiden noudattamiseen sitoutuminen on yrityksille vapaaehtoista, mutta siinä mukana olevilla yrityksillä on velvollisuus raportoida YK:lle vuosittain vastuullisuusperiaatteiden noudattamisesta.¹²³

2.5.3 YK:n yritystoiminnan ja ihmisoikeuksien johtavat periaatteet

Kansainvälisen yhteiskuntavastuusääntelyn osalta tärkeä on myös YK:n yritystoiminnan ja ihmisoikeuksien johtavat periaatteet.¹²⁴ YK:n periaatteet muodostuivat kuuden vuoden tutkimus- ja konsultaatiotyön tuloksena. Työtä johti professori John Ruggie vuonna 2005 alkaneella YK:n erityisedustajan mandaattikaudellaan. YK:n periaatteita kutsutaankin vakiintuneesti myös Ruggien periaatteiksi.

YK:n periaatteet koostuvat kolmesta pilarista, jotka selkeyttävät valtioiden ja yritysten vastuita ihmisoikeuskysymyksissä. Ensimmäinen pilari koskee valtioiden velvollisuutta suojella ihmisoikeuksia. Yhteiskuntavastuun kannalta olennaisin on toinen pilari, joka koskee kaikkien yritysten velvollisuutta kunnioittaa ihmisoikeuksia. Toisen pilarin vaatimuksista seuraa, että yhtiöt eivät saa aiheuttaa ihmisoikeusrikkomuksia tai osallistua toiminnallaan niihin. Yhtiöiden tulisi lisäksi pyrkiä estämään tai minimoimaan niiden toiminnasta aiheutuvia negatiivisia vaikutuksia ihmisoikeuksien kannalta. Tällöin huomioon tulee ottaa sekä suoraan yritystoiminnasta aiheutuvat vaikutukset että yhteistyösuhteista aiheutuvat vaikutukset. Kolmas pilari koskee tehokkaita oikeussuojakeinoja ja korjaavia toimenpiteitä.

Yhteiskuntavastuun sääntelyvaihtoehtoja pohdittaessa YK-periaatteet ja siihen sisältyvä huolellisuusvelvoite ovat tärkeitä, koska niistä voidaan johtaa ne elementit, joita yritysvastuulakien tulisi sisältää. YK:n Working Group on Business and Human Rights

---

¹²² UNGC -periaatteet 1-10.

¹²³ UNGC.

¹²⁴ YK-periaatteet.

on todennut, että yhteiskuntavastuuta koskevan lainsäädännön tulisi mahdollisimman pitkälle perustua YK-periaatteiden mukaiseen huolellisuusvelvoitteeseen.¹²⁵

2.5.4 Eurooppalaisia sääntelyratkaisuja

YK:n periaatteista seuraa, että valtioiden tulisi säätää lakeja, jotka velvoittavat yritykset kunnioittamaan ihmisoikeuksia.¹²⁶ Keskeisinä esimerkkeinä valtioista, jotka ryhtyneet lainsäädäntötoimenpiteisiin YK:n periaatteiden pohjalta, voidaan mainita Ranska ja Sveitsi. Ranskan on säätänyt YK:n periaatteiden pohjalta huolellisuusvelvoitelain¹²⁷ ja Sveitsin parlamentti on antanut vastaehdotuksen Vastuullinen yritystoiminta -kansalaisaloitteelle¹²⁸. Kummankin valtion lainsäädäntötoimenpiteet kattavat ihmisoikeuksien lisäksi myös ympäristövastuun.

Ranskan parlamentti hyväksyi vuonna 2017 ihmisoikeuksia ja ympäristövastuuta koskevan huolellisuusvelvoitelain.¹²⁹ Laki koskee Ranskan kaupparekisteriin merkittyjä yrityksiä, jotka työllistävät Ranskassa vähintään 5000 ihmistä tai Ranskassa ja ulkomaisissa tytäryhtiöissä yhteensä vähintään 10 000 ihmistä. Lain velvoittavuuden piiriin kuuluvien yritysten on laadittava valvonta- tai huolellisuussuunnitelma, joka sisältää *due diligence* -toimenpiteet ihmisoikeusriskien tunnistamiseksi, ihmisten terveyteen ja turvallisuuteen liittyvien vakavien vahinkojen ehkäisemiseksi sekä ympäristöhaittojen estämiseksi. Huolellisuussuunnitelma on sisällytettävä yrityksen vuosiraporttiin.¹³⁰

Sveitsin parlamentti on vuonna 2018 antanut vastaehdotuksen niin sanotulle Vastuullinen yritystoiminta -kansalaisaloitteelle¹³¹. Vastuullinen yritystoiminta -kansalaisaloite on lähes sadan kansalaisjärjestön laatima aloite, jonka tavoitteena on lainsäädännöllisin keinoin varmistaa, että yritykset kunnioittavat kansainvälisesti tunnustettuja ihmisoikeuksia ja ympäristöstandardeja.¹³²

---

¹²⁵ The Report of the Working Group on the issue of human rights and transnational corporations and other business enterprises 2018, A/73/163.

¹²⁶ YK-periaatteet, periaate 3.

¹²⁷ LOI n° 2017-399 du 27 mars 2017 relative au devoir de vigilance des sociétés mères et des entreprises donneuses d'ordre.

¹²⁸ Anträge der Kommission für Rechtsfragen des Nationalrates (RK-N), Eidgenössische Volksinitiative 'Für verantwortungsvolle Unternehmen – zum Schutz von Mensch und Umwelt': Indirekter Gegenentwurf.

¹²⁹ LOI n° 2017-399 du 27 mars 2017 relative au devoir de vigilance des sociétés mères et des entreprises donneuses d'ordre.

¹³⁰ Conseil Constitutionnel, 10.11.2017, Decision no. 2017-750 DC of March 2017 – Law on the duty of oversight of parent companies and commissioning enterprises. Version en anglais.

¹³¹ Anträge der Kommission für Rechtsfragen des Nationalrates (RK-N), Eidgenössische Volksinitiative 'Für verantwortungsvolle Unternehmen – zum Schutz von Mensch und Umwelt': Indirekter Gegenentwurf.

¹³² Kultalahti – Vartiala, 2019, s. 92.

Lainsäädäntö on aina seurausta poliittisista ja oikeudellisista prosesseista, eikä pakottavaan lainsäädäntöön perustuvat toimintaohjeet ole aina tarkoituksenmukaisia. Lainsäädäntötoimet eivät olekaan ainoa tapa vaikuttaa yritysten vastuulliseen käyttäytymiseen. Myös vapaaehtoisuuteen ja itsesääntelyyn perustuvat ohjausjärjestelmät ovat yleisiä yhteiskuntavastuun sääntelyn muotoja.

Esimerkiksi Saksa ja Hollanti ovat ottaneet käyttöön vapaaehtoisuuteen ja itsesääntelyyn perustuvia vastuullisen liiketoiminnan ohjausjärjestelmiä. Vuonna 2011 Saksassa otettiin käyttöön vapaaehtoisuuteen perustuva kestävä kehityksen ohjausjärjestelmä (*The Sustainability Code*), jonka yritykset ja organisaatiot voivat ottaa käyttöönsä riippumatta niiden koosta, rakenteesta tai sijaintipaikasta.¹³³ Käytännössä *sustainability code* tarjoaa yrityksille mahdollisuuden raportoida muista kuin taloudellisesta informaatiosta. *Sustainability code* muistuttaa EU:n muun kuin taloudellisen tiedon direktiiviin (2014/95/EU) perustuvaa yritysvastuuraportointia, jota tarkastellaan lähemmin luvussa 2.5.5.

Lisäksi Saksan sitoutumista kohti vastuullisempaa liiketoimintaa kuvastaa Saksan *corporate governance* -ohjeet, joissa todetaan, että yhtiön johdolla on velvollisuus ottaa huomioon yhtiön sidosryhmät kestävä kehityksen arvojen mukaisesti.¹³⁴ Kyseessä on *comply-or-explain* -luonteinen sääntö.

Myös Hollantia pidetään edelläkävijänä osakeyhtiöiden yhteiskuntavastuuta koskevissa asioissa.¹³⁵ Hollannin *corporate governance* -ohjeet viittaavat suoraan yrityksen yhteiskuntavastuuseen. Niiden mukaan yhtiön johdolla on velvollisuus ottaa huomioon yhtiön etu parhaalla mahdollisella tavalla sekä huomioida yhtiön sidosryhmien keskeisimmät intressit. Ohjeissa osakeyhtiön todetaan olevan eri intressiryhmien pitkäaikainen yhteenliittymä. Sidosryhmäkäsitys ymmärretään laajasti; siihen kuuluu yhtiön työntekijät, osakkeenomistajat ja muut rahoittajat, tavarantoimittajat, asiakkaat, julkinen sektori sekä jopa kansalaisyhteiskunta. Ohjeissa painotetaan yhtiön johdon yleistä velvollisuutta ottaa sidosryhmät huomioon niin, että varmistetaan yhtiön jatkuvuus ja voiton tuottamistarkoitus pitkällä aikavälillä.¹³⁶

Hollannin ja Saksan sidosryhmälähtöisyydessä on ominaista se, että se perustuu *corporate governance* -ohjeisiin, joiden oikeudelliseen luonteeseen kuuluu se, että

---

¹³³ Saatavilla: <https://www.deutscher-nachhaltigkeitskodex.de/en-GB/>

¹³⁴ Deutscher Corporate Governance Kodex, 4.1.1.

¹³⁵ Millon, 2015, s. 50 ja siinä viitatu lähteet.

¹³⁶ http://www.ecgi.org/codes/documents/cg_code_netherlands_dec2008_en.pdf

yhtiölle ei koidu oikeudellisia sanktioita, jos se jättää noudattamatta *corporate governance* -ohjeita. Yhtiöt voivat siis ottaa sidosryhmät huomioon yhtiön toiminnassa, mutta lainsäädäntö ei tähän pakota.

2.5.5 Suuria yrityksiä velvoittava vastuullisuusraportointi

Yhteiskuntavastuun kansallinen ja ylikansallinen sääntely on viime vuosien aikana lisääntynyt yhteiskuntavastuuraportoinnin osalta.¹³⁷ Suurin edistysaskel EU:n laajuisesti yhteiskuntavastuun kehittämisessä otettiin huhtikuussa vuonna 2013, kun komissio esitteli direktiiviehdotuksensa ei-taloudellisen tiedon raportoinnista.¹³⁸ Direktiiviehdotus hyväksyttiin vuonna 2014.

Direktiivin pohjalta muutettiin kansallista kirjanpitolakia vuonna 2017. Muutoksen myötä raportointivelvoitteen piirissä ovat yleisen edun kannalta merkittävät yhteisöt, eli listayhtiötä, luottolaitokset ja vakuutusyhtiöt, joiden henkilöstömäärä ylittää 500 henkilöä ja liikevaihto ylittää 40 miljoonaa euroa tai tase 20 miljoonaa euroa. Direktiivi velvoittaa yhtiöt raportoimaan toimintalinjoistaan, jotka koskevat ympäristöä, työntekijöitä ja sosiaalisia asioita, ihmisoikeuksia sekä korruption ja lahjonnan torjuntaa. Suomessa raportointivelvoitteen piiriin kuuluu noin 100 yritystä.

Direktiivi edellyttää, että raportointivelvollisuuden piiriin kuuluvat yritykset sisällyttävät toimintakertomukseen lyhyen kuvauksen liiketoimintamallistaan sekä kuvauksen toimintaperiaatteista ja *due diligence* -prosesseista sekä kyseisten toimintaperiaatteiden noudattamisen tulokset. Lisäksi on tuotava ilmi yrityksen toimintaan liittyvät merkittävät riskit. Toimintakertomukseen on sisällytettävä myös liiketoiminnalle merkitykselliset tärkeimmät muut kuin taloudelliset tulosindikaattorit.¹³⁹

Kun aiemmin yhteiskuntavastuuta koskeva raportointi perusti vapaaehtoisuuteen, direktiivin myötä raportointi muuttui pakottavaksi suurempien yritysten kohdalla. Direktiivi velvoittaa nämä yritykset laatimaan selvityksen omasta yhteiskuntavastuullisuudestaan. Direktiivin päämääränä on edistää kestävään kehitykseen ja yhteiskuntavastuullisuuteen liittyviä tavoitteita EU:ssa sekä lisätä yritysten avoimuutta ja läpinäkyvyyttä.

Yritysvastuuraportointi voi hyödyttää sekä yhtiötä itseään että sen sidosryhmiä. Raportit tarjoavat tietoa yrityksen yhteiskuntavastuusta asiakkaille ja muille sidosryhmille.

---

¹³⁷ TEM, 2016, s. 5.

¹³⁸ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2014/95/EU.

¹³⁹ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2014/95/EU.

Vastaavasti yritys itse pystyy paremmin kehittämään strategiaansa toimivammaksi raportin pohjalta. Raportti toimii myös perustana mahdollisille yrityskohtaisille tavoitteille yhteiskuntavastuun alueella.¹⁴⁰

2.6 Kokoavasti yhteiskuntavastuun merkitysisällöstä

Vaikka keskustelu yhteiskuntavastuusta ja sen määritelmästä on pirstaloitunutta, eri yhteiskuntavastuun määritelmät sisältävät usein vähintään yhden seuraavista osa-alueista: ympäristöllinen ulottuvuus, sosiaalinen ulottuvuus, taloudellinen ulottuvuus, vapaaehtoisuus tai sidosryhmäulottuvuus.¹⁴¹ Näin ollen yhteiskuntavastuu voidaan määritellä usealla eri tavalla. Yhteiskuntavastuu voi tarkoittaa sitä, että yritys ottaa toimintansa taloudelliset, sosiaaliset ja ympäristölliset vaikutukset huomioon.¹⁴² Toisaalta yhteiskuntavastuu voi tarkoittaa yritysten vapaaehtoista sitoutumista sosiaaliin ja eettisiin normeihin, jotka ylittävät lain minimivaatimukset.¹⁴³ Lisäksi yhteiskuntavastuulla voidaan viitata siihen, että yritys ottaa toiminnassaan yhtiön sidosryhmät huomioon.¹⁴⁴

Yhteiskuntavastuu tarkoittaa lain minimivaatimukset ylittävää toimintaa. Osakeyhtiö, joka kieltäytyy lahjonnasta, maksaa veronsa tai noudattaa pakottavaa ympäristölainsäädäntöä, ei harjoita yhteiskuntavastuuta. Tällöin yhtiö yksinkertaisesti toimii lain kirjaimen mukaan. Lain vaatimukset ylittävä toiminta tarkoittaa myös sitä, että yhteiskuntavastuu perustuu eettisiin ja sosiaaliin normeihin ja ohjeistuksiin.

Yhteiskuntavastuu kattaa sekä taloudellisen, sosiaalisen ja ympäristöllisen yritystoiminnan vaikutuksen. Yhteiskuntavastuukeskustelussa on olennaista ymmärtää yritysten toiminnan taloudelliset, sosiaaliset ja ympäristölliset vaikutukset kokonaisuutena. Näin yhteiskuntavastuu ei redusoidu esimerkiksi pelkkään ympäristövastuuseen, vaikka ympäristövastuu onkin olennainen osa yhteiskuntavastuuta.¹⁴⁵

---

¹⁴⁰ Niskala et al., 2013, s. 98.

¹⁴¹ Dahlsrud, 2008, 4.

¹⁴² Mähönen, 2013, s. 568.

¹⁴³ Euroopan yhteisöjen komissio: Vihreä kirja yritysten sosiaalisen vastuun eurooppalaisten puiteiden edistämisestä, KOM (2001) 366 lopullinen, 18.7.2001, (KOM (2001) 366), s. 7.

¹⁴⁴ Dahlsrud, 2008, s. 4.

¹⁴⁵ Mähönen, 2013, s. 568.

Yhteiskuntavastuu tähtää kestävyyteen ja jatkuvuuteen: vastuullisella toiminnalla pyritään säilyttämään talous, sosiaaliset olosuhteet ja yhteiskunta sekä ympäristö vähintään yhtä hyvällä tasolla kuin se oli ennen omaa toimintaamme.

Vastuullinen yritys ottaa osakkeenomistajien rinnalla myös muut sidosryhmät toiminnassaan huomioon. Kyse on siitä, miten yritys huomio eri sidosryhmien intressejä liiketoiminnassaan. Tässä tutkielmassa puhunkin yhteiskuntavastuukäsitteen rinnalla tai sijasta sidosryhmien huomioon ottamisesta viitaten niillä kummallakin vastuulliseen yritystoimintaan.

3. SHAREHOLDER – STAKEHOLDER - KESKUSTELUSTA

Osakeyhtiön toiminnan tarkastelu voidaan jakaa kahteen tasoon. Osakeyhtiölain 1:5 tarjoaa selkeän osakeyhtiön sisäisen toiminnan tarkoituksen tason: voiton tuottamisen osakkeenomistajille. Toisaalta on olemassa yhteiskunnallinen taso, jossa osakeyhtiöinstituutio ilmenee koko kansantalouden näkökulmasta hyötyä tuottavana välineenä. Yhtiön toiminnan tarkoituksen voidaan tästä näkökulmasta katsottuna nähdä olevan esimerkiksi työllisyyden ylläpitäminen, asiakkaiden toiveiden huomioinen ja ympäristöstä huolehtiminen.

Tästä osakkeenomistajien intressien ja yhtiön muiden sidosryhmien asemasta osakeyhtiön hyödyn jakamisesta on käyty niin sanottua shareholder vs. stakeholder -debattia. Olennaista on se, että kummankin teorian kannattajat ovat sitä mieltä, että heidän oma näkemyksensä yhtiön toiminnan tarkoituksesta palvelee yhteiskunnallisen hyödyn maksimoijana.¹⁴⁶ Se, kuinka hyvin shareholder value -malli tai stakeholder -malli onnistuvat maksimoimaan yhteiskunnallista hyötyä, on lopun viimein empiirinen kysymys. Tässä yhteydessä paneudutaan oikeus- ja taloustieteellisiin argumentaatioihin kummankin mallin toimivuudesta.

Shareholder vs. stakeholder -debatti liittyy myös siihen, nähdäänkö yhteiskuntavastuu strategisena liiketoimintana vai eettisesti ja moraalisesti velvoittavana toimintana. Strateginen yhteiskuntavastuu tarkoittaa liiketoimintaa, jossa toimitaan vastuullisesti edellyttäen, että vastuullisuus hyödyttää yhtiötä itseään. Eettinen yhteiskuntavastuu puolestaan tarkoittaa toimintaa, jossa yritys toimii vastuullisesti riippumatta siitä, hyötyykö yritys vastuullisesta toiminnasta suoraan taloudellisesti.¹⁴⁷ Osakkeenomistakeskeisyyttä ja voiton tuottamistarkoitusta korostavassa ajattelutavassa saatetaan korostaa strategista yhteiskuntavastuuta, kun taas sidosryhmälähtöisessä ajattelussa korostuu eettinen yhteiskuntavastuu.¹⁴⁸

Osakkeenomistajalähtöinen ja sidosryhmälähtöinen ajattelutapa on myös globaalisti jakautunutta. Tutkimusten mukaan lähes 83 prosenttia Saksan ylimmän tason

---

¹⁴⁶ Vahtera, 2011, s. 148.

¹⁴⁷ Ks. esimerkiksi Millon, 2015, joka havainnollistaa shareholder – stakeholder -keskustelua strategisen ja eettisen yhteiskuntavastuukäsitteen avulla.

¹⁴⁸ Millon, 2015, s. 37.

yhtiöjohtajista on sitä mieltä, että yhtiö kuuluu kaikille yhtiön sidosryhmille yhdessä, ei vain osakkeenomistajille. Ranskassa vastaava luku oli 78 prosenttia. Sen sijaan Yhdysvalloissa 76 prosenttia ja Iso-Britanniassa 71 prosenttia ylimmän tason johtajista oli sitä mieltä, että yhtiö kuuluu osakkeenomistajille.¹⁴⁹

Nykyinen keskustelu shareholder - ja stakeholder -teorioista asettaa näkemysten välille ristiriidan ja vastakkaisasettelun. Kyse on siis siitä, kenen etua yhtiön ja sen johdon tulisi edistää. Jos yritysjohto käyttää yrityksen resursseja sosiaalisiin, ympäristöllisiin tai taloudellisiin, yhteiskunnan ja yhtiön ulkopuolisten sidosryhmien näkökulmasta hyödyllisiin tarkoituksiin, shareholder value -ajattelutavan mukaan kyse saattaa olla eräänlaisesta osakkeenomistajien ”piiloverosta”, joka pienentää osakkeenomistajien voittoa ja varallisuutta.¹⁵⁰ Kuitenkin myös shareholder -näkökulma hyväksyy tai toisinaan jopa korostaa sidosryhmien huomioon ottamisen strategisessa mielessä, jos sillä voidaan edesauttaa voiton tuottamista osakkeenomistajille.¹⁵¹ Keskeistä onkin tasapainoilu sen välillä, missä määrin yhtiön kannattaa ottaa vastuullisuus- ja eettisyyskysymykset toiminnassaan huomioon.

3.1 Osakkeenomistajien etuja korostava malli

Shareholder value -teorian mukaan yhtiön ainoana vastuuna on tuottaa voittoa osakkeenomistajille ja kasvattaa yhtiön taloudellista arvoa. Muun kaltainen toiminta on sallittua ainoastaan, jos laki niin määrää tai jos toiminta edesauttaa voiton tuottamistarkoitusta.¹⁵² Voiton tuottaminen yhtiön päämääränä perustuu pitkälti taloustieteelliseen argumentaatioon.¹⁵³

Shareholder value -ajattelutavan ääni kuuluu Milton Friedmanille. Kuuluisassa esseessään *The Social Responsibility of Business is to Increase its Profits* Friedman pohtii yrityksen toiminnan ja yhteiskuntavastuun välistä ristiriitaa ja toteaa seuraavaa:

There is one and only one social responsibility of business – to use its resources and engage in activities designed to increase its profits so long as it stays within the rules of the game, which is to say, engages in open and free competition without deception or fraud.¹⁵⁴

---

¹⁴⁹ Millon, 2015, referoiden Allen – Gale, 2000.

¹⁵⁰ Knuutinen, 2014, s. 59.

¹⁵¹ Ks. esimerkiksi Mähönen – Villa, 2015, s. 334.

¹⁵² Crane et al., 2008, s. 55.

¹⁵³ Jensen, 2011, s. 8.

¹⁵⁴ Friedman, 1970, s. 6.

Omistaja-arvon maksimointi lähtee siitä, että osakeyhtiöllä ei lähtökohtaisesti ole muuta vastuuta, kuin voiton tuottaminen. Myös esimerkiksi Henry Hansmann ja Reinier Kraakman ovat sitä mieltä, että yritysjohdon tulisi ensisijaisesti ottaa osakkeenomistajien intressit huomioon. Sen sijaan muiden sidosryhmien, kuten velkojien, työntekijöiden, tavarantoimittajien ja asiakkaiden edut tulisi huomioida sopimusten ja erityislainsäädännön kautta. Tämä tarkoittaa sitä, että yritysjohdon ja muiden sidosryhmien kuin osakkeenomistajien välisiä suhteita ei tulisi käsitellä yhtiöoikeudellisin keinoin.¹⁵⁵

Voitontuottamistarkoitusta ja osakkeenomistajakeskeisyyttä voidaan perustella monilla taloustieteellisillä malleilla ja argumenteilla. Kilpailuun perustuvassa markkinassa pärjäävät ne yritykset, jotka kykenevät maksimoimaan voittonsa, jolloin tehottomat yritykset poistuvat markkinoilta. Veikko Vahteran mukaan tilanteessa, jossa yritys ei maksimoi voittoa, ulkopuoliset tahot pyrkivät saamaan yrityksen määräysvaltaansa ja vaihtamaan tehottoman johdon sellaiseksi, joka onnistuu maksimoimaan voitot pitkällä aikavälillä. Näin ollen johdolla on jatkuva ulkopuolelta tuleva kannustin työpaikkansa pitämiseksi. Tämä lisäksi myös osakkeenomistajilla on perusteltu intressi sellaisen yhtiön menestymiseen, johon he ovat sijoittaneet panoksensa.¹⁵⁶

Monet osakkeenomistajien intressien puolestapuhujat perustelevat osakkeenomistajan etua korostavaa mallia tehokkuusnäkökulmilla. Tehokkuusajattelu perustuu siihen, että voiton tuottaminen päämääränä edistää neoklassisen koulukunnan mukaan kokonaistaloudellista tehokkuutta. Esimerkiksi Hansmannin ja Kraakmanin mukaan osakkeenomistajalähtöisyys maksimoi myös muiden sidosryhmien edut parhaalla mahdollisella tavalla, jolloin yhteiskunnan kokonaishyöty kasvaa.¹⁵⁷ Toisaalta taloudellisen tehokkuuden argumenttia on kritisoitu siitä, että talous ei yksinään ole toimiva kokonaishyvinvoinnin mittari yksittäisissä tapauksissa. Yhtiö voi tehdä voittoa, vaikka työntekijöitä kohdellaan huonosti tai vaikka luonnonvaroja käytetään yli voimavarojen.¹⁵⁸

Perimmäinen argumentti osakkeenomistajakeskeisyydestä perustuu osakkeenomistajien omistusoikeuteen. Tämän näkökulman mukaan yhtiö kuuluu osakkeenomistajille, jotka sijoitustensa perusteella omistavat yhtiön.¹⁵⁹ Myös Friedman korostaa artikkelissaan, että

---

¹⁵⁵ Hansmann – Kraakman, 2000, s. 3.

¹⁵⁶ Vahtera, 2011, s. 142.

¹⁵⁷ Hansmann – Kraakman, 2000, s. 10.

¹⁵⁸ Crane et al., 2008, s. 61.

¹⁵⁹ Stout, 2002, s. 1190.

yhtiön johdolla on moraalisia velvollisuuksia vain osakkeenomistajia kohtaan, koska osakkeenomistajat omistavat yhtiön.¹⁶⁰ Juridisesta näkökulmasta osakkeenomistajat eivät kuitenkaan omista yhtiötä. He omistavat sen sijaan yhtiöoikeudellisen rahoitusinstrumentin, jota kutsutaan osakkeeksi. Pelkän osakkeen omistuksen perusteella osakkeenomistajien oikeudet yhtiöissä ovat melko rajalliset.¹⁶¹ Muun muassa Lynn A. Stout toteaa, että on harhaanjohtavaa puhua osakkeenomistajista yhtiön omistajina.¹⁶²

Lisäksi oikeustieteellisessä kirjallisuudessa argumentoidaan yleisesti, että osakkeenomistajakeskeisyys on luonnollinen yhtiöoikeudellinen lähtökohta, koska osakkeenomistajat kantavat viimekätisen riskin, eli residuaaliriskin yhtiön menestymisestä tai menestymättömyydestä. Osakkeenomistajat saavat siis viimesijaisen saannon yhtiön varoista. Osakkeenomistajille on näin ollen erityisasema muiden panostentuottajien, esimerkiksi velkojien joukossa. Osakkeenomistajat nähdään olevan haavoittuvaisimpina johdon opportunistiselle käyttäytymiselle, minkä takia heitä suojataan myös kansallisen osakeyhtiölain mukaan johdon korostetuilla fidusiaarisilla velvollisuuksilla.¹⁶³ Muun muassa Stout kritisoi näkemystä osakkeenomistajien residuaalisesta asemasta, koska osakkeenomistajien viimesijainen oikeus yhtiön varoihin realisoituu vain insolvenssimenettelyssä. Stoutin mukaan osakkeenomistajien residuaaliaseman korostaminen muulloin kuin konkurssitilanteissa on harhaanjohtavaa.¹⁶⁴

Ehkä tunnetuin tuomioistuinratkaisu, johon aika ajoin viitataan oikeus- ja taloustieteellisessä kirjallisuudessa osakkeenomistajien aseman ja voiton tuottamisen korostamisen yhteydessä, on Yhdysvalloissa vuonna 1919 annettu päätös tapauksessa Dodge v. Ford Motor Company Co.¹⁶⁵ Siinä Ford Motor Co.:n hallituksen julkaiseman suunnitelman mukaan osakkeenomistajille maksettaisiin vain normaalin suuruinen osinko ilman lisäosinkoja. Tämä tarkoitti noin 60 senttiä vuodessa. Hallituksen päätöksen taustalla oli pyrkimys alentaa autojen hintoja, laajentaa tuotantoa ja työllistää enemmän ihmisiä yhtiöön, jonka palveluksessa he voisivat rakentaa elämänsä ja kotinsa. Oikeus kuitenkin totesi päätöksessään, että yhtiön toiminnan ja olemassa olon tarkoituksena on

---

¹⁶⁰ Friedman, 1970, s. 1.

¹⁶¹ Stout, 2002, s. 1191. Saman suuntaisesti myös Crane et al., 2008, s. 61.

¹⁶² Stout, 2002, s. 1191.

¹⁶³ Mähönen – Villa, 2015, s. 321.

¹⁶⁴ Stout, 2002, s. 1993.

¹⁶⁵ 170 NW 668, 1919. Ks. Toiviainen, 2004, s. 412.

ensisijaisesti hyödyttää rahallisesti osakkeenomistajia, ja yhtiön johdon tulee toimia tätä tarkoitusta silmällä pitäen.

Dodge v. Ford – tapauksen oikeudellista auktoriteettiasemaa on kuitenkin jälkikäteen kyseenalaistettu. Ratkaisusta on kulunut jo 100 vuotta, joten nykyään tuomioistuimen olisi hankalaa perustella johdon päätöksentekoa tapauksessa käytetyillä argumenteilla.¹⁶⁶ Lisäksi tapauksessa on syytä huomata se ongelma, että Ford ei pyrkinyt päätöksellään edes näennäisesti strategiseen voiton tuottamiseen, vaan taustalla oli pelkästään eettiset päämäärät. Jonathan R. Maceyn mukaan tuomioistuimen ratkaisu olisi koitunut Fordin eduksi, jos Ford olisi perustellut päätöstä osingonjaosta sillä, että pääasiallisena tarkoituksena olisikin ollut voiton maksimoiminen. Autojen hinnan alentaminen ja henkilöstön etujen huomioon ottaminen olisi voitu nähdä keinoina osakkeen arvon nostamiseen, koska asiakkaiden ja työntekijöiden etujen huomioon ottaminen olisi vaikuttanut positiivisesti yhtiön julkiseen kuvaan.¹⁶⁷

Shareholder value -ajattelua on kritisoitu muun muassa siitä, että asettaa yhtiön toiminnalle liian kapean ja yksipuolisen tarkoituksen.¹⁶⁸ Esimerkiksi Sjäffjellin ja Mähösen mukaan nykyisen kaltainen osakkeenomistajien etua painottava toiminnan tarkoitus ei ota riittävässä määrin huomioon ympäristönäkökohtia. Heidän mukaan yhtiöoikeudellista osakeyhtiön toiminnan tarkoitusta tulisi laajentaa niin, että voiton tuottaminen tapahtuisi maapallon kantokyvyn mukaisissa rajoissa.¹⁶⁹ Vaikka malli lienee yhtiöoikeudellisesti haastava, sen taustalla oleva kritiikki nykyisen kaltaista voiton tuottamistarkoitusta kohtaan on nähdäkseni ymmärrettävää globalisoituneessa maailmassa, jota uhkaa ilmastonmuutos ja sitä kautta esimerkiksi sosiaaliset ongelmat ja globaalien jännitteiden kasvu.

Myös Toiviainen suhtautuu kriittisesti perinteiseen shareholder value -ajatteluun ja kyseenalaistaa osakkeenomistajia korostavan ajattelutavan vanhanaikaisena.¹⁷⁰ Toiviaisen mukaan nykyään erityisesti julkisesti noteeratut yhtiöt ovat sellaisia, joissa on lukematon joukko passiivisia ja lyhytaikaista voittoa tavoittelevia osakkeenomistajia. Sijoittajien rooli on muuttunut aktiivisesta omaisuuden hoidosta kohteettomaksi passiiviseksi sijoittamiseksi. Myös yhtiöiden kansainvälistyminen on muuttanut osakeyhtiöiden luonnetta ja asemaa kauemmaksi osakkeenomistajista. Toiviainen kritisoi

---

¹⁶⁶ Stout, 2008, s. 166.

¹⁶⁷ Macey, 2008, s.182.

¹⁶⁸ Vahtera, 2011, s. 149.

¹⁶⁹ Ks. Sjäffjell – Mähönen, 2014.

¹⁷⁰ Toiviainen, 2004, s. 414 – 415.

sitä, että huolimatta osakeyhtiön olemuksen muuttumisesta, taloustieteessä edelleen pidetään kiinni 1600- ja 1700-lukujen ajattelutavasta, jonka mukaan osakeyhtiö on vain sellainen hyödykkeen tuottamisen väline, jonka avulla osakkeenomistaja maksimoi oman hyvinvointinsa.¹⁷¹

3.2 Sidosryhmälähtöinen malli

Stakeholder -ajattelutavan mukaan yhtiön toiminnan tulisi huomioida kaikkien muidenkin etutahojen intressejä samalla tavalla kuin osakkeenomistajien. Näihin etutahoihin ja sidosryhmiin kuuluvat kaikki ne ryhmät, jotka voivat vaikuttaa yhtiön toimintaan tai joihin yhtiön toiminta voi vaikuttaa. Tämän näkökulman mukaan yhtiön tulisi ottaa päätöksenteossaan huomioon velkojat, asiakkaat, työntekijät, kansalaisyhteiskunta ja jopa valtion virkamiehet.¹⁷² Laajassa mielessä myös luonto nähdään yhtiön sidosryhmänä, koska yhtiö voi toiminnallaan vaikuttaa luonnon tilaan joko positiivisesti tai negatiivisesti.¹⁷³ Sidosryhmien intressejä painottava stakeholder -teorian juuret ovat sosiologiassa, käyttäytymistieteissä sekä kulloinkin esiintyvissä poliittisissa tavoitteissa.¹⁷⁴

Kuten yhteiskuntavastuu niin myös sidosryhmälähtöinen ajattelutapa liitetään usein yhtiön julkiseen kuvaan ja riskienhallintaan. Vastuullisuus voidaan nähdä yrityksen näkökulmasta investointina, joka parantaa yrityksen kilpailukykyä ja edesauttaa voitontavoittelua. Lisäksi panostamista vastuullisuuteen voidaan ajatella defensiivisestä näkökulmasta. Yritys ikään kuin ennakoi ympäröivästä yhteiskunnasta tulevia paineita ja muutoksia ja valmistautuu vastaamaan markkinoiden vaatimuksiin.¹⁷⁵

Sidosryhmälähtöinen ajattelutapa on kasvattanut suosiotaan muun muassa sen takia, että se ottaa eettiset näkökohdat yritystoiminnassa huomioon. Shareholder value -teoriasta poiketen stakeholder -teoriassa huomioidaan sidosryhmien intressit yli lain minimivaatimusten. Myös puhtaasti moraalisia argumentteja on käytetty puolustamaan

---

¹⁷¹ Toiviainen, 2004, s. 414 – 415.

¹⁷² Jensen, 2001, s. 8 – 9.

¹⁷³ Freeman, 1984, s. 12. Pisimmälle vietyinä sidosryhmälähtöisessä ajattelutavassa yhtiön tulisi ottaa päätöksenteossaan huomioon myös muun muassa terroristit ja henkilöt, jotka asettavat yhtiölle ehtoja kiristyksen muodossa. Ks. Freeman, 1984, s. 53.

¹⁷⁴ Jensen, 2001, s. 9.

¹⁷⁵ Knuutinen, 2014, s. 61.

stakeholder -teoriaa: sen nähdään kunnioittavan ihmisten arvokkuutta ja kunniaa sekä muita arvopohjaisia pääoman¹⁷⁶ muotoja kuten luontoympäristöä.¹⁷⁷

Toisaalta stakeholder -ajattelutapaa on kritisoitu siitä, että sen mukaan yritysjohdon tulisi ottaa useat sidosryhmät huomioon. Eri intressiryhmien edut saattavat olla ristiriidassa keskenään.¹⁷⁸ Esimerkiksi asiakkaat toivovat halvempia ja laadukkaampia tuotteita, työntekijät korkeampaa palkkaa ja parempia työetuja ja osakkeenomistajat enemmän voittoa. Stakeholder -ajattelussa ei siis olla painotettu sidosryhmien keskinäistä hierarkiajärjestystä.¹⁷⁹ Tämä asettaa yhtiön johdon vaikeaan asemaan, koska johdon on mahdotonta ottaa päätöksenteossa huomioon tasapuolisesti kaikki mahdolliset sidosryhmät.

Michael C. Jensen kritisoikin sidosryhmäteoriaa siitä, että yhtiön johto voi sidosryhmälähtöisen ajattelutavan nimissä kohdistaa yhtiön resursseja omien mieltymystensä mukaan niille sidosryhmille, jotka johto henkilökohtaisesti näkee tärkeinä. Tästä näkökulmasta katsottuna sidosryhmälähtöinen malli toimisi tekosyynä johdon opportunistiselle käyttäytymiselle.¹⁸⁰ Friedmanin mukaan tämän kaltainen päättäminen resurssien allokaatiosta on poliittista päätöksentekoa, eikä yritysjohdon kuuluisi olla siihen osallinen.¹⁸¹

Mähönen ja Villa tuovat esiin sidosryhmien määrittelyongelman ja niiden aseman hahmottamisen yhtiön päätöksenteon yhteydessä. Heidän mukaan sidosryhmien asema jää usein epämääräiseksi, koska keskustelua ei konkretisoida yhtiön johdon nimenomaisiin velvollisuuksiin. Ylipäätään vastuullista yritystoimintaa määriteltäessä on kiinnitettävä erityishuomioita yhtiön toiminnan tarkoitukseen ja johdon fidusiaarisiin velvollisuuksiin.¹⁸² Seuraavassa pääluvussa paneudutaankin tarkemmin toiminnan tarkoitukseen ja johdon velvollisuuksiin lainopillisesta näkökulmasta.

Osakkeenomistaja- ja sidosryhmälähtöisen mallin välillä näyttää olevan jyrkkä vastakkaisasettelu. Keskustelua saattaa vaikeuttaa entisestään se, että kummankin teorian juuret ovat eri tieteenaloilla. Osakkeenomistajalähtöinen malli nojaa vahvasti taloustieteelliseen argumentaatioon, kun taas sidosryhmäajattelussa painotetaan

---

¹⁷⁶ Viitataan pääomalla muuhunkin kuin taloudelliseen pääomaan, esimerkiksi sosiaaliseen pääomaan työnteon muodossa sekä luontopääomaan yhteishyödykkeen muodossa.

¹⁷⁷ Crane et al., 2008, s. 66.

¹⁷⁸ Vahtera, 2011, s. 148 – 149.

¹⁷⁹ Jensen, 2001, s.10.

¹⁸⁰ Jensen, 2001, s. 21.

¹⁸¹ Friedman, 1970, s. 3.

¹⁸² Mähönen – Villa, 2015, s. 335 – 336.

sosiologisia ja toisinaan moraalisia perusteluita. Nähdäkseni keskustelua varjostaa eräänlainen tieteenalojen yhteentörmäys. Shareholder – stakeholder -keskustelu saattaisi olla sujuvampaa, jos määriteltäisiin se, puhutaanko osakkeenomistajien ja muiden sidosryhmien asemasta yhtiöoikeudellisesta, taloustieteellisestä vai moraaliseettisestä näkökulmasta.

Toisaalta shareholder value – ja stakeholder -teorian vastakkainasetteluun ei välttämättä olisi edes syytä.¹⁸³ Esimerkiksi Jensen on luonut teorian, joka yhdistää osakkeenomistajälähtöisen ja sidosryhmälähtöisen ajattelun. Puhutaan valistuneesta arvonmaksimoinnista. Sjøfjell pitää valistunutta arvonmaksimointia shareholder value -ajattelutavasta kehittyneenä oppina, jossa on otettu huomioon shareholder value -ajattelun sudenkuopat ja kritiikki. Tällaisenaan valistunutta arvonmaksimoinnin oppia voitaisiin pitää kahden vastakkaisen koulukunnan, shareholder- ja stakeholder -ajattelun lähentymisenä.¹⁸⁴

3.3 *Enlightened shareholder value*: valistunut arvonmaksimointi

Valistuneen arvonmaksimoinnin opin esitti ensimmäisen kerran Michael C. Jensen vuonna 2001 julkaisemassaan artikkelissa nimeltä *Value maximization, stakeholder theory and the corporate objective function*.¹⁸⁵ Valistunut arvonmaksimoinnin oppi perustuu ajatukselle, jonka mukaan sidosryhmien, kuten asiakkaiden, työntekijöiden, alihankkijoiden, paikallisen yhteisön ja luontoympäristön huomioon ottaminen hyödyttää yhtiötä itseään pitkällä aikavälillä. Valistuneen arvonmaksimoinnin mukaan toimiminen tuottaa optimaalisen lopputuloksen sekä yhtiölle itselleen että sidosryhmille tarjoten samaan aikaan perustan johdon toiminnan arvioinnille.¹⁸⁶

Jensenin mukaan yhtiö ei voi maksimoida voittoa, jos se jättää sidosryhmien intressit huomiotta. Valistunut arvonmaksimointi hyödyntää pitkälti osakkeenomistajälähtöistä mallia. Jensen painottaa kuitenkin pitkän aikavälin voiton tavoittelua toiminnan tarkoituksena. Valistuneen arvonmaksimoinnin mukaan sidosryhmien huomioon ottaminen päätöksenteossa on keino tämän päämäärän saavuttamiseen.¹⁸⁷

Jensenin mukaan sidosryhmien huomioon ottaminen edesauttaa voiton tuottamisessa. Perusteluissaan hän käyttää seuraavanlaista ajatusketjua: Jos yhtiö käyttää yhden

---

¹⁸³ Sjøfjell, 2009 s. 88.

¹⁸⁴ Sjøfjell, 2009 s. 88.

¹⁸⁵ Jensen, 2001.

¹⁸⁶ Sjøfjell, 2009 s. 88.

¹⁸⁷ Jensen, 2001, s. 9.

rahayksikön verran resursseja sidosryhmien tarpeiden tyydyttämiseksi, yhtiö hyötyy tästä vaihtokaupasta yli käyttämänsä rahayksikön, jos sidosryhmän mielestä heihin kohdistettujen resurssien lopputuloksen arvo on suurempi kuin siihen käytetyn rahayksikön arvo. Toisin sanoen yhtiön tekee voittoa aina, kun yhtiö tuottaa lisäarvoa sidosryhmille, jos asiakkaat (tai muut sidosryhmät) arvostavat tuota lisäarvoa enemmän kuin mitä siihen on käytetty resursseja.¹⁸⁸

Esimerkkinä valistuneen arvonmaksimoinnin mukaisesta yhtiön toiminnasta on Iso-Britannian osakeyhtiölain (*UK Companies Act 2006*) section 172, jonka mukaan yhtiön johdon velvollisuutena on edistää yhtiön menestystä ottaen samalla huomioon eri sidosryhmien intressit. Sidosryhminä laissa mainitaan yhtiön työntekijät, tavarantoimittajat, asiakkaat, yhteiskunta ja ympäristö. Lisäksi laissa painotetaan yhtiön toiminnan pitkän aikavälin vaikutuksia.

Toisaalta valistuneen arvonmaksimoinnin oppia on pidetty eräänlaisena epäonnistuneena kompromissina osakkeenomistajien ja muiden sidosryhmien etujen tasapainoilussa. Esimerkiksi Iso-Britannian osakeyhtiölain section 172:ta on kritisoitu siitä, että se edelleen korostaa vain osakkeenomistajien intressejä ja ottaa vain näennäisesti huomioon sidosryhmien edut.¹⁸⁹ Section 172 ei ole onnistunut muuttamaan johdon toimintatapaa enemmän sidosryhmät huomioon ottavaksi.¹⁹⁰

---

¹⁸⁸ Jensen, 2001, s. 12 – 13.

¹⁸⁹ Tsagas, 2017, s. 19.

¹⁹⁰ Zhao 2016, s. 16 – 17.

4. OSAKEYHTIÖN TOIMINNAN TARKOITUS

4.1 Johdanto

Tutkittaessa osakeyhtiön yhteiskuntavastuuta on väistämättä otettava kantaa osakeyhtiön toiminnan tarkoitukseen. Lain mukaan osakeyhtiön toiminnan tarkoitus on voiton tuottaminen osakkeenomistajille (OYL 1:5). Aika ajoin esitetään, että osakeyhtiön toiminnan tarkoituksena tulisi olla osakkeenomistajien sijaan tai niiden rinnalla jonkun muun sidosryhmän etujen ajaminen. Sidosryhmiä korostavan ajattelutavan mukaan osakeyhtiöllä on vastuu myös ympäröivää maailmaa kohtaan taloudellisen, sosiaalisen ja ympäristöllisen vastuun muodossa. Vastaus osakeyhtiön toiminnan tarkoitukseen on olennaisen tärkeä, koska silloin otetaan kantaa siihen, ketä osakeyhtiön muodossa harjoitettavan yritystoiminnan tuloksen on viimekädessä tarkoitus hyödyttää.¹⁹¹

Työn lähtökohtana on pohtia, onko osakeyhtiöillä ylipäättään muuta vastuuta, kuin voiton tuottaminen osakkeenomistajille. Tässä pääluvussa selvitän, onko osakeyhtiöillä yhteiskuntavastuuta erityisesti osakeyhtiölain näkökulmasta, kuinka velvoittavaa se on ja mihin velvoittavuus perustuu. Tätä silmällä pitäen on tärkeää tarkastella osakeyhtiölain nykyistä voiton tuottamistarkoitusta ja osakkeenomistajakeskeisyyttä, jotka määrittävät lain mukaisen osakeyhtiön toiminnan tarkoituksen.

4.1.1 Osakeyhtiölain keskeisten periaatteiden merkityksestä

Niin Suomessa kuin muuallakin maailmassa yhtiöoikeudellista keskustelua on 1980-luvulta lähtien sävyttänyt yleinen kriittisyys julkisen vallan sääntelyä kohtaan. Tuolloin siirryttiin jo mainittuun omistajakeskeiseen malliin, joka korostaa osakkeenomistajan erityisasemaa, sopimustoimintaan perustuvia järjestelyjä ja itsesääntelyä.¹⁹² Osakkeenomistajakeskeisyyteen kuuluu, että osakeyhtiölain keskeisenä piirteenä on korostaa osakeyhtiön tarkoitusta osakkeenomistajille tuotettavan hyvinvoinnin välineenä.¹⁹³

Osakeyhtiölain painottaman voiton tuottamistarkoituksen hahmottamiseksi on ensin selvitettävä osakeyhtiölain systematiikkaa, osakeyhtiölain ominaisia piirteitä ja keskeisiä periaatteita. Osakeyhtiötä sääntelevä laki on 1.9.2006 voimaan tullut osakeyhtiölaki

---

¹⁹¹ Mähönen – Villa, 2015, s. 319.

¹⁹² Mähönen – Villa, 2015, s. 321.

¹⁹³ Villa et al., 2014, s. 193.

(642/2006, OYL). Osakeyhtiölailla kumottiin aiempi osakeyhtiölaki vuodelta 1978 (734/1978, VOYL). Osakeyhtiölain soveltamispiiriin kuuluu niin yksityiset osakeyhtiöt kuin julkiset osakeyhtiöt (OYL 1:1.1).

Vuoden 2006 osakeyhtiölain mukaan yhtiön toiminnan tarkoituksena on tuottaa voittoa osakkeenomistajille, ellei yhtiöjärjestyksessä toisin määrätä (OYL 1:5). Voiton tuottamistarkoituksen ottaminen oletussäännöksi on ollut perusteltua ottaen huomioon, että ylivoimainen enemmistö kaikista osakeyhtiöistä on perustettu nimenomaan voiton tavoittelun takia.¹⁹⁴ Voiton tuottamistarkoitus sisältyi jo aiempaan, vuoden 1978 osakeyhtiölakiin, jossa periaate oli tosin ilmaistu käänteisesti: jos yhtiöllä oli kokonaan tai osaksi muu toiminnan tarkoitus kuin voiton tuottaminen osakkeenomistajille, yhtiöjärjestykseen oli otettava määräys voiton käyttämisestä ja netto-omaisuuden käyttämisestä selvitysmenettelyssä (VOYL 12:1.1). Vuoden 2006 osakeyhtiölain säätämistä voidaan pitää siirtymisenä kohti sijoittajakeskeistä ja angloamerikkalaista yhtiöoikeudellista ajattelua.¹⁹⁵

Voiton tuottamistarkoitus on yleinen pohjoismainen yhtiöoikeudellinen oletussääntö. Esimerkiksi Norjan ja Ruotsin osakeyhtiölain lähtökohtana on myös voitontuottamistarkoitus: jos yhtiön toiminnan tarkoituksena ei ole voitontuottaminen, siitä pitää erikseen mainita yhtiöjärjestyksessä.¹⁹⁶ Toiminnan tarkoitus on ilmaistu Norjan ja Ruotsin osakeyhtiölaeissa käänteisesti, kuten Suomen VOYL:n aikaisessa toiminnan tarkoituksessa.

Vuoden 2006 osakeyhtiölakia voidaan kuvata periaatekeskeiseksi. Osakeyhtiölain ensimmäisessä luvussa kuvataan osakeyhtiölain keskeiset periaatteet, joihin on mahdollista vedota silloin, kun lain yksityiskohtaisista säännöksistä ei saa tukea. Keskeiset periaatteet ovat oikeushenkilöllisyys ja osakkeenomistajan rajoitettu vastuu (OYL 1:2), pääoma ja pääoman pysyvyys (OYL 1:3), osakkeen luovutettavuus (OYL 1:4), osakeyhtiön toiminnan tarkoitus (OYL 1:5), enemmistöperiaate (OYL 1:6), yhdenvertaisuus (OYL 1:7), johdon tehtävä (OYL 1:8) ja tahdonvaltaisuus (OYL 1:9).

---

¹⁹⁴ Airaksinen et al., 2018a, s. 28.

¹⁹⁵ Mähönen – Villa, 2015, s. 4.

¹⁹⁶ Ks. Norjan osakeyhtiölaki: *Allmennaksjeloven (1997:45) § 2–2 (2). Dersom selskapet ved sin virksomhet ikke skal ha til formål å skaffe aksjeeierne økonomisk utbytte, skal vedtektene inneholde bestemmelser om anvendelse av overskudd og av formuen ved oppløsning.* Ks. Ruotsin osakeyhtiölaki: *Aktiebolagslag (2005:551) 3 kap. 3§. Om bolagets verksamhet helt eller delvis skall ha ett annat syfte än att ge vinst till fördelning mellan aktieägarna, skall detta anges i bolagsordningen.*

Periaatteiden tarkoitusta on valotettu osakeyhtiölain esitöissä.¹⁹⁷ Periaatteiden tarkoituksena on auttaa osakeyhtiölain yksityiskohtaisten säännösten tulkinnassa, minkä vuoksi ne on sijoitettu juuri osakeyhtiölain alkuun.¹⁹⁸ Periaatteiden avulla osakeyhtiölain lukija saa käsityksen siitä, mihin periaatteisiin laki perustuu ja mitä oikeushyviä laissa pyritään suojelemaan. Periaatteista saa tulkinnallista apua silloin, kun lain yksityiskohtaiset säännökset eivät anna siihen tukea. Keskeisillä periaatteilla on pedagoginen tarkoitus¹⁹⁹, koska ne auttavat osakeyhtiölain lukijaa ymmärtämään lain tarkoitusta.²⁰⁰

Yhteiskuntavastuukeskustelun kannalta olennaisin osakeyhtiölain periaate on osakeyhtiölain 1:5:n toiminnan tarkoitus. Osakeyhtiölain 1:5:n mukaan osakeyhtiön toiminnan tarkoituksena on tuottaa voittoa osakkeenomistajille, jollei yhtiöjärjestyksessä määrätä toisin. Jos yhtiöllä on kokonaan tai osaksi jokin muu tarkoitus, kuin voiton tuottaminen, esimerkiksi yleishyödyllinen tarkoitus, siitä on määrättävä yhtiöjärjestyksessä.²⁰¹

Osakeyhtiön toiminnan tarkoituksella on myös kiinteä yhteys osakeyhtiölain 1:8:n tarkoittamaan johdon tehtävään. Osakeyhtiön johdon on huolellisesti toimien edistettävä yhtiön etua. Johdon tehtävän määritelmä on kaksiosainen, sillä se sisältää ensiksi velvollisuuden toimia huolellisesti ja toiseksi velvollisuuden toimia yhtiön edun mukaisesti. Velvollisuus toimia yhtiön edun mukaisesti sisältää niin sanotun lojaliteettivelvollisuuden suhteessa yhtiöön ja sen kaikkiin osakkeenomistajiin.²⁰² Myös osakeyhtiölain 1:7:n yhdenvertaisuusperiaate ja siihen sisältyvä yleislauseke auttavat yhtiön toiminnan tarkoituksen arvioinnissa. Säännöksestä seuraa, että muiden tahojen ei ole sallittua saada epäoikeutettua etua osakkeenomistajien kustannuksella.²⁰³

4.2 Osakeyhtiölain mukainen voiton tuottamistarkoitus

Osakeyhtiölaki painottaa yhtiön tarkoituksena voiton tuottamista osakkeenomistajille. Jos yhtiön toiminnan tarkoituksena on jokin muu, esimerkiksi yleishyödyllinen tarkoitus,

---

¹⁹⁷ HE 109/2005 vp.

¹⁹⁸ HE 109/2005 vp, s. 17.

¹⁹⁹ Villa et al., 2014, s. 194 – 195.

²⁰⁰ HE 109/2005 vp, s. 17.

²⁰¹ Airaksinen et al., 2018a, s. 29.

²⁰² HE 109/2005 vp, s. 40.

²⁰³ Mähönen, 2013, s. 5.

siitä on määrättävä yhtiöjärjestyksessä.²⁰⁴ Voitontuottamistarkoitusta voidaan pitää yhtenä tärkeimpänä osakeyhtiösääntelyn periaatteista.²⁰⁵

Osakeyhtiölain mukainen voiton tuottaminen osakkeenomistajille voi tapahtua ensinnäkin varojen jakona. Voiton tuottaminen voi tapahtua myös varojen jaon sijasta tai ohessa myös pyrkimällä mahdollisimman korkeaan osakkeen arvoon.²⁰⁶ Oikeastaan voiton tuottaminen voidaan yksinkertaistaa tavoitteeksi voiton jakamiseen tai osakkeen arvon kasvattamiseen.²⁰⁷

Osakeyhtiölain 1:5:n voiton tuottaminen ei tarkoita velvollisuutta tuottaa mahdollisimman suurta määrää voitonjakokelpoisia varoja lyhyellä aikavälillä, vaan voiton tuottamista tarkastellaan pidemmällä tähtäyksellä.²⁰⁸ Mahdollista on hallituksen esityksen mukaan esimerkiksi erilaisten investointien tekeminen, kuten yhtiön tuotantokoneiston uudistaminen, tuotekehitystoiminnan tai henkilöstön kouluttaminen. Tämä puolestaan nostaa yhtiön arvoa sekä näkyy toimivilla markkinoilla yhtiön osakkeen arvon kohoamisena. Tämän kaltaisten toimenpiteiden on tähdättävä yhtiön voitontuottamiskyvyn parantamiseen.²⁰⁹

Voiton tuottamista tarkastellaan siis nimenomaan pitkällä aikavälillä. Voiton maksimointiin pyrkiminen lyhyellä aikavälillä saattaa olla jopa voiton tuottamistarkoitusta koskevan säännöksen vastaista, jos lyhyen aikavälin voiton maksimointi tapahtuu pitkän aikavälin toimintaedellytykset vaarantavalla tavalla.²¹⁰

Hallituksen esityksessä korostetaankin, että osakeyhtiön toiminnassa on pyrittävä toiminnan jatkuvuuteen.²¹¹ Toiminnan tarkoitus pitää siis sisällään pitkän aikavälin voitontuottamisen lisäksi *going concern*, jolla viitataan toiminnan jatkuvuutta turvaavaan ajatteluun.²¹² Kansainvälisessä kirjallisuudessa tällaista yhtiön jatkuvuuteen perustuvaa toiminnan tarkoitusta kutsutaan valistuneeksi arvonmaksimoinniksi (*enlightened value maximization*), jota tarkasteltiin aiemmin luvussa 3.3. Valistuneen arvonmaksimoinnin mukainen yhtiön tarkoitus edellyttää kaikkien yhtiön sidosryhmien, kuten asiakkaiden,

---

²⁰⁴ Airaksinen et al., 2018a, s. 29.

²⁰⁵ Mähönen – Villa, 2015, s. 183.

²⁰⁶ HE 109/2005 vp, s. 39.

²⁰⁷ Vahtera, 2011, s. 141.

²⁰⁸ HE 109/2005 vp, s. 38.

²⁰⁹ HE 109/2005 vp, s. 38.

²¹⁰ Airaksinen et al., 2018a, s. 30.

²¹¹ HE 109/2005 vp, s. 39.

²¹² Vahtera, 2011, s. 145. Ks. yhtiön toiminnan jatkuvuudesta erityisesti maksukykyisyyden näkökulmasta esim. Airaksinen et al., 2018b, s. 30, 41 – 42.

työntekijöiden, johdon ja kansalaisyhteiskunnan tarpeiden tyydyttämistä. Valistuneen arvonmaksimoinnin mukaan sidosryhmien huomioon ottaminen auttaa yhtiön pitkän aikavälin arvon tuottamisessa. Perimmäisenä tavoitteena onkin voiton tuottaminen pitkällä aikavälillä.²¹³

Mahdollista yhteiskuntavastuun toteuttamista on kuitenkin punnittava suhteessa osakeyhtiölain yhdenvertaisuusperiaatteen ja sen sisältämään yleislausekkeeseen.²¹⁴ Osakeyhtiölain 1:7:n toinen virke kieltää päätöksenteon tai toimenpiteeseen ryhtymisen, joka on omiaan tuottamaan osakkeenomistajalle tai muulle epäoikeutettua etua yhtiön tai toisen osakkeenomistajan kustannuksella. Osakeyhtiölain 1:7 suojaa ensinnäkin osakkeenomistajien yhdenvertaisuutta. Yleissääntöä voidaan kuitenkin soveltaa silloinkin, kun epäoikeutettu etu annetaan jollekin yhtiön ulkopuoliselle eli muulle taholle kuin yhtiön osakkeenomistajalle tai johtoon kuuluvalle.²¹⁵ Lauseke sisältää säännöksen siitä, että muiden tahojen ei ole sallittua saada epäoikeutettua etua osakkeenomistajien kustannuksella. Yhteiskuntavastuukeskustelun osalta säännöstä voidaan tulkita niin, että jonkin muun sidosryhmän kuin osakkeenomistajien intressien huomioon ottaminen osakkeenomistajien kustannuksella ei ole sallittua.

Yleissäännön vastainen menettely tai päätös loukkaa yleensä osakkeenomistajan oikeusasemaa joko välittömästi tai niin, että ainakin osakkeenomistajan mahdollisuudet saada voittoa heikkenevät.²¹⁶ Näin ollen, jos esimerkiksi henkilöstön intressien ajaminen osakkeenomistajien kustannuksella aiheuttaisi sen, että yhtiö ei pystyisi tuottamaan osakkeenomistajilleen voittoa pitkällä aikavälillä, yhtiön toiminta saattaisi olla sekä osakeyhtiölain 1:5:n voiton tuottamistarkoituksen että osakeyhtiölain 1:7:n yhdenvertaisuusperiaatteen vastaista.²¹⁷

Osakeyhtiön tulee kaikissa tilanteissa noudattaa voimassa olevaa lakia. Niin myös voiton tuottaminen tulee tapahtua voimassa olevan lainsäädännön ja normien puitteissa.²¹⁸ Oikeusjärjestyksen vastaiset keinot ovat usein myös osakeyhtiölain voiton tuottamisperiaatteen vastaisia. Yhtiön kärsimät oikeudelliset sanktiot ja

---

²¹³ Ks. Jensen, 2001.

²¹⁴ Mähönen, 2013, s. 5.

²¹⁵ Kyläkallio et al., 2012, s. 56.

²¹⁶ Kyläkallio et al., 2012, s. 57.

²¹⁷ Toisaalta joissain tilanteilla yleissäännöksen vastaiset toimenpiteet saattavat olla myös yhtiön omaisuuden laitonta jakoa (OYL 13:1). Ks. Kyläkallio et al., 2012, s. 57.

²¹⁸ HE 27/1977, s. 89.

mainekustannukset saattavat nimittäin olla suurempia kuin lainvastaisesta menettelystä saavutetut taloudelliset hyödyt.²¹⁹

Hallituksen esityksessä tuodaan esiin, että osakeyhtiön mainetekijät vaikuttavat usein yhtiön voiton tuottamiseen ja osakkeen arvon kasvattamiseen. Siinä todetaan, että voiton tuottaminen pitkällä tähtäyksellä ja osakkeen arvon kasvattaminen edellyttävät usein yhteiskunnallisesti hyväksyttävien menettelytapojen noudattamista sellaisissakin tilanteissa, joissa lainsäädäntö ei siihen pakota. Edelleen todetaan, että yhtiön julkisella kuvalla saattaa olla suuri merkitys yritystoiminnan ja yhtiön osakkeiden arvon kannalta. Myös esimerkiksi yhtiön toimintaan liittyvä hyväntekeväisyystoiminta saattaa olla toiminnan tarkoituksen mukaista.²²⁰

Osakeyhtiölain 1:5 painottaa yhtiön toiminnan tarkoituksena vain voiton tuottamista. Sen sijaan hallituksen esityksestä on löydettävissä viitteitä yhteiskuntavastuun olemassaololle. Hallituksen esitys painottaa strategista yhteiskuntavastuusta, jossa vastuullinen toiminta nähdään palvelevan voiton tuottamista. Kysymystä osakeyhtiön yhteiskuntavastuusta on kuitenkin syytä lähestyä voitontuottamistarkoituksen ohella myös osakeyhtiölain 1:8:n tarkoittaman johdon tehtävän kautta. Seuraavaksi pyritään vastaamaan kysymykseen osakeyhtiön yhteiskuntavastuusta tarkastelemalla yhtiön johdon roolia liiketoimintapäätösten yhteydessä.

4.3 Johdon rooli

4.3.1 Yleistä

Osakeyhtiölain yleisten periaatteiden toteuttaminen on yhtiössä ensisijaisesti yhtiön johdon tehtävänä.²²¹ Osakeyhtiölain 1:8:n mukaan yhtiön johdon on huolellisesti toimien edistettävä yhtiön etua. Osakeyhtiölaissa yhtiön johdon vastuukysymykset ja velvollisuudet osakkeenomistajia ja velkojia kohtaan on määritelty melko selkeästi.²²² Sen sijaan johdon oikeus tai velvollisuus yhteiskuntavastuun toteuttamiseen vaatii pidemmälle vietyjä pohdintoja yhtiön johdon roolista, huolellisuusvelvoitteesta ja yhtiön edun käsitteestä. Johdon ja yhteiskuntavastuun välinen suhde kiteytyy kysymykseen siitä, kenen intressejä johdolla on oikeus tai velvollisuus huomioida päätöksenteossaan.²²³

---

²¹⁹ Airaksinen et al., 2018a, s. 31.

²²⁰ HE 109/2005 vp, s. 39.

²²¹ Mähönen, 2013, s. 5.

²²² Lautjärvi, 2015, s. 46 – 47.

²²³ Knuutinen, 2019, s. 62.

Käyn ensiksi läpi toimivallan jakoa osakeyhtiön organisaatiossa. Lisäksi tarkastelen yhtiön johdon tehtäviä ja pohdin, voiko yhteiskuntavastuun toteuttaminen olla yhtiön edun mukaista. Pohdin myös johdon vahingonkorvausvastuuta tilanteissa, joissa johto ei ole toiminut yhtiön edun mukaisesti.

4.3.2 Osakeyhtiön johto ja toimivallan jako

Osakeyhtiön johtoon kuuluu pakollisena elimenä hallitus. Hallituksen lisäksi yhtiön johtoon voi kuulua myös toimitusjohtaja ja hallintoneuvosto, mutta nämä elimet eivät ole pakollisia (OYL 6:1.1).

Osakeyhtiön organisaation toimivalta jakaantuu hallituksen, yhtiökokouksen ja toimitusjohtajan kesken. Osakeyhtiön hallituksella on niin sanottu yleistoimivalta. Osakeyhtiölain 6:2.1:n mukaan hallitus huolehtii yhtiön hallinnosta ja sen toiminnan asianmukaisesta järjestämisestä. Hallituksella on toimivalta kaikissa yhtiön hallintoon liittyvissä asioissa, joita ei ole nimenomaan osoitettu yhtiökokoukselle tai toimitusjohtajalle.²²⁴

Osakeyhtiölain mukaan myös toimitusjohtajalla on yleistoimivalta. Osakeyhtiölain 6:17.1:n ensimmäisen virkkeen mukaan toimitusjohtaja hoitaa yhtiön juoksevaa hallintoa hallituksen antamien ohjeiden ja määräysten mukaisesti. Toimitusjohtajan puuttuessa myös juoksevan hallinnon hoito kuuluu hallituksen yleistoimivaltaan.²²⁵

Myös osakkeenomistajat osallistuvat yhtiön päätöksentekoon. He käyttävät päätösvaltaansa osakeyhtiössä yhtiökokouksessa.²²⁶ Osakeyhtiölain 5:2.1:n mukaan yhtiökokous päättää sille *osakeyhtiölain nojalla* kuuluvista asioista. Näin ollen yleistoimivalta päätöksenteossa on hallituksella, mutta osakkeenomistajat päättävät vain laissa nimenomaisesti säädettyistä asioista.²²⁷ Yhtiökokous päättää muun muassa yhtiöjärjestyksen muuttamisesta (OYL 5:30) ja hallituksen valinnasta (OYL 6:9).

4.3.3 Johdon fidusiaariset velvollisuudet

Johdon ja osakkeenomistajien välistä yhtiöoikeudellista suhdetta voidaan tarkastella fidusiaarin ja päämiehen välisenä sopimussuhteena. Tällöin johto mielletään

---

²²⁴ HE 109/2005 vp, s. 79.

²²⁵ Mähönen – Villa, 2015, s. 323.

²²⁶ Airaksinen et al., 2018a, s.244

²²⁷ Mähönen – Villa, 2015, s. 322 – 323.

osakkeenomistajien agentiksi eli fidusiaariksi ja osakkeenomistajat johdon päämiehiksi, joita kohtaan johdolla on fidusiaariset huolellisuus- ja lojaliteettivelvollisuudet.²²⁸

Osakeyhtiölain 1:8:n mukaan yhtiön johdon tehtävänä on huolellisesti toimien edistettävä yhtiön etua. Johdon tehtävän määritelmä on kaksiosainen, sillä se sisältää ensiksi velvollisuuden toimia huolellisesti ja toiseksi velvollisuuden toimia yhtiön edun mukaisesti. Velvollisuus toimia yhtiön edun mukaisesti sisältää niin sanotun lojaliteettivelvollisuuden suhteessa yhtiöön ja sen kaikkiin osakkeenomistajiin.²²⁹ Hallituksen esityksen mukaan yhtiön edun mukaan toimiminen tarkoittaa sitä, että yhtiön johto toimii lojaliteettivelvollisuuden mukaisesti yhtiötä ja kaikkia osakkeenomistajia kohtaan.²³⁰ Jotta yhtiön johto voisi toimia yhtiön edun mukaisesti, sen tulee toimia lojaalisti suhteessa yhtiöön ja osakkeenomistajiin.²³¹

Hallituksen esityksessä todetaan, että yhtiön edun mukaan toimiminen sisältää toimimisen yhtiön tarkoituksen mukaisesti, eli voitontuottamistarkoituksen mukaisesti.²³² Perinteisesti yhtiön edun onkin katsottu samastuvan osakkeenomistajien etuun.²³³

Johdon on toimittava huolellisesti edistäessään yhtiön etua. Huolellisuusvelvollisuus kattaa sekä aktiivisen toimimisen yhtiön edun mukaisesti että passiivisen toimimisen. Hallituksen esityksessä mainitaan, että on mahdollista pitää huolellisuusvelvollisuuden vastaisena myös sitä, että jokin toimi jätetään tekemättä.²³⁴ Huolellisuusvelvollisuudella on merkitystä myös johdon jäsenen vahingonkorvausvastuun arvioinnissa.²³⁵

4.3.4 Onko yhteiskuntavastuun toteuttaminen yhtiön edun mukaista?

Yhtiön johdon tehtävä rajoittaa johdon mahdollisuutta ottaa osakkeenomistajien rinnalla muita sidosryhmiä päätöksenteossa huomioon. Osakeyhtiölain 1:8:sta johtuu, että yhtiöllä on lain mukainen velvollisuus toimia huolellisesti yhtiön edun mukaan, mikä sisältää voiton tuottamisen osakkeenomistajille. Sen sijaan johdolla ei ole yhtiöoikeudellista velvollisuutta toimia huolellisesti esimerkiksi ympäristöä kohtaan. Toki sektorikohtainen lainsäädäntö asettaa tiettyjä toiminnan reunaehdoja myös

---

²²⁸ Mähönen – Villa, 2015 s. 321.

²²⁹ HE 109/2005 vp, s. 40.

²³⁰ HE 109/2005 vp, s. 41.

²³¹ Airaksinen et al., 2018a, s. 53.

²³² HE 109/2005 vp, s. 41.

²³³ Airaksinen et al., 2018a, s. 53. Vrt. esimerkiksi Mäntysaari, 2013, jonka mukaan yhtiön intressi voi erota osakkeenomistajien intresseistä. Jotkut osakkeenomistajat saattavat tavoitella voittoa lyhyelläkin aikavälillä. Kuitenkin yhtiön intressissä on tavoitella voittoa pidemmällä tähtäimellä ja pyrkiä turvaamaan yhtiön jatkuvuus.

²³⁴ HE 109/2005 vp, s. 40.

²³⁵ HE 109/2005 vp, s. 40.

ympäristön osalta, mistä johtuu, että johdon tulee toimia esimerkiksi ympäristönsuojelulain 20 §:n varovaisuus- ja huolellisuusperiaatteen mukaisesti ympäristön pilaantumisen estämiseksi. Tilanne on kuitenkin mielenkiintoinen juuri yhtiöoikeudellisesta näkökulmasta. Missä laajuudessa yhtiö voi ottaa lain minimivaatimukset ylittävän ympäristönsuojelun toiminnassaan huomioon?

Kysymystä on nähdäkseni syytä lähteä purkamaan yhtiön edun mukaisesta arviosta. Näin ollen tulisi selvittää, onko ympäristönäkökohtien huomioon ottaminen päätöksenteossa yhtiön edun mukaista vai yhtiön edun vastaista. Koska usein yhtiön etu nähdään yhtiön tarkoituksen mukaiseksi, kysymys kiteytyy seuraavaan muotoon: Onko ympäristönäkökohtien huomioon ottaminen yhtiön päätöksenteossa osakkeenomistajien intressin ja voiton tuottamistarkoituksen mukaista? Jos vastaus on myöntävä, ympäristön huomioon ottaminen on samalla myös yhtiön edun mukaista.

On vaikeaa löytää suora linkki ympäristönäkökohtien huomioon ottamisen ja yhtiön edun välillä. Oikeutusta on nähdäkseni haettava siitä, että ympäristönäkökohtien huomioon ottaminen saattaa palvella välillisesti voiton tuottamistarkoitusta.²³⁶ Hallituksen esityksessä todetaan, että voiton tuottaminen edellyttää usein yhteiskunnallisesti hyväksyttyjä menettelytapoja, vaikka laki ei siihen velvoittaisikaan.²³⁷ Ympäristöintressien huomioon ottaminen yhtiön päätöksenteossa näyttää olevan yhtiön edun näkökulmasta sallittua silloin, jos sen voidaan odottaa kasvattavan yhtiön osakkeiden arvoa.

Osakyhtiön sidosryhmistä puhuttaessa on syytä muistaa, että sidosryhmiä on erilaisia ja niillä on eri vahvuinen kytkös yhtiön toimintaan. Esimerkiksi ympäristö sidosryhmänä eroaa hyvin paljon yhtiön henkilöstöstä tai asiakkaista sidosryhminä. Yhteiskuntavastuun ympäristöllinen vastuu kohdistuu kollektiiviseen hyödykkeeseen, kaikkien käytössä olevaan ympäristöön. Kukaan ei suoranaisesti omista ympäristöä, eikä kelläkään näin ollen ole henkilökohtaista vastuuta sen hoitamisesta. Sen sijaan yhtiön oman henkilöstön etujen huomioon ottaminen liittyy suoraan yhtiön omaan toimintaan. Ilman henkilöstöä ei olisi palvelun ja hyödykkeiden kehittäjiä, tuottajia tai myyjiä. Henkilöstön edun huomioon ottaminen palvelee myös yhtiön ja näin myös osakkeenomistajien etua, jolloin sen huomioon ottaminen lienee yhtiöoikeudellisesti perustellumpaa kuin esimerkiksi

---

²³⁶ Knuutinen, 2014, s. 74, jonka mukaan esimerkiksi ympäristön suojeluun liittyvät varotoimenpiteet, jotka vähentävät ympäristökatastrofien aktualisoitumisen riskiä, maksavat toki lyhyellä aikavälillä. Kuitenkin pitemmällä aikavälillä tämän kaltaiset toimenpiteet ovat tai voivat olla osakkeenomistajillekin hyödyksi.

²³⁷ HE 109/2005 vp, s. 39.

ympäristön. Myös asiakkaiden intressien huomioon ottaminen lienee perusteltua yhtiön edun nimissä. Ilman asiakkaita yhtiön toiminta hiipuisi hyvinkin nopeasti.

Yhtiön edun näkökulmasta yhteiskuntavastuun toteuttaminen näyttää olevan hyväksyttyä ainakin silloin, kun edistetään yhtiön välittömässä läheisyydessä olevien sidosryhmien intressejä, koska näiden etujen edistäminen palvelee myös yhtiön toimintaa. Myös ulkoisten sidosryhmien, kuten ympäristön tai alkutuotantomaan työntekijöiden etujen huomioiminen yhtiön päätöksenteossa saa oikeutuksen viime sijassa mainetekijöiden ja kilpailuedun kautta.²³⁸

Sidosryhmien huomioon ottaminen ja yhteiskuntavastuun toteuttaminen lienee siis yhtiön edun näkökulmasta hyväksyttyä. Mutta onko yhtiöllä *velvollisuutta* yhteiskuntavastuun toteuttamiseen?

Osakeyhtiölain 1:8:n mukaan yhtiön johdon on huolellisesti toimien edistettävä yhtiön etua. Jos yhteiskuntavastuullinen toiminta katsotaan yhtiön edun mukaiseksi, yhtiöllä saattaa olla tällöin huolellisuus- ja lojaliteettivelvollisuuden nimissä velvollisuus toteuttaa yhteiskuntavastuuta. Jos yhtiö ei esimerkiksi ota alkutuotantomaan työskentelyolosuhteita huomioon, toiminta saattaa vaikuttaa negatiivisesti yhtiön ulkoiseen kuvaan ja maineeseen ja näin ollen yrityksen voittoon ja osakkeen arvoon.²³⁹

Velvollisuuden ei kuitenkaan voida yhtiöoikeuden näkökulmasta katsoa olevan mikään yleinen velvollisuus. Hallituksen esityksessä todetaan, että voiton tuottaminen edellyttää *usein* yhteiskunnallisesti hyväksyttyjen menetelmien käyttöä. Yhteiskuntavastuuta ei voida siis yhtiöoikeuden näkökulmasta edellyttää aina, vaan korkeintaan silloin, kun vastuullisuudella voidaan katsoa olevan strategista merkitystä kilpailukyvyn kannalta tai silloin, jos jonkin sidosryhmän huomiotta jättäminen saattaisi yhtiön negatiiviseen valoon.²⁴⁰ Tästä osuva esimerkki on jo mainitsemani *Nike*, joka käytti lapsityövoimaa tuotantoketjussaan. *Nike* siis jätti sidosryhmänsä työskentelyolosuhteet huomiotta ja kärsi tästä syystä tappiota.²⁴¹

Vaikka yhtiön sidosryhmien huomioon ottaminen tilannekohtaisesti voi olla yhtiön edun mukaista, muiden sidosryhmien intressejä ei kuitenkaan saa korostaa osakkeenomistajien kustannuksella. Sidosryhmien huomioon ottamisessa on edelleen muistettava

---

²³⁸ Mähönen – Villa, 2015 s. 333 – 334, jotka painottavat, että usein yhteiskuntavastuun toteuttaminen luo yritykselle kilpailuetua.

²³⁹ Millon, 2015, s. 74.

²⁴⁰ HE 109/2005 vp, s. 39.

²⁴¹ Millon, 2015, s. 74.

osakeyhtiölain 1:7:n yhdenvertaisuusperiaate ja siihen sisältyvä yleislauseke, jossa kielletään muun muassa sellaiset toimenpiteet ja päätökset, jotka ovat omiaan tuottamaan epäoikeutettua etua muille tahoille osakkeenomistajien kustannuksella. Yhtiöoikeudellisesti ei siis ole perusteltua eikä sallittua ottaa muiden sidosryhmien intressejä huomioon yli osakkeenomistajien.

4.4 Johdon vahingonkorvausvastuu

Johdon ja osakkeenomistajien suhdetta voidaan kuvata sopimusperusteiseksi edustus- tai asiamiehuhteeksi. Jos fidusiaari, eli johto rikkoo velvollisuuksiaan päämiestään, eli osakkeenomistajiaan kohtaan, hän on velvollinen korvaamaan vahingon.²⁴² Osakeyhtiölain 22:1:n mukaan yhtiön johtoon kuuluvan henkilön on korvattava vahinko, jonka hän on tehtävässään osakeyhtiölain 1:8:n huolellisuusvelvoitteen vastaisesti tahallaan tai huolimattomuudesta aiheuttanut yhtiölle.

Kyseessä on sopimusperusteinen vahingonkorvaus²⁴³, jonka aktualisoituminen edellyttää, että johtoon kuuluva on toiminut johdon tehtävien mukaisessa roolissa. Yhtiöoikeudellinen vahingonkorvaus ei koske muussa kuin yhtiöoikeudellisessa roolissa aiheutettuja vahinkoja.²⁴⁴

Osakeyhtiölain 22:1:n vastuu koskee lain 1:8:n huolellisuusvelvoitteen vastaisia tekoja. Huolellisuusvelvollisuuden vastaisena voidaan pitää myös sitä, että jokin toimenpide, joka tulisi yhtiön edun nimissä tehdä, jätetään osaksi tai kokonaan tekemättä.²⁴⁵

Sen sijaan osakeyhtiölain 1:8:n lojaliteettivelvollisuudesta ei ole mainintaa osakeyhtiön vahingonkorvaussäännöksissä. Oikeuskirjallisuudessa asiaa on kuitenkin tulkittu niin, että osakeyhtiölain 22:1 sisältää myös lojaliteettivelvollisuuden vastaisesti aiheutetut vahingot. Esimerkiksi Airaksinen ja Jauhiainen katsoivat vuoden 1978 osakeyhtiölain aikana, että jos johto ei ole toimillaan pyrkinyt edistämään yhtiön etua tai on toiminut huolimattomasti, ja tästä on aiheutunut yhtiölle haittaa, johdon on korvattava aiheutetut vahingot. Edelleen Airaksinen ja Jauhiainen toteavat, että yhtiön edun syrjäyttäminen voi johtaa hallituksen jäsenen korvaus- tai rangaistusvastuuseen.²⁴⁶ Myös Mähönen ja Villa

---

²⁴² Mähönen – Villa, 2015, s. 397.

²⁴³ Mähönen – Villa, 2015, s. 397.

²⁴⁴ Airaksinen – Jauhiainen, 1997, s. 545.

²⁴⁵ Kyläkallio et al., 2012, s. 567.

²⁴⁶ Airaksinen – Jauhiainen, 1997, s. 57, 195.

pitävät selvänä, että huolellisuusvelvoitteen ohella myös lojaliteettivelvollisuuden rikkominen aiheuttaa korvausvastuun sekä yhtiötä että sen osakkeenomistajia kohtaan.²⁴⁷

Yhtiön johdon vahingonkorvausvelvollisuus saattaa siis aktualisoitua, jos johto toimii vastoin yhtiön etua. Jos jokin vastuullinen toimi katsotaan yhtiön edun mukaiseksi ja johto jättää toimen tekemättä, lienee siis mahdollista, että yhtiön johto joutuisi tästä vahingonkorvausvelvolliseksi osakkeenomistajia kohtaan. Toisaalta vastuun syntyminen edellyttää vahingonkorvausoikeudellista syy-yhteyttä. Näin ollen vastuuta ei synny, ellei pystytä näyttämään hallituksen jäsenen syy-yhteyttä hallituksen jäsenen menettelyn ja vahingon välillä.²⁴⁸ Käytännössä syy-yhteyden toteennäyttäminen olisi varsin hankalaa, koska on vaikea arvioida, mikä osuus yrityksen voitosta aiheutuu nimenomaan vastuullisesta toiminnasta. Toisaalta on vaikea arvioida, kuinka paljon yritys olisi tehnyt enemmän voittoa, jos yritys olisi toiminut vastuullisesti.²⁴⁹

Lisäksi on otettava huomioon, että yhtiön toiminnan tappiollisuus ei sinänsä edes aiheuta vahingonkorvausvelvollisuutta. Sama pätee tilanteeseen, jossa yhtiön toiminnan tulos muodostuu pienemmäksi, kuin mitä etukäteen ennakoitiin.²⁵⁰ Näin ollen vahingonkorvausvelvollisuuden aktualisoituminen lienee varsin epätodennäköistä tilanteessa, jossa hallitus jättää tekemättä jonkin yhteiskuntavastuuseen liittyvän toimenpiteen, vaikka tuosta toimenpiteestä olisi voitu odottaa yhtiön tuloksen parantumista.

Toisaalta vastuu saattaisi sinänsä syntyä tilanteessa, jossa yhtiön johto päättää jostain yhteiskuntavastuutoimenpiteestä, jolla ei olisi tarkoitusta edes välillisesti tuottaa taloudellista hyötyä yhtiölle. Tällöin yhtiön johto olisi toiminut osakeyhtiölain 1:8:n mukaisen velvoitteen vastaisesti, mikä osakeyhtiölain 22:1:n mukaan voi aiheuttaa vastuun.

4.4.1 Business Judgement rule

Johdon huolellisuusvelvollisuus ja yhtiön edun mukaan toimiminen eivät tarkoita, että johto olisi vahingonkorvausvelvollinen kaikista yhtiötä koskevista päätöksistä ja toimista, jotka eivät olleetkaan kannattavia. Johto ei nimittäin vastaa virheratkaisuista, jotka on tehty hyvässä uskossa. Liiketoiminnan harjoittamiseen kuuluu usein väistämättä

---

²⁴⁷ Mähönen – Villa, 2015, s. 401 – 402.

²⁴⁸ Kyläkallio et al., 2012, s. 568.

²⁴⁹ Weber, 2008, s. 259.

²⁵⁰ Kyläkallio et al., 2012, s. 568.

taloudellinen riski ja virhearvioiden mahdollisuus.²⁵¹ Puhutaan niin sanotusta *business judgement rule* -säännöstä eli liiketoimintapäätösperiaatteesta.²⁵²

Lain perusteluissa mainitaan, että riittävänä huolellisuutena voidaan yleensä pitää sitä, että johto on hankkinut ratkaisun taustaksi tilanteen edellyttämän asianmukaisen tiedon, tehnyt sen perusteella johdonmukaisen päätöksen tai muun toimen eivätkä päätöksen tai muun toimen tekoon ole vaikuttaneet johdon jäsenten eturistiriidat.²⁵³ Keskeistä liiketoimintapäätösperiaatteessa on siis se, päätös on tehty riittävien tietojen perusteella ja että päätökselle on järkevä liiketaloudellinen peruste. Periaatteella on suuri merkitys johdon toiminnan vapauteen ja joustavuuteen, koska periaate estää turhia oikeusriitoja osakkeenomistajien ja johdon välillä.²⁵⁴ Johto voi luottaa siihen, että se voi tehdä päätöksiä, kunhan ne on tehty harkiten ja liiketaloudellisella perusteella. Hallituksen esityksen mukaan vaadittavan huolellisuuden arvioinnissa kiinnitetään huomiota siihen, että liiketoiminnassa päätöksiä on usein tehtävä epävarmuuden vallitessa, koska riskin ottaminen kuuluu yritystoimintaan.²⁵⁵

Business judgement rule antaa tarvittavaa liikkumavaraa sellaisissa tilanteissa, joihin ei löydy laista selvää ohjeistusta tai ratkaisua. Usein yhteiskuntavastuuseen liittyvät päätökset ovat nimenomaan sellaisia, jotka perustuvat harkinnanvaraisuusarvioinnille lain hiljetessä asiasta. *Business judgement rule* siis saattaa oikeuttaa johdon tekemään vastuullisempia liiketoimintapäätöksiä, jos päätökset ovat tehty liiketoimintaperiaatteen mukaisesti.²⁵⁶

4.5 Kokoavasti osakeyhtiölain ja yhteiskuntavastuun suhteesta

Osakeyhtiölain voitontuottamistarkoitus, yhdenvertaisuusperiaatteen yleislauseke sekä yhtiön etu korostavat osakkeenomistajien intressejä ja osakkeenomistajien ensisijaista asemaa osakeyhtiössä. Tämä on luontevaa ottaen huomioon, että osakeyhtiötä koskevan sääntelyn tärkeimpänä päämääränä on yhtiöön sijoitettujen varojen suojaaminen.²⁵⁷

---

²⁵¹ Toiviainen, 1992, s. 503.

²⁵² *Business judgement rule* on maailmanlaajuisesti hyväksytty oikeusperiaate, mutta sitä ei olla Suomessa kirjattu lakiin. Se on kuitenkin mainittu lain esitöissä, ja on yleisesti käytössä oikeusperiaatteena. Ks. HE 109/2005 vp, s. 195.

²⁵³ HE 109/2005 vp, s. 41.

²⁵⁴ Sjäfjell et al., 2015, s. 119.

²⁵⁵ HE 109/2005 vp, s. 41.

²⁵⁶ Sjäfjell et al., 2015, s. 119.

²⁵⁷ Mäntysaari, 2002 s. 41.

Osakeyhtiölaissa on nimenomaisesti jätetty yhteiskuntavastuuta koskevat kysymykset käsittelemättä ja keskitytty vain keskeisten yhtiöoikeudellisten toimijoiden välisiin suhteisiin ja niitä koskevien säännösten muodostamiseen. Osakeyhtiölain keskeisten periaatteiden tarkoituksena on erityisesti selkeyttää osakeyhtiön toimijoiden, kuten johdon, osakkeenomistajien ja velkojien välisiä oikeussuhteita.²⁵⁸ Hallituksen esityksessä ei kuitenkaan kielletä yhteiskuntavastuun olemassaoloa. Hallituksen esityksessä todetaan, että yhtiöiden yhteiskunnallinen vastuu toteutuu yhtäältä erityislainsäädännön ja toisaalta yleisen mielipiteen välityksellä.²⁵⁹

Sektorikohtainen lainsäädäntö, kuten vero-, ympäristö- ja työlainsäädäntö asettaa raamit osakeyhtiön toiminnalle.²⁶⁰ Tässä yhteydessä tiedonintressi kohdistuu kuitenkin siihen, onko osakeyhtiöllä lain vaatimukset ylittävää velvollisuutta toimia vastuullisesti ja voiko tämä velvollisuuden johtaa osakeyhtiön säännöksistä.

Hallituksen esityksestä voidaan saada jotakin tukea osakeyhtiöiden yhteiskuntavastuun olemassaololle. Hallituksen esitöissä mainitaan yhteiskunnallisesti hyväksytyjen menetelmien noudattamista silloinkin, kun laki ei siihen velvoita.²⁶¹ Tämä näyttää olevan hallituksen esityksessä selkein osoitus osakeyhtiöiden yhteiskuntavastuun mahdollisesta olemassaolosta.

Huomionarvoista on se, että hallituksen esityksen sananmuoto on epämääräinen: voiton tuottaminen pitkällä tähtäyksellä ja osakkeen arvon kasvattaminen *edellyttävät* usein yhteiskunnallisesti hyväksyttävien menettelytapojen noudattamista sellaisissakin tilanteissa, joissa lainsäädäntö ei siihen pakota.²⁶² Mitä edellyttäminen tässä yhteydessä tarkoittaa? Lisäksi yhteiskunnallisesti hyväksytyjen menettelytapojen noudattamista edellytetään *usein*, vaan ei aina. Hallituksen esityksen sananmuoto näyttää puhuvan sen puolesta, että yli lain vaatimukset ylittävät yhteiskunnallisesti hyväksytyjen menetelmien käyttö ei voi olla ainakaan yleisesti velvoittavaa.

Yhteiskuntavastuun hyötyjä on tutkittu ja niistä saatu näyttö osoittaa ainakin osaksi sen suuntaan, että vastuullinen liiketoiminta parantaa yrityksen mainetta ja sitä kautta yrityksen voittoa. Tutkimustulokset eivät kuitenkaan ole täysin yksiselitteisiä. On ensinnäkin hankalaa mitata yrityksen vastuullisen toiminnan vaikutusta voiton

---

²⁵⁸ Mähönen – Villa, 2015, s. 3.

²⁵⁹ HE 109/2005 vp, s. 36.

²⁶⁰ HE 109/2005 vp, s. 36.

²⁶¹ HE 109/2005 vp, s. 39.

²⁶² HE 109/2005 vp, s. 39.

tuottamiseen. Usein yrityksessä toteutetaan erilaisia yhteiskuntavastuutoimenpiteitä. Näiden toimien erottelu ja kunkin toimenpiteen vaikutuksen arviointi tuottaa ongelmia. Lisäksi on vaikea arvioida, mikä osuus yrityksen voitosta aiheutuu nimenomaan vastuullisesta toiminnasta.²⁶³ Tämän pohjalta hallituksen esityksen ilmaus siitä, että voitontuottaminen edellyttää *usein* yhteiskunnallisesti hyväksytyjä menettelytapoja, on ymmärrettävä. On nimittäin vaikea ennakkoon määritellä, minkälaiset yhteiskuntavastuulliset toimenpiteet vaikuttavat positiivisesti yhtiön talouteen ja osakkeen arvoon. Kyseessä näyttää olevan tilannekohtainen arvio.

Osakeyhtiölain voiton tuottamisen periaatteesta tai hallituksen esityksestä ei suoraan ilmene, tulisiko osakeyhtiön harjoittaa yhteiskuntavastuuta. Hallituksen esityksestä voidaan kuitenkin löytää viitteitä nimenomaan strategiseen yhteiskuntavastuuseen, jonka tavoitteena on kilpailukyvyn parantaminen ja lopun viimein voiton tuottamistarkoituksen toteuttaminen. Perusteluissa ei sen sijaan kiinnitetä huomiota eettiseen yhteiskuntavastuuseen, joka tarkoittaa toimintaa, jossa yritys toimii vastuullisesti riippumatta siitä, hyötyykö yritys vastuullisesta toiminnasta taloudellisesti.²⁶⁴ Puhtaasti eettiselle yhteiskuntavastuulle on siis vaikeaa löytää yhtiöoikeudellista tukea. Kaiken kaikkiaan hallituksen esitys näyttää painottavan yhtiön toiminnan jatkuvuutta ja valistunutta arvonmaksimointia.²⁶⁵ Siinä sidosryhmien huomioon ottaminen nähdään hyödyllisenä liiketoimintastrategiana, jonka pääasiallinen tavoite on voiton tuottaminen osakkeenomistajille.

Yhteiskuntavastuukeskustelussa osakeyhtiölain voitontuottamisperiaate, yhdenvertaisuusperiaate sekä yhtiön etu kietoutuvat toisiinsa, ja niitä onkin syytä tulkita osittain lomittain. Kuitenkin voiton tuottamistarkoitus on yhtiön toimintaa määrittelevä ensisijainen periaate.²⁶⁶ Niin myös yhteiskuntavastuukeskustelussa kysymys kiteytyy lopulta siihen, palvelevatko tietyt liiketoimintapäätökset voiton tuottamistarkoitusta.

Yhtiöoikeudellisesta näkökulmasta sidosryhmien huomioon ottaminen päätöksenteon yhteydessä näyttää olevan sallittua, jos näiden sidosryhmien huomioon ottaminen ei haittaa voiton tuottamistarkoitusta. Lisäksi yhdenvertaisuusperiaatteen yleislausekkeesta seuraa, että sidosryhmien huomioiminen on sallittua, jos näiden sidosryhmien edut eivät parane osakkeenomistajien kustannuksella.

---

²⁶³ Weber, 2008, s. 259.

²⁶⁴ Millon, 2015, s. 37.

²⁶⁵ Näin myös esim. Mähönen – Villa, 2015, s. 350.

²⁶⁶ Mähönen, 2013, s. 5.

Osakeyhtiöillä ei voida sanoa olevan yleistä yhtiöoikeudellista velvollisuutta yhteiskuntavastuun toteuttamiseen. Sen sijaan yhteiskuntavastuun yhtiöoikeudellinen velvoittavuus tapauskohtaisesti voisi ainakin teoriassa perustua siihen, että jonkin sidosryhmän huomiotta jättäminen olisi voiton tuottamistarkoituksen ja yhtiön edun vastaista. Esimerkkinä mainittakoon tilanne, jossa yhtiö käyttää tuotantoketjussaan erittäin huonoissa työskentelyolosuhteissa olevaa työvoimaa. Markkinoiden reagointi voi aiheuttaa yhtiön ja sen osakkeiden arvon laskua, mikä on yhtiön edun vastaista.

Lisäksi yhtiöllä voi ainakin teoriassa olla yhtiön edun nimissä velvollisuus joidenkin sidosryhmien huomioon ottamiseen silloin, kun toimenpiteellä voidaan katsoa olevan strategista merkitystä kilpailukyvyn kannalta.²⁶⁷ Yhtiön velvollisuus yhteiskuntavastuun toteuttamiseen aktualisoituisi siis kahdessa tapauksessa: ensinnäkin silloin, jos vastuullisella toimella voidaan estää yhtiön ja sen osakkeiden arvon laskua ja toisekseen silloin, jos vastuullisella toimella voidaan parantaa yhtiön taloudellista asemaa.

---

²⁶⁷ HE 109/2005 vp, s. 39.

5. SOPIMUSVERKKOTEORIASTA

5.1 Taloustieteellinen viitekehys

Edellä on tarkasteltu yhteiskuntavastuuta osakeyhtiölain näkökulmasta. Yhteiskuntavastuuta on lainopillisen näkökulman lisäksi mahdollista tarkastella myös monen eri taloustieteellisen mallin avulla. Tässä kohtaa olen valinnut taloustieteelliseksi viitekehyyksi niin sanotun sopimusverkkoteorian. Sopimusverkkoajattelussa osakeyhtiö mielletään sopimuksenomaisten suhteiden verkoksi, eräänlaiseksi mustaksi laatikoksi, joka yhdistää yrityksen eri sidosryhmiä.²⁶⁸ Sopimusverkkoteorian mukaan kunkin yrityksen tarkoituksena on hyötyä niistä tehokkuuseduista, jotka aiheutuvat osapuolten yhteistoiminnasta.²⁶⁹ Sopimusverkkoteoriassa yritys nähdään siinä toimivien osapuolien markkinapaikkana, jossa osapuolet tekevät sellaisia sopimuksia, jotka tyydyttävän heitä itseään. Teoria korostaa sopimusvapautta ja osapuolten tahdonvaltaisuutta. Teorian mukaan osapuolten tekemät sopimukset johtavat kokonaistaloudellisesti osapuolia parhaiten tyydyttävään lopputulokseen, jos osapuolet ovat vapaita tekemään sellaisia sopimuksia, jotka hyödyttävät heitä itseään eniten.²⁷⁰

Sopimuksen osapuoliksi katsotaan ainakin osakkeenomistajat, yhtiön johto, velkojat ja työntekijät. Laajemmin ajateltuna sopimusverkon osapuolia ovat myös muun muassa asiakkaat, yhteiskunta ja ympäristö.²⁷¹ Yhteiskuntavastuukeskustelussa yhtiön osapuolia ja sidosryhmiä onkin mielekästä tarkastella laajemmasta näkökulmasta. Tässä pääluvussa tutkin, tulisiko yrityksen toteuttaa yhteiskuntavastuuta. Toisin sanoen, tulisiko yhtiön harjoittaa sellaista sidosryhmät huomioon ottavaa toimintaa, joka ylittää lain minimivaatimukset? Tarkastelen myös, missä tilanteessa julkisen vallan interventio on tarkoituksenmukaista sidosryhmien huomioon ottamisessa. Lähestyn kysymystä nimenomaan taloustieteellisestä näkökulmasta, jossa päämääränä on kokonaistaloudellinen tehokkuus. Kokonaistaloudellista tehokkuutta tarkasteltaessa huomio ei kiinnity vain yrityksen kasvaneeseen voittoon, vaan kunkin yrityksen toimintaan osallistuvien tahojen saamaan hyötyyn.

---

²⁶⁸ Jensen – Meckling, 1976, s. 3.

²⁶⁹ Kaisanlahti, 1999, s. 62.

²⁷⁰ Kaisanlahti, 1999, s. 64.

²⁷¹ Knuutinen, 2014, s. 68 – 74.

Yhtiön johto, osakkeenomistajat, työntekijät ja muun muassa asiakkaat muodostavat sopimusverkkoteorian mukaan markkinoiden käyttäytymistä muistuttavan relaation, jota pidetään monimuotoisen tasapainoprosessin tuloksena.²⁷² Tämän tasapainon muodostumisen haasteina ovat monet tekijät, joista tarkastelun kohteeksi olen valinnut sidosryhmien neuvottelukyvyn ja -aseman. Sopimusverkossa kaikki yhtiön sidosryhmät eivät ole tasavertaisessa asemassa. Esimerkiksi osakkeenomistajia suojataan yhtiöoikeudellisin säännöksin, kun taas työntekijöiden intressit on jätetty erityislainsäädännön ja sopimusten varaan. Sopimusverkkoteoria tarjoaa otollisen viitekehyksen osapuolten neuvotteluaseman tarkastelulle.²⁷³

5.2 Osakeyhtiö sopimuksenomaisten suhteiden verkkona

Modernissa yrityksen teoriassa osakeyhtiötä kutsutaan usein sopimuksenomaisten suhteiden verkoksi (*nexus of contracts*). Jensen ja Meckling esittivät termin *nexus of contracts* ensimmäisen kerran vuonna 1976 artikkelissaan *The Theory of the Firm: Managerial Behavior, Agency Costs, and Ownership Structure*. Verkon tarkoituksena on toimia verkon osapuolten välisenä markkinapaikkana sekä tarjota ratkaisuja sidosryhmien välisten intressiristiriitojen selvittämiseen.²⁷⁴

Jensenin ja Mecklinin sopimusverkkoanalyysin taustalla on nobelisti Ronald Coasen ajatus yrityksen toiminnan tehokkaasta järjestämisestä. Coase perusteli kustannustehokkuuden näkökulmasta sitä, miksi joitain yhtiön toimintoja määritellään laissa, kun taas toiset toiminnot ovat sopimusperusteisia.²⁷⁵

Sopimusverkkoajattelun mukaan pakottavan sääntelyn tulisi kohdistua vain keskeisten institutionaalisten piirteiden muodostamiseen. Sen sijaan osapuolten tulisi voida sopia muista asioista vapaasti ja toiminnan tulisi perustua pitkälti itsesääntelyyn.²⁷⁶ Kuten edellisessä pääluvussa ilmeni, myös kansallinen osakeyhtiölaki noudattaa tätä sääntelynäkökulmaa. Osakeyhtiölaki keskittyy sääntelemään keskeisten osakeyhtiöoikeudellisten toimijoiden, kun osakkeenomistajien, velkojien ja johdon välisiä oikeussuhteita. Sen sijaan esimerkiksi yhtiön johdon suhde osakeyhtiön

---

²⁷² Mähönen – Villa, 2015, s. 185.

²⁷³ Käytän sopimusverkkoteoriaa tässä yhteydessä viitekehyksenä, jonka avulla tarkastelen osakeyhtiön eri sidosryhmiä ja niiden suhdetta yhtiöön. Sopimusverkkoteoria itsessään ei ole sidosryhmälähtöinen eikä malli sellaisenaan sovi sen perustelemiseksi, että osakeyhtiöillä on tai tulisi olla yhteiskuntavastuu. Itse asiassa sopimusverkkomallin mukaan yhteiskuntavastuulle ei ole sijaa, ellei vastuullinen toiminta hyödytä yhtiötä ja siinä toimijoita.

²⁷⁴ Pönkä, 2012, s. 78.

²⁷⁵ Coase, 1937.

²⁷⁶ Mähönen – Villa, 2015 s. 181.

ulkopuolisiin sidosryhmiin on jätetty sektorikohtaisen lainsäädännön ja sopimusten varaan.

Sopimusverkkoajattelussa osakeyhtiölaki nähdään lainsäätäjän tarjoamaksi vakio- tai mallisopimukseksi, jonka tehtävänä on lähinnä pienentää sopimisesta ja sopimuksista aiheutuvia transaktiokustannuksia.²⁷⁷ Osakeyhtiö oikeushenkilön muodossa tarjoaa siinä toimiville osapuolille valmiin ja ilmaisen kehikon, joka voidaan nähdä tarkoituksenmukaiseksi välineeksi minimoida transaktiokustannuksia, hyödyntää ryhmätyötä ja maksimoida siinä toimiville jaettavissa olevaa voittoa.²⁷⁸

Sopimusverkkoteoria on taloustieteeseen perustuva yrityksen toimintaa kuvaava malli. Taloustieteellisessä sopimusverkkoajattelussa termi *sopimus* käsitetään laajemmin kuin perinteisesti oikeustieteessä. Taloustieteessä sopimuksella tarkoitetaan periaatteessa mitä tahansa osapuolien välistä vaihdantaa luovaa järjestelyä tai yksityisen järjestäytymisen välinettä.²⁷⁹ Sopimusverkkoa voidaan kuvata myös vastavuoroisten tapahtumien verkostoksi.²⁸⁰

Usein sopimusverkkoteoriaa hyödynnetään osakkeenomistajan erityisaseman perusteleamiseen. Sopimusverkkoajattelu soveltuu kuitenkin myös sidosryhmälähtöiseen ja näin ollen yhteiskuntavastuuajattelun perustelemiseksi. Sopimusverkkoteoria nimittäin asettaa kaikki sopimusverkon osapuolet lähtökohtaisesti samaan asemaan, jolloin osakkeenomistaja nähdään vain yhtenä monista sopimuksen osapuolista.²⁸¹

5.3 Sidosryhmien neuvottelukyky sopimusverkossa

Sopimusverkkomallin mukaan mikään osapuoli tai sidosryhmä ei ole erityisasemassa suhteessa muihin sopimusverkon osapuoliin. Tämä tarkoittaa sitä, että myöskään osakkeenomistajat eivät ole sopimusverkon muihin osapuoliin nähden erityisasemassa pelkän osakkeenomistuksen perusteella.²⁸² Sijoittajat investoivat yhtiöön vain siinä tapauksessa, jos heidän mielestään se on paras mahdollinen vaihtoehto varojen kohteeksi. Samalla tavalla muut toimijat, kuten työntekijät, asiakkaat ja tavarantoimittajat solmivat

---

²⁷⁷ Pönkä, 2012, s. 82.

²⁷⁸ Mähönen – Villa, 2015, s. 194.

²⁷⁹ Kisanlahti 1999, s. 66.

²⁸⁰ Eisenberg, 1998, s. 822.

²⁸¹ Sjöfjell, 2009, s. 25.

²⁸² Pönkä, 2012, s. 13.

sopimusperusteisen suhteen yritykseen, jos he katsovat sen itselleen parhaaksi vaihtoehdoksi.²⁸³

Sopimusverkkoteorian mukaan kullakin yhtiön intressitaholla on yrityksessä panos (*stake*).²⁸⁴ Esimerkiksi työntekijät ovat antaneet panoksensa työntekoon kuluvaan ajan ja energian sekä itse työsuorituksen muodossa. Toisaalta, jos esimerkiksi luontoympäristö nähdään sopimusverkkoajattelun mukaan yhtenä yhtiön sidosryhmistä, voidaan kysyä, että missä muodossa ympäristö on antanut panoksensa yhtiöön. Asiaa voidaan lähestyä nähdäkseni niin, että ympäristö tarjoaa kaikille, myös osakeyhtiölle perimmäiset edellytykset olemassaololleen. Ilman ympäristöä osakeyhtiö ei yksinkertaisesti pystyisi olla olemassa.

Sopimusverkossa yrityksen eri intressitahojen ja sidosryhmien asema riippuu heidän neuvottelukyvystään.²⁸⁵ Koska julkisen vallan interventio nähdään sopimusverkkoteoriassa lähtökohtaisesti negatiivisena ja tehokkuutta rajoittavana asiana, lainsäädännön ei tulisi antaa yhtiön toimijoille enempää suojaa, kuin mitä toimijat ovat neuvotteluvoimansa perusteella kykeneväisiä saavuttamaan.

Sopimusverkkoteoria sisältää oletuksen siitä, että yhtiön sidosryhmien väliset sopimukset perustuvat vapaaehtoiseen valintaan. Lähtökohtainen oletamus on se, että sopimukset ovat kummankin osapuolen edun mukaisia. Jos jommankumman osapuolen ei *ex ante* odotettaisi hyötyvän sopimuksesta, sopimusta ei edes syntyisi vapaan vaihdannan mukaisessa valintatilanteessa. Taloustieteellisen ajattelutavan mukaan tehokkuuden mittarina käytetäänkin vapaaehtoista vaihdantaa.²⁸⁶

Voidaan kuitenkin kysyä, kuinka vapaaehtoisia sidosryhmien ja yhtiön väliset sopimukset sopimusverkossa tosiasiaissa ovat. Jos osapuolten sopimukset eivät perustu vapaaehtoisuuteen, lopputulos ei ole paras mahdollinen kokonaistehokkuuden näkökulmasta.

Sopimusten vapaaehtoisuuteen tai sen puutteeseen vaikuttaa se, että kaikkien sopimusverkon osapuolten asema ei ole samansisältöinen tai yhtä vahva. Muun muassa yhtiöoikeuskulttuuri ja lainsäädäntö vaikuttavat sopimusverkon osapuolten tosiasialliseen neuvotteluasemaan.²⁸⁷ Kuten aiemmissa luvuissa on käynyt ilmi, monissa

---

²⁸³ Kisanlahti, 1999, s. 63.

²⁸⁴ Kisanlahti, 1999, s. 64.

²⁸⁵ Pönkä, 2012, s. 13.

²⁸⁶ Kisanlahti, 1999, s. 64, alaviite 65 ja siinä mainitut lähteet.

²⁸⁷ Millon, 2014, s. 80 – 81.

tilanteissa lainsäädäntö ja osakkeenomistajakeskeinen yhtiöoikeuskulttuuri tukevat nimenomaan osakkeenomistajan asemaa suhteessa muihin osakeyhtiön toimintaympäristön osapuoliin.

Valtavirtaoikeustieteessä osakkeenomistajan erityisasemaa on perusteltu sillä, että heidän sijoituksensa yhtiöön on luonteeltaan viimesijainen. Tämän takia he ovat oikeutettuja ylijäämävoittoon, eli siihen, joka jää jäljelle, kun muiden etutahojen vaateet on maksunsaantijärjestyksen mukaisesti suoritettu.²⁸⁸ Tällöin osakkeenomistajat kantavat viimesijaisen riskin yhtiön menestyksestä tai menestymättömyydestä.

Osakkeenomistajien residuaaliaseman takia on nähty, että he tarvitsevat erityistä yhtiöoikeudellista suojaa, joka aktualisoituu esimerkiksi johdon fidusiaaristen velvollisuuksien kautta. Osakkeenomistajan erityisasemaa voidaan perustella myös sillä, että muiden toimijoiden ajatellaan olevan kykeneväisiä suojaamaan itseään sopimusperusteisesti paremmin kuin osakkeenomistajien.²⁸⁹

Sopimukset ovat kuitenkin aina epätäydellisiä, eikä sen osapuolet pysty välttämättä suojaamana itseään sopimuksen nojalla.²⁹⁰ Esimerkkinä tästä voidaan mainita luontoympäristö, jolla ei ole tosiasiallista tai edes teoreettista neuvotteluasemaa yhtiössä. Luontoympäristö on sopimusverkossa ainoa sidosryhmä, jolla ei ole ääntä käytettävissään. Mietitään esimerkiksi osakeyhtiön työntekijöitä, jotka voivat ainakin jossain määrin käyttää neuvotteluasemaansa hyväksi esimerkiksi rekrytointitilanteissa. Yhtiön, joka haluaa hyviä työntekijöitä, kannattaa luonnollisesti ottaa huomioon työntekijöiden mieltymykset. Myös asiakkaat voivat usein ”äänestää jaloillaan”, jos markkinat tarjoavat kilpailevia palveluja tai tuotteita. Luontoympäristöllä ei sen sijaan ole neuvotteluasemaa tai neuvottelukykä oman asemansa ja intressiensä ajamiseksi. Sen asema on riippuvainen muiden sidosryhmien vaikutusvallasta ja halusta edesauttaa omien intressiensä lisäksi myös luontoympäristön intressejä.

Julkisen vallan ja lainsäätäjän interventio nähdään tarpeettomana, koska sidosryhmien ajatellaan sopimusverkossa olevan neuvotteluasemansa perusteella kykeneväisiä tehokkaiden sopimusten tekemiseen. Heikon neuvotteluasemansa perusteella luontoympäristö lienee kuitenkin tarvitsevan lainsäätäjän tuen oman neuvottelukyvyn

---

²⁸⁸ Mähönen – Villa, 2015, s. 183.

²⁸⁹ Eisenberg, 1998, s. 834. Sopimusverkkomalli havainnollistaa muun muassa sitä, miksi tietyistä yhtiöoikeudellisista suhteista ja niiden sisällöstä on määrätty laissa ja miksi toisaalta jotkut suhteet ovat sopimusperusteisia.

²⁹⁰ Sjöfjell, 2009, s. 86 – 87.

parantamiseksi yhtiöoikeudellisessa toimintaympäristössä.²⁹¹ Taloustieteellisestä näkökulmasta huomio tulee kiinnittää yhtiön toiminnan ja luontoympäristön yhteisarvoon, eikä pelkästään siihen, millä keinoin yhtiö pystyy maksimoimaan oman voittonsa.²⁹² Yksinkertaistettuna yhtiö voi siis maksimoida voittonsa luontoympäristön resursseja hyväksikäyttämällä, mutta lopputulos ei välttämättä olisi kokonaistaloudellisesti tehokkain. Tavoitteena on löytää se tasapaino voiton tuottamisen ja luonnon varojen hyödyntämisen välillä, joka tuottaa kokonaistaloudellisesti parhaan mahdollisen lopputuloksen.²⁹³

Yritystoiminnan globaalien vaikutusten osalta huomion arvoista on myös työntekijät koko logistiikka- ja arvoketjun osalta. Voidaan perustellusti kysyä, mikä on näiden sidosryhmien neuvotteluasema yhtiössä ja yhtiön päätöksentekoon liittyvissä asioissa. Myös yksittäisen työntekijän neuvottelukyky saattaa tosiasiasa olla huonompi, kuin mitä sopimusverkkoteorian sopimusvapausajatus antaa ilmentää. Työntekijän saattaa olla esimerkiksi vaikeaa vaihtaa työpaikkaa tai lopettaa sopimusperusteinen työsuhde, vaikka työntekijä ei kokisi saavansa sopimussuhteesta sitä hyötyä, mitä hän on siltä *ex ante* odottanut.²⁹⁴ Tästä näkökulmasta katsottuna yhtiön tulisi suojata työntekijöiden intressejä yli lain vaatimusten antamalla heille enemmän neuvotteluvaltaa, kuin mitä heillä asemansa perusteella kulloinkin on, jos tällä saavutettaisiin kokonaistaloudellisesti parempi lopputulos.

Sopimusverkkoteoria tarjoaa mallin, jonka avulla voidaan tunnistaa yrityksen eri intressitahoja ja niiden välisiä oikeussuhteita.²⁹⁵ Lisäksi sopimusverkkoteoria antaa aihetta kysyä, miksi osakeyhtiölaki suojaa nimenomaan osakkeenomistajia, eikä esimerkiksi yhtiön työntekijöitä, ympäristöä tai asiakkaita.²⁹⁶ Kokonaistaloudellisen tehokkuuden ja sopimusverkkoteorian näkökulmasta lienee tarkoituksenmukaista, että yhtiön johto ottaa sidosryhmien intressit huomioon yli lain vaatimusten niissä tilanteissa,

---

²⁹¹ Esimerkiksi Sjäffell ja Mähönen ovat ehdottaneet yhtiöoikeudellista reformia, jossa ympäristönäkökohdat huomioidaan paremmin. He ovat ehdottaneet, että yhtiön toiminnan tarkoitusta laajennettaisiin niin, että siinä otettaisiin voiton tuottamistarkoituksen toteuttamisessa huomioon maapallon kantokyvyn rajat. Ks. Sjäffell – Mähönen, 2014.

²⁹² Taustalla on ajatus, että luontoympäristö on eräänlainen pääoma, jota voidaan arvottaa.

²⁹³ Ks. Kaisanlahti, 1999, s. 31, joka käyttää esimerkkinä kokonaistaloudellisesta yhteisarvosta tilannetta, jossa maanviljelijän tilukset rajoittuvat rautatiehen. Vahingonkorvausoikeudellisesti rautatieliikenteenharjoittaja olisi vastuussa aiheuttamistaan vahingoista, jotka aiheutuvat kipinöiden sytyttämistä tulipaloista. Taloudellinen analyysi kiinnittää huomion kuitenkin maanviljelyksen ja rautatieliikenteen yhteisarvoon. Kaisanlahti toteaa, että jos yhteisarvoa voi lisätä lopettamalla viljelys rautatien välittömässä läheisyydessä, liikenteenharjoittajan vastuu olisi tehottomampi vaihtoehto kuin vastuun asettaminen viljelijälle.

²⁹⁴ Eisenberg, 1998, s. 827.

²⁹⁵ Pönkä, 2012, s. 18.

²⁹⁶ Pönkä, 2012, s. 84.

joissa sidosryhmien neuvotteluasema on tosiasiaa huono tai jopa olematon. Jos jonkin sidosryhmän neuvottelukyky on rajoitettu, sopimus ei voi perustua vapaaehtoisuuteen.²⁹⁷ Sen sijaan pelkän voiton tuottamistarkoituksen näkökulmasta sidosryhmien etujen huomioiminen ei välttämättä olisi taloudellisesti perustultua, ellei yritys pyrkisi sitä kautta saavuttamaan kilpailuetu tai minimoimaan mainekustannuksia.

Toisaalta myös osakkeenomistajalähtöisessä ajattelussa korostetaan sitä, että osakkeenomistajien voiton maksimointi palvelee kaikkia yhtiön etutahoja kokonaistaloudellisesti parhaiten.²⁹⁸ Ajattelu perustuu siihen, että osakkeenomistajat ovat maksunsaantijärjestyksessä viimeisiä. Jos heidän voittoansa pyritään maksimoimaan, kaikki muut etutahot hyötyvät tästä ennen osakkeenomistajia. Kuitenkin se, miten kokonaistaloudellinen tehokkuus osakeyhtiön toimintaympäristössä viime kädessä toteutuu, on empiirinen kysymys. Taloustieteellinen analyysi tarjoaa kuitenkin mielenkiintoisen alustan jopa aiheen jatkotutkimukselle. Taloustieteellinen näkökulman tuo nimittäin lisäarvoa siinä tilanteessa, jos sen avulla voidaan nostaa tarkastelun kohteeksi niitä kysymyksiä ja ilmiöitä, jotka muuten jäisivät huomiotta. Tästä näkökulmasta katsottuna taloustieteellinen analyysi palvelee esimerkiksi lainsäädännön kehittämistarpeiden arvioinnissa.²⁹⁹

---

²⁹⁷ Vapaaehtoisuuden korostamisen taustalla on taloustieteellinen oletus siitä, että vapaaehtoisuuteen perustuva vaihdanta on tehokkuuden mittari. Ks. esimerkiksi Kaisanlahti, 1999, s. 64, alaviite 65 ja siinä mainitut lähteet.

²⁹⁸ Hansmann – Kraakman, 2000, s. 10.

²⁹⁹ Kaisanlahti 1999, s. 13.

6. YHTEENVETO

Tutkielman johdanto-osassa määrittelin tutkimuskysymykseksi sen, onko osakeyhtiöillä yhteiskuntavastuuta osakeyhtiön näkökulmasta. Toiseksi tutkimuskysymykseksi asetin sen, tulisiko yhtiön toteuttaa yhteiskuntavastuuta kokonaistaloudellisen tehokkuuden näkökulmasta. Näiden kysymysten punninnassa oli ensin kuitenkin otettava kantaa siihen, mitä yhteiskuntavastuulla tarkoitetaan. Yhteiskuntavastuun käsitelmäärittelystä on lukuisia eri versioita, jotka vaihtelevat kirjoittajan päämäärän ja kulloisenkin asiayhteyden mukaan. Tarkoitukseni oli systematisoida yhteiskuntavastuun käsitettä ja merkityssisältöä ja selventää, mitä yhteiskuntavastuu tarkoittaa.

Yhteiskuntavastuu käsitteenä ja ilmiönä on monitahoinen. Yhteiskuntavastuukeskustelu keskittyy kulloinkin pinnalla oleviin ilmiöihin ja seikkoihin. Yritystoiminnan globaalin luonteen vuoksi nykypäivänä huomio kiinnittyy vahvasti ympäristöasioihin sekä valtion rajat ylittäviin ihmisoikeuskysymyksiin, jotka kattavat koko logistiikka- ja arvoketjun.

Vaikka yhteiskuntavastuun määritelmät vaihtelevatkin asiayhteyden ja keskustelulla pyrittävän päämäärän mukaan, eri määritelmistä on löydettävissä yhteisiä elementtejä. Näin voidaan karkeasti sanoa, mitä yhteiskuntavastuu pitää sisällään. Mikään määritelmä ei kuitenkaan ole tyhjentävä tai kaiken kattava. Yhteiskuntavastuu tarkoittaa lain minimivaatimukset ylittävää toimintaa. Osakeyhtiö, joka kieltäytyy lahjonnasta, maksaa veronsa tai noudattaa pakottavaa ympäristölainsäädäntöä, ei harjoita yhteiskuntavastuuta. Tällöin yhtiö yksinkertaisesti toimii lain kirjaimen mukaan. Yhteiskuntavastuu perustuu eettisiin ja sosiaalisiin normeihin ja ohjeistuksiin, jotka muovautuvat ajan ja paikan mukaan.

Yhteiskuntavastuu kattaa sekä taloudellisen, sosiaalisen ja ympäristöllisen yritystoiminnan vaikutuksen. Yhteiskuntavastuukeskustelussa painotetaan usein, että vastuullisuusarvioinnin tulisi kattaa kaikki kolme osa-aluetta. Yhteiskuntavastuun ja sidosryhmien lähempi tarkastelu kuitenkin paljastaa, että sidosryhmien intressit voivat olla keskenään ristiriidassa. Esimerkiksi asiakkaat toivovat halvempia ja laadukkaampia tuotteita, työntekijät korkeampaa palkkaa ja parempia työetuja ja osakkeenomistajat enemmän voittoa. Yritysten resurssit ja toisaalta motiivit yhteiskuntavastuun eri osa-alueiden huomioon ottamiseen päätöksenteossa vaihtelevat. Esimerkiksi taloudellisesta

näkökulmasta yrityksen saattaa olla järkevämpää painottaa jotakin yhteiskuntavastuun osa-aluetta ylitse muiden. Jos yhtiö on kohdistanut osuuden tuloksesta esimerkiksi henkilöstön hyvinvointiin, mutta ottanut ympäristönäkökohdat huomioon vain lainsäädännön edellyttämässä määrin, eikö yrityksen voida silti sanoa toteuttavan yhteiskuntavastuuta?

Toisaalta yhteiskuntavastuun toteuttaminen on nähty ongelmallisena, koska se saattaa mahdollistaa johdon opportunistisen käyttäytymisen. Tämän näkökulman mukaan johdolla tulisi olla vain yksi isäntä – osakkeenomistajat. Osakkeenomistajakeskeisyyden on nähty selkeyttävän yhtiön toiminnan tarkoitusta ja johdon tehtäviä. Osakkeenomistajakeskeisyyttä korostetaan valtavirtaoikeustieteessä myös sen takia, että osakkeenomistajilla olevan taloudelliselta luonteeltaan viimesijainen. Tämän takia he ovat oikeutettuja ylijäämävoittoon, eli siihen, joka jää jäljelle, kun muiden etutahojen vaateet on maksunsaantijärjestyksen mukaisesti suoritettu. Osakkeenomistajat kantavat tällöin viimesijaisen riskin yhtiön menestyksestä tai menestymättömyydestä.

Toisaalta osakkeenomistajakeskeisyyden vahvasta asemasta huolimatta myös osakeyhtiön sidosryhmien intressejä korostava malli on saanut keskustelussa kannatusta. Tämä on ymmärrettävää globaalissa maailmassa, jossa nopea tiedonkulku aiheuttaa sidosryhmissä mahdollisuuden reagoida saamaansa tietoon. Osakeyhtiö sidosryhmineen toimii dynaamisessa ympäristössä, jossa yhtiön ulkopuolelta tuleva paine muokkaa yhtiön toimintatapoja ja menettelyjä. Asiakkaan voivat kulutustottumuksillaan välillisesti ohjata yritysten liiketoimintapäätöksiä, työntekijät saattavat valita työnantajista sen, joka panostaa eniten työhyvinvointiin ja osakkeenomistajat saattavat sijoittaa varansa vastuullisempaan yritykseen. Samaan aikaan ympäristönäkökohtien huomioon ottaminen asettaa haasteita yhtiön toiminnalle.

Markkinoiden ja sidosryhmien odotukset ovatkin muovanneet yhtiön toiminnan tarkoituksen toteuttamistapaa enemmän sidosryhmät huomioivaan malliin. Osakeyhtiölain mukaan osakeyhtiön toiminnan tarkoitus on kuitenkin edelleen voiton tuottaminen osakkeenomistajille. Voitontuottamistarkoitus on kirjoitettu selkeästi osakeyhtiölakiin.

Sen sijaan hankalampi kysymys on se, onko osakeyhtiöillä yhteiskuntavastuuta. Moraalisesta näkökulmasta voidaan sanoa, että yhtiö on vastavuoroisuuden nimissä toteutettava yhteiskuntavastuuta. Sen sijaan lainsäädännöllisestä näkökulmasta osakeyhtiöillä ei voida katsoa olevan mitään yleistä velvollisuutta yhteiskuntavastuun

toteuttamiseen. Osakeyhtiölaissa on nimenomaisesti jätetty yhteiskuntavastuuta koskevat kysymykset käsittelemättä ja keskitytty vain keskeisten yhtiöoikeudellisten toimijoiden välisiin suhteisiin ja niitä koskevien säännösten muodostamiseen. Hallituksen esityksestä voidaan kuitenkin saada tukea osakeyhtiöiden yhteiskuntavastuun olemassaololle. Hallituksen esityksen mukaa osakeyhtiöiltä voidaan usein edellyttää yhteiskunnallisesti hyväksytyjen menetelmien noudattamista silloinkin, kun laki ei siihen velvoita.

Tutkielmassa on sivuttu myös sitä, tulisiko yhtiöiden toteuttaa strategista vai eettistä yhteiskuntavastuuta. Karkeasti voidaan sanoa, että eettisen yhteiskuntavastuun puolesta puhuvia argumentteja on vaikea löytää työssä käytetyn oikeustaloustieteellisen viitekehyksen puitteissa. Kapitalistinen talousjärjestelmämme ei tue puhtaan altruistista käyttäytymistä. Tämä lähtökohta näkyy myös lainsäädännön ja yhtiöoikeuskulttuurin tasolla. Hallituksen esitys näyttää painottavan strategista yhteiskuntavastuuta, jonka tavoitteena on kilpailukyvyn parantaminen ja lopun viimein voiton tuottamistarkoituksen toteuttaminen. Perusteluissa ei sen sijaan kiinnitetä huomiota eettiseen yhteiskuntavastuuseen, joka tarkoittaa toimintaa, jossa yritys toimii vastuullisesti riippumatta siitä, hyötyykö yritys vastuullisesta toiminnasta taloudellisesti.

Tutkielmassa olen pohtinut sitä, voiko osakeyhtiöillä olla tapauskohtaisesti oikeus tai jopa velvollisuus ottaa vastuullisuusnäkökohdat ja yhtiön sidosryhmät huomioon päätöksenteossaan. Osakeyhtiölain säännösten valossa näyttää siltä, että osakeyhtiöillä olisi oikeus yhteiskuntavastuun toteuttamiseen silloin, jos toiminta ei ole voitontuottamistarkoituksen, osakeyhtiölain 1:7:ään sisältyvän yleissäännöksen eikä yhtiön edun vastaista. Osakeyhtiölain 1:5, 1:7 ja 1:8 linkittyvät vahvasti toisiinsa pohdittaessa sitä, kuinka johdon tulee toimia, kun se tekee liiketoimintapäätöksiä. Osakkeenomistajien intressien turvaaminen on yhtiöoikeudellinen lähtökohta, jota pohdinnat yhteiskuntavastuun olemassaolosta ei horjuta.

Sen sijaan yhtiön velvollisuus yhteiskuntavastuun toteuttamiseen voisi aktualisoitua kahdessa tapauksessa: ensinnäkin silloin, jos vastuullisella toimella voidaan estää yhtiön ja sen osakkeiden arvon laskua ja toisekseen silloin, jos vastuullisella toimella voidaan parantaa yhtiön taloudellista asemaa.

Nykyinen osakeyhtiölaki ei tarkemmin kerro, mitä yhtiön edulla tarkoitetaan. Perinteisesti sen on nähty tarkoittavan osakkeenomistajien etua. Yhtiön etua punnittaessa huomio kiinnittyy voiton tuottamiseen osakkeenomistajille. Lainsäädäntö ja yhtiöoikeuskulttuuri painottavat vahvasti osakkeenomistajakeskeisyyttä ja siihen

liittyvää voiton tuottamistarkoitusta. Tulevaisuudessa osakkeenomistajien mieltymykset saattavat kuitenkin muotoitua yhä enemmän esimerkiksi vastuullisen sijoittamisen suuntaan. Osakkeenomistajien näkökulmasta arvona voitaisiin nähdä muukin kuin taloudellinen vastine sijoituksille. Tällöin kysymykseksi nousee se, onko yhtiön etu enää sama kuin osakkeenomistajien etu. Viimeistään tällöin nousisi ajankohtaiseksi kysymykseksi se, tulisiko yhtiön edun käsitettä tarkentaa esimerkiksi osakeyhtiölain tasolla.

Olen myös pohtinut johdon vahingonkorvausvastuuta yhteiskuntavastuuseen liittyvissä tilanteissa. Huolellisuusarvioinnissa on kiinnitettävä huomiota siihen, että liiketoimintapäätöksiä on usein tehtävä epävarmuuden vallitessa. Yhteiskuntavastuuseen liittyvän päätökset ovatkin luonteeltaan sellaisia päätöksiä, joihin lainsäädäntö ei anna yksiselitteistä ohjeistusta tai ratkaisua. Kuitenkin *business judgement rule* antaa yhtiön johdolle liikkumavaraa epävarmoissa tilanteissa. Liiketoimintapäätösperiaatteen turvin yhtiön johto voi valita vaihtoehtoista vastuullisemman, vaikka yhtiön tulos *ex post* osoittautuisikin tappiolliseksi tai pienemmäksi, mitä yhtiö johto etukäteisarvioinnin perusteella oli odottanut. Keskeistä liiketoimintapäätösperiaatteessa on se, päätös on tehty riittävien tietojen perusteella ja että päätökselle on ollut järkevä liiketaloudellinen peruste.

Tutkielmassa yhteiskuntavastuun taloustieteellinen analyysi keskittyi tarkastelemaan vastuullisuutta kokonaistaloudellista tehokkuusnäkökulmasta. Monet osakkeenomistajan intressien kannattajat perustelevat osakkeenomistajan etua korostavaa mallia tehokkuusnäkökulmilla. Residuaaliasemansa vuoksi osakkeenomistajat ovat maksunsaantijärjestyksessä viimeisiä. Jos heidän voittoa pyritään maksimoimaan, kaikki muut etutahot hyötyvät tästä ennen osakkeenomistajia voittoa.

Toisaalta esimerkiksi sopimusverkkoteoria ei painota osakkeenomistajakeskeisyyttä, mutta se ei korosta myöskään sidosryhmälähtöisyyttä. Sopimusverkkomallin mukaan mikään osapuoli tai sidosryhmä ei ole erityisasemassa suhteessa muihin sopimusverkon osapuoliin. Sopimusverkkomallin lähempi tarkastelu kuitenkin paljastaa, että yhtiön toiminnassa sidoksissa olevat tahot ovat neuvotteluasemansa perusteella eri vahvuisissa asemissa keskenään. Jotkut osapuolet pystyivät välttämättä suojaamaan itseään sopimusten nojalla. Kokonaistaloudellisen tehokkuuden nimissä voitaisiin argumentoida, että yhtiön johdon tulisi ottaa sidosryhmien intressit huomioon yli lain vaatimusten niissä tilanteissa, joissa sidosryhmien neuvotteluasema on tosiasiasa huono tai jopa olematon. Kokonaistaloudellisen tehokkuuden näkökulmasta pääomaa tarkastellaan laajasti:

huomioon otetaan yhtiön talouden ja tuloksen lisäksi muun muassa sosiaalinen pääoma ja luontopääoma, joiden yhteenlasketusta arvosta muodostuu tavoiteltava päämäärä.

Toisaalta taloustieteelliset mallinnukset ovat aina karkeita ja yksinkertaistettuja kuvauksia todellisuudesta. Taloustieteellisen näkökulman arvo korostuu kuitenkin silloin, jos sen avulla voidaan analysoida voimassa olevan lainsäädännön tarkoituksenmukaisuutta tai arvioida lainsäädännön kehittämistarpeita.

Aika ajoin nostetaankin esiin ajatus yhtiöoikeudellisen lainsäädännön kehittämistarpeista. Esimerkiksi Sjäfjell ja Mähönen ovat ehdottaneet pohjoismaiseen yhtiöoikeudelliseen lainsäädäntökehikkoon soveltuvaa reformia. Heidän mukaan nykyisen kaltaista voitontuottamistarkoituksen sananmuotoa olisi syytä laajentaa niin, että voiton tuottaminen tapahtuisi kestävän kehityksen periaatteiden asettamissa raameissa.³⁰⁰ Osakkeenomistajakeskeisyyden taustalla oleva kritiikki nykyisen kaltaista voiton tuottamistarkoitusta kohtaan on nähdäkseni ymmärrettävää globalisoituneessa maailmassa, jota uhkaa ilmastonmuutos ja sitä kautta esimerkiksi sosiaaliset ongelmat ja globaalien jännitteiden kasvu.

Tutkielman aihepiiriin liittyen olisi mielekästä tutkia käytännön tasolla sitä, kokevatko liiketoiminnan harjoittajat, että he ovat velvollisia ottamaan sidosryhmien intressit huomioon liiketoimintapäätöksiä tehdessään. Edelleen olisi mielenkiintoista tutkia, onko sidosryhmien huomioimisen ja vastuullisuuden taustalla strategiset vai eettiset motiivit. Tutkimuksen voisi toteuttaa esimerkiksi niin, että tarkasteltaisiin erikseen pieniä- ja keskisuuria yrityksiä sekä pörssiyhtiöitä ja tutkittaisiin, ovatko tulokset riippuvaisia yhtiökoosta.

Yhtiöoikeudellisesta näkökulmasta katsottuna hedelmällinen jatkotutkimus voisi kohdistua esimerkiksi siihen, miten mahdollinen osakeyhtiölain muutos ja voiton tuottamistarkoituksen laajentaminen vaikuttaisi osakeyhtiölain systematiikkaan ja yhtiöoikeudellisiin vahingonkorvauskysymyksiin. Jos osakeyhtiön toiminnan tarkoituksena olisikin arvon tuottaminen kestävän kehityksen asettamien raamien puitteissa, miten tämä vaikuttaisi esimerkiksi yhtiön edun käsitteeseen ja merkityssisältöön?

---

³⁰⁰ Ks. Sjäfjell – Mähönen, 2014.